

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Evelina Ferhm

Ställt bortom rimligt tvivel - ett differentierat beviskrav?

En studie av hur beviskravet tillämpas beroende på brottets grovhet och den tilltalades
inställning

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Christian Dahlman

Termin för examen: Period 1 VT 2022

Summary.....	1
Sammanfattning.....	4
Förkortningar.....	7
1. Inledning.....	8
1.1 Bakgrund.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
1.3 Avgränsningar.....	10
1.4 Begrepp, teori och metod.....	12
1.5 Material och forskningsläge.....	15
1.6 Disposition/innehåll.....	17
2. Bevisbördan i brottmål.....	20
3. Beviskravet i brottmål.....	21
3.1 Beviskravets två krav.....	23
4. Bevisbördans och beviskravets funktion.....	28
5. Bevisprövningen i brottmål.....	31
5.1 Bevisprövningens historik.....	31
5.2 Principen om fri bevisprövning.....	32
5.2.1 Fri bevisföring.....	33
5.2.2 Fri bevisvärdering.....	34
5.3 Bevisvärdering av erkännanden.....	34
6. Del 1: Differentierat beviskrav.....	36
6.1 Brottets grovhet.....	37
6.2 Brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning.....	50
7. Är beviskravet differentierat med anledning av brottets grovhet enligt rättskällor och doktrin?...59	

8. Är beviskravet differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning enligt rättskällor och doktrin?.....	62
9. Del 2: Rättsfallsstudie.....	64
9.1 Förutsättningar för rättsfallsstudiens genomförande	64
9.2 Syfte och frågeställningar	64
9.3 Rättsfallsstudiens genomförande	65
9.4 Avgränsningar	70
9.5 Metod	73
9.6 Potentiella felkällor.....	76
10. Resultat	79
11. Kvalitativ undersökning av domstolarnas domskäl rörande fall där enbart ett erkännande har legat till grund för en fällande dom	87
12. Slutsatser och möjliga förklaringar	89
13. Avslutande analys	96
Käll- och litteraturförteckning.....	100
Rättsfallsförteckning.....	106

Summary

A fundamental principle in the criminal proceedings is that no person should be convicted for a crime he or she has not committed. This can partly be achieved by placing the burden of proof on the prosecutor and partly by placing high demands on the evidence. The evidentiary requirement is not regulated by law, instead the legislator has entrusted the court to formulate and specify it. In NJA 1980 s. 725, the Supreme Court formulated the evidentiary requirement in criminal cases that still applies in Swedish law. In order for the evidentiary requirement to be fulfilled and the prosecutor to fulfill the burden of proof, it is required that it is "beyond reasonable doubt" the defendant is guilty of a crime. The evidentiary requirement consists of two requirements, partly the requirement of sufficient support and partly the requirement of sufficient investigation. The requirement of sufficient support entails that the evidence must provide sufficient support for the statement of the criminal act as charged and the requirement of sufficient investigation entails that the investigation must be robust, so the risk is small the evidentiary basis is changed by further investigation. During the sifting of evidence, it is examined if the evidence fulfills the evidentiary requirement. Due to the principle of free evaluation of evidence, all evidence may be invoked, and the court may freely evaluate it as a general rule.

Whether the evidentiary requirement in criminal cases varies and is differentiated between different types of crimes is a controversial issue both in the public debate and in the legislative history and legal doctrine. The purpose of the thesis is to investigate whether the evidentiary requirement in criminal cases is differentiated depending on the seriousness of the crime and the defendant's attitude and in such case, if the requirement of sufficient support or the requirement of sufficient investigation varies. The purpose is achieved by examine if the evidentiary requirement is differentiated depending on the seriousness of the crime and/or the defendant's attitude according to the sources of law and legal doctrine and in that case, if the requirement of sufficient support or the requirement of sufficient investigation varies. The first part of the thesis examines and identify the different perceptions in the sources of law and legal doctrine, partly with a legal dogmatic method and partly with a legal analytical method. From the first part of the thesis it appears that it is a relatively common opinion in primarily legal doctrine that the evidentiary requirement is differentiated depending on the seriousness of the crime and that both the requirement of sufficient support and the requirement of sufficient investigation varies. However, a predominant part of the sources of law and legal doctrine suggests that the evidentiary requirement is not differentiated

depending on the seriousness of the crime. Though, there is support in the sources of law and legal doctrine that the evidentiary requirement is differentiated depending on the seriousness of the crime together with the defendant's attitude. A predominant part of the sources of law and legal doctrine seems to suggest that it is the requirement of a sufficient investigation that varies.

One can therefore conclude that if the defendant has admitted a trivial offence, the evidentiary requirement declines, because the requirement of sufficient investigation is not as high as in denied and serious criminal offences.

The purpose of the thesis is also achieved by examine if stronger evidence, in case of a guilty verdict, is presented for aggravated theft than for trivial theft and if there is any difference depending on whether the act is admitted or denied according to the courts actual application of the law. This may indicate that stronger evidence is required in case of aggravated theft, which in turn may indicate that stronger evidence is required in case of more serious criminal offences in general. If stronger evidence is presented in case of guilty verdict for aggravated theft than for trivial theft and/or there is a difference depending on whether the act is admitted or denied, the thesis entails if the requirement of sufficient support or the requirement of sufficient investigation varies or if there is any other explanation why stronger evidence is presented in the event of aggravated theft and/or if the defendant has denied the act, than that the evidentiary requirement is differentiated. A case study of the judgements of the district courts has been conducted in the second part of the thesis using a quantitative and a qualitative method. Stronger evidence entails hearing a witness or injured party which link the defendant to the criminal act, security footage and forensic evidence, while weaker evidence entails criminal complaint, receipt or photography of a receipt, photography of stolen goods and property seizure record. In the case study it is examined how many times the evidentiary basis has consisted of only a confession. In the case study it is also compared how many times stronger evidence occur with how many times weaker evidence occur in the various crimes and if the results differ depending on whether the act is admitted or denied.

One can conclude that in case of a guilty verdict, it is very common in case of aggravated theft that stronger evidence is presented besides a confession, but that it is unusual in case of trivial theft. In case of trivial theft, it is very common that weaker evidence is presented besides a confession. Therefore, it can be confirmed that in case of a guilty verdict, stronger evidence is presented for aggravated theft than for trivial theft and that there is a difference depending on whether the act is

admitted or denied. This may be because the evidentiary requirement is applied differentiated depending on the seriousness of the crime together with the defendant's attitude. However, no certain conclusions can be made. It is neither possible to infer any certain conclusions whether it is the requirement of sufficient support or the requirement of sufficient investigation that varies. Alternative explanations may be that more resources are invested in investigating denied and serious criminal offences or that a confession is given higher probative value in trivial offences. From an economic- and an efficiency perspective as well as appropriate crime prevention requirements, it can be argued that the result is legitimate and justified. My position is, however, that the legal system should enshrine legal certainty and the presumption of innocence and also that the legal system fulfills predictability requirements, which the results of the case study should be inconsistent with.

One prospect is that in the future, by observe the Swedish court's evaluation of evidence and the adjudication process, courts can either confirm they apply the evidentiary requirement differently, which would increase predictability, or avoid such evaluation of evidence and application of the law, if the evidentiary requirement should not be applied differently, which would enshrine legal certainty and the presumption of innocence.

Sammanfattning

En grundläggande princip inom brottmålsprocessen är att ingen person ska bli dömd för ett brott denne inte begått. Detta kan dels uppnås genom bevisbördans placering på åklagaren och dels genom att höga krav ställs på bevisningen. Beviskravet är inte lagstadgat, utan lagstiftaren har överlämnat åt domstolen att formulera och precisera det. I NJA 1980 s. 725 formulerade HD för första gången beviskravet i brottmål som alltjämt gäller i svensk rätt. För att beviskravet ska vara uppfyllt och åklagaren fullgjort sin bevisbörda krävs att det är ”ställt bortom rimligt tvivel” att den tilltalade är skyldig till brott. Beviskravet består av två krav, dels av kravet på tillräckligt stöd och dels av kravet på tillräcklig utredning. Kravet på tillräckligt stöd handlar om att bevisningen ska ge tillräckligt stöd åt gärningsbeskrivningen och kravet på tillräcklig utredning handlar om att utredningen ska vara robust så att risken är liten för att bevisläget ändras av ytterligare utredning. Vid bevisprövningen undersöks om bevisningen når upp till beviskravet. I och med den fria bevisprövningens princip får som huvudregel all bevisning åberopas och domstolen fritt värdera denna.

Huruvida beviskravet i brottmål varierar och därmed är differentierat mellan olika brottstyper är en omdiskuterad fråga såväl i den offentliga debatten som i förarbeten och doktrin. Uppsatsens syfte är att undersöka om beviskravet i brottmål är differentierat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning samt om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Syftet uppnås genom att undersöka om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och/eller den tilltalades inställning enligt rättskällor och doktrin och om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. I den första delen av uppsatsen undersöks och kartläggs de olika uppfattningarna i rättskällor och doktrin med dels en rättsdogmatisk metod och dels en rättsanalytisk metod. Av uppsatsens första del framkommer att det är en förhållandevis vanlig uppfattning i framförallt doktrin att beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet och att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar. Däremot talar en övervägande del av rättskällor och doktrin för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Det finns emellertid stöd i rättskällor och doktrin för att beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning. En övervägande del av rättskällor och doktrin verkar tala för att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar.

Slutsatsen som kan dras av uppsatsens första del är följaktligen att om den tilltalade har erkänt ett lindrigt brott, är beviskravet lägre, eftersom kravet på tillräcklig utredning inte ställs lika högt som vid förnekade och grova brott.

Syftet med uppsatsen uppnås också genom att undersöka om det förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och om det finns någon skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad enligt domstolarnas faktiska rättstillämpning. Detta kan tala för att det krävs starkare bevisning vid grov stöld, vilket i sin tur kan tala för att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Om det visar sig att det förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller det skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, utreds om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar eller om det finns någon annan möjlig förklaring till varför starkare bevisning förekommer när det rör sig om grov stöld och/eller den tilltalade har förnekat gärningen, än att beviskravet är differentierat. En rättsfallsstudie av tingsrättsdomar har genomförts i den andra delen av uppsatsen med hjälp av en kvantitativ och en kvalitativ metod. Med starkare bevisning menas förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm och forensisk bevisning, medan med svagare bevisning menas anmälan, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och beslagsprotokoll. I rättsfallsstudien undersöks hur många fall bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. I rättsfallsstudien jämförs också hur många gånger starka bevismedel förekommer med hur många gånger svaga bevismedel förekommer vid de olika brotten samt om resultaten skiljer sig åt beroende om gärningen är erkänd eller förnekad.

Slutsatsen som kan dras är att i fällande domar där den tilltalade har erkänt gärningen, är det mycket vanligt förekommande vid grov stöld att det vid sidan om erkännandet finns annan bevisning av stark typ men att detta är ovanligt vid ringa stöld. Vid ringa stöld är det mycket vanligt förekommande att de svaga bevis typerna förekommer vid sidan om erkännandet. Därmed kan det bekräftas att vid fällande domar förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld och att det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad. Detta kan bero på att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning. Några säkra slutsatser kan emellertid inte dras. Det går heller inte att dra några säkra slutsatser kring huruvida det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Alternativa förklaringar kan vara att mer resurser läggs åt att utreda

förnekade och grova brott eller att ett erkännande tillmäts högre beviskraft vid lindriga brott. Utifrån ett ekonomiskt perspektiv och ett effektivitetsperspektiv samt utifrån kraven på en ändamålsenlig brottsprevention kan det argumenteras för att resultatet är legitimt och motiverat. Min ståndpunkt är emellertid att rättsordningen bör värna om rättssäkerhet och oskyldighetspresumtionen samt att rättsordningen tillgodoser kraven på förutsägbarhet, vilket rättsfallsstudiens resultat torde stå i dålig överensstämmelse med.

En förhoppning i framtiden, är att genom uppmärksamma svenska domstolars bevisvärdering och rättstillämpning, kan domstolar antingen bekräfta att de tillämpar beviskravet differentierat, vilket skulle öka förutsägbarheten, eller undvika en sådan bevisvärdering och rättstillämpning om beviskravet inte ska tillämpas differentierat, vilket skulle värna om rättssäkerhet och oskyldighetspresumtionen.

Förkortningar

BK	beviskrav
BrB	brottsbalk (1962:700)
dvs.	det vill säga
EKMR	europiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
HR	häradsrätten
JK	Justitiekanslern
KS	kravet på tillräckligt stöd
KU	kravet på tillräcklig utredning
LuL	lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
m.fl	med flera
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
RB	rättegångsbalk (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvD	Svenska Dagbladet
TT	tilltalad

1. Inledning

1.1 Bakgrund

En grundläggande princip i samtliga rättsstater är att en tilltalad¹ inte får bli dömd för ett brott om inte åklagaren lyckats styrka gärningen. Principen har sitt ursprung i strävan att oskyldiga personer inte ska bli dömda för brott. För att undvika detta måste höga krav ställas på bevisningen.² Första gången HD formulerade beviskravet i brottmål var i NJA 1980 s. 725. Sedan dess har beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” gällt i svensk rätt. Huruvida detta krav gäller i samtliga situationer är omdebatterat, både i den offentliga debatten och i förarbeten och doktrin. I förarbeten och doktrin finns bland annat en diskussion om huruvida beviskravet är differentierat³ och därmed varierar bland annat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning, medan andra menar att beviskravet är konstant. Vissa som hävdar att beviskravet är differentierat menar att det är kombinationen av ett lindrigt brott och ett erkännande⁴ som föranleder att beviskravet sänks och inte enbart att brottet är lindrigt. Det råder dessutom oenighet huruvida det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka om beviskravet i brottmål är differentierat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning samt om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar.

För att uppnå syftet måste följande frågeställningar besvaras:

1. Är beviskravet differentierat med anledning av brottets grovhet och/eller den tilltalades inställning enligt rättskällor och doktrin? Är det i sådana fall kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar?

¹ Begreppet används i uppsatsen när en person är åtalad för brott.

² Jfr Heuman (1988) s. 251; Bolding (1951) s. 86 f.; Schelin (2007) s. 58. Se vidare avsnitt 3 och 4.

³ Med "differentierat beviskrav" menas i uppsatsen att beviskravet varierar, dvs. att det antingen höjs eller sänks beroende på vissa angivna variabler.

⁴ Med "erkännande" menas i uppsatsen när den tilltalade har erkänt hela gärningen, dvs. både den objektiva och subjektiva delen av gärningen.

2. Förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och finns det någon skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad enligt domstolars faktiska rättstillämpning?

Om svaret på fråga 2 innebär att det förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller svaret på frågan skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad enligt domstolars faktiska rättstillämpning, måste det utredas om detta beror på att beviskravet i brottmål är differentierat eller om det finns någon annan möjlig förklaring till rättsfallsstudiens resultat, varför följande frågeställning måste besvaras:

3. Är det i sådana fall kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar? Finns det någon annan möjlig förklaring till varför starkare bevisning förekommer när det rör sig om grov stöld och/eller den tilltalade har förnekat gärningen än att beviskravet är differentierat?

Frågan om beviskravet är differentierat kan enligt Dahlman delas upp i två frågor. Den första frågan handlar om beviskravet är differentierat enligt gällande rätt och den andra frågan handlar om domstolar faktiskt tillämpar beviskravet differentierat. Dahlman framhåller att det inte är säkert att svaren på frågorna överensstämmer.⁵ Uppsatsen består av två delar.⁶ Fråga 1 redovisas i uppsatsens första del. Det bör förtydligas att fråga 1 inte avser att besvara om beviskravet är differentierat enligt gällande rätt, utan syftar till att kartlägga diskussionen i rättskällor och doktrin kring ett differentierat beviskrav. Uttalanden i doktrin som handlar om beviskravet är differentierat enligt *domstolars faktiska rättstillämpning* eller om beviskravet *bör* vara differentierat kan därför i viss mån förekomma i uppsatsen.⁷ För att besvara fråga 1 måste det också utredas om det finns uttalanden där författaren menar att det inte finns någon skillnad med anledning av variablerna och att beviskravet inte är differentierat samt om det finns uttalanden där författaren menar att det finns skillnader med anledning av variablerna men att detta beror på andra förklaringar än att beviskravet är differentierat.

Vidare har jag, i syfte att utreda om domstolar faktiskt tillämpar beviskravet differentierat och därmed besvara fråga 2 och 3, genomfört en rättsfallsstudie av tingsrättsdomar. Undersökningen

⁵ Se Dahlman (2018) s. 164.

⁶ Därutöver en processrättslig bakgrund.

⁷ Se vidare avsnitt 1.4.

presenteras i uppsatsens andra del. I rättsfallsstudien undersöks och jämförs brotten grov stöld och ringa stöld i syfte att undersöka hypotesen (H3) att det *förekommer* starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld samt att det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, vilken är ett indicium för hypotesen (H2) att det *krävs* starkare bevisning vid grov stöld, vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1) att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Detta kan i sin tur ge en indikation på om beviskravet tillämpas differentierat av domstolar. Observera att fråga 3 enbart besvaras om det framkommer av fråga 2 att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad.

De förklaringar som undersöks enligt fråga 3 är om kravet på tillräckligt stöd är differentierat, om kravet på tillräcklig utredning är differentierat, om erkännandet har olika beviskraft beroende på om det är ett grovt eller lindrigt brott samt om den tilltalade har erkänt eller förnekat gärningen och slutligen om mer resurser tilldelas åt att utreda förnekade och grova brott, vilket får till följd att starkare bevisning förekommer i förnekade mål och i mål om grov stöld.

Ett eget avsnitt om rättsfallsstudiens syfte och frågeställningar finns i uppsatsens andra del.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar enbart beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” i brottmål. Utgångspunkten för uppsatsen är att undersöka om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning. Jag har valt att undersöka dessa variabler på grund av processlagberedningens uttalande i förarbetena till rättegångsbalken, där det stadgades följande:

”Det är uppenbart, att i mål om grovt brott, där kravet på fullständig utredning gör sig starkt gällande, den tilltalades erkännande icke kan läggas till grund för domen, med mindre det styrkes av andra omständigheter. I mål rörande mindre brott kan erkännande däremot anses utgöra tillräcklig bevisning”.⁸

Det finns också som tidigare nämndes en diskussion i rättskällor och doktrin huruvida brottets grovhet, oberoende av den tilltalades inställning, kan föranleda ett differentierat beviskrav. Därmed kommer även denna variabel att undersökas. Med formuleringar såsom att beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och/eller den tilltalades inställning åsyftas dels att

⁸ SOU 1938:44 s. 380 f.

beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och dels att beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. Med formuleringar såsom att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad åsyftas dels att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld och dels att det förekommer starkare bevisning vid förnekade brott, både avseende grov stöld och ringa stöld, samt vid erkända fall vid grov stöld.

Andra variabler som möjligtvis kan föranleda att beviskravet varierar mellan olika brottstyper utesluts. Det rör sig exempelvis om variabler såsom brottets art, den tilltalades person (exempelvis om det rör sig om misstänkt återfall i brottslighet), bevissvårigheter eller en eventuell differentiering mellan olika rekvisit för brottet.⁹ Jag undersöker inte heller eventuella skillnader i beviskravet mellan olika domstolar i Sverige eller om ett differentierat beviskrav tillämpas utanför Sverige. Det undersöks inte heller huruvida beviskravet är differentierat på grund av den tilltalades kön, ålder eller etnicitet eller om beviskravet har förändrats över tid. Jag kommer inte heller utreda hur beviskravet tillämpas när målet har avgjorts i den tilltalades utvaro, när målet har avgjorts utan huvudförhandling eller när åklagaren har beslutat att utfärda ett strafföreläggande.¹⁰ Däremot kan frågan om målet har avgjorts utan huvudförhandling beröras om det får betydelse för frågeställningarna.

Som tidigare nämndes finns det en debatt om huruvida det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Det finns dessutom en debatt om kravet på tillräcklig utredning ingår i beviskravet eller inte. Den sistnämnda debatten kommer inte att beröras närmare.¹¹ När jag i uppsatsen syftar på begreppet ”beviskrav” kan det följaktligen syfta på kravet på tillräckligt stöd och/eller kravet på tillräcklig utredning.

Slutligen bör framhållas att bevisprövning och bevisvärdering diskuteras i uppsatsen, men enbart i förhållande till när detta får betydelse för beviskravets eventuella differentiering. Det innebär att jag exempelvis har uteslutit hur bevisvärderingen av erkännanden kan gå till, hur en trovärdighetsbedömning genomförs samt bevisvärdering av falska erkännanden och återkallade erkännanden, då detta har ett närmare samband med bevisvärderingen än med beviskravet. Ett

⁹ Se Diesen (2015) s. 148 f.

¹⁰ Se vidare exempelvis Holmgård (2019) s. 103 f.; Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 76.

¹¹ Se dock avsnitt 3.1.

kortare avsnitt om den fria bevisprövningens princip ges dock, eftersom kunskap och förståelse om detta krävs för att förstå hur detta kan få betydelse för frågan om ett differentierat beviskrav.

Observera att avgränsningar gjorda i rättsfallsstudien behandlas i del två av uppsatsen. Märk väl att avsnitt 1.3 också gäller för rättsfallsstudien, men att preciseringar och kompletteringar har behövts göras för denna del.

1.4 Begrepp, teori och metod

I denna uppsats har jag valt att inte benämna beviskravet som ”ställt utom rimligt tvivel” utan som ”ställt bortom rimligt tvivel”. Benämningarna är synonymer med varandra.¹² Dahlman menar att ”bortom rimligt tvivel” är mer passande om beviskravet ses som ”en punkt på en skala som åklagarens bevisning måste passera”.¹³ När punkten har passerats kan därmed den tilltalade dömas för brott, men aldrig innan. Jag instämmer med Dahlman och anser därför att termen ”bortom rimligt tvivel” på ett bättre sätt tydliggör vad beviskravet handlar om.

I uppsatsens processrättsliga bakgrund har en rättsdogmatisk metod använts, då lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin används för att besvara frågeställningarna, vilket är i enlighet med metoden.¹⁴

I uppsatsens första del, dvs. vid besvarandet av fråga 1, har också en rättsdogmatisk metod använts. Den rättsdogmatiska metodens uppgift är att fastställa och beskriva gällande rätt, vilket sker med hjälp av rättskällorna.¹⁵ Eftersom fråga 1 syftar till att kartlägga uppfattningarna kring ett differentierat beviskrav enligt bland annat rättskällor, är rättsdogmatiken passande då den pekar ut visst material som kan besvara frågeställningen.¹⁶ Det kan åtminstone konstateras att lagstiftning, prejudikat och förarbeten ingår i begreppet rättskälla.¹⁷ Som utgångspunkt kommer jag att behandla underrättspraxis som en rättskälla, då dessa källor verkar ha en viss rättslig auktoritet.¹⁸ Vad som

¹² Se Diesen (2015) s. 147; Dahlman (2018) s. 133.

¹³ Dahlman (2018) s. 133.

¹⁴ Se Kleineman (2018) s. 21.

¹⁵ Se Sandgren (2018) s. 48 f.

¹⁶ Jfr Kleineman (2018) s. 21.

¹⁷ Se Dahlman (2019) s. 57.

¹⁸ Se Dahlman (2019) s. 57 och 70.

ingår i begreppet rättskälla är komplext och uppsatsen har inte som syfte att utreda vad som ingår i begreppet.¹⁹ Rättsdogmatiken kan emellertid kritiseras för att inte ta hänsyn till hur normerna tillämpas hos exempelvis underrätter.²⁰ Trots att jag benämner underrättspraxis som en rättskälla, tar således inte den rättsdogmatiska metoden hänsyn till sådana källor, vilket visar på svårigheten med att tillämpa metoden. En alternativ metod än den rättsdogmatiska behövs därför för denna del.

Fråga 1 avser också att kartlägga uppfattningen kring ett differentierat beviskrav enligt doktrin. Anledningen till att doktrin inte betraktas som en rättskälla i uppsatsens första del, är därför att två frågor måste skiljas från varandra:

1. Är beviskravet differentierat *de lege lata*?
2. Är beviskravet differentierat *de facto*?

Den första frågan besvaras genom rättskällorna (dvs. lagstiftning, rättspraxis och förarbeten) medan den andra frågan besvaras genom domstolars faktiska rättstillämpning. Uttalandena i doktrin kan både besvara den första och andra frågan och svaren på frågorna behöver inte överensstämja. I somliga fall går det inte att urskilja vilken av frågorna doktrinen besvarar, vilket gör att doktrin inte kan behandlas som en rättskälla. Om en författare anser att beviskravet inte är differentierat *de lege lata*, men däremot att beviskravet är differentierat *de facto*, kan inte den senare användas som rättskälla. Uttalandet skulle då tas som ett uttalande från en rättskälla som har auktoritet *de lege lata*, men samtidigt strida mot gällande rätt *de lege lata*. I vissa fall går det inte heller att avgöra om författarna menar att beviskravet *är* differentierat eller om det *bör* vara det. I dessa fall kan argument av båda slag förekomma i uppsatsen. Som tidigare nämndes syftar fråga 1 inte till att besvara huruvida beviskravet är differentierat enligt gällande rätt, utan till att kartlägga diskussionen kring ett differentierat beviskrav i rättskällor och förarbeten. Det är emellertid av vikt att doktrin inte benämns som en rättskälla, eftersom argument som handlar om beviskravet *bör* vara differentierat inte utgör gällande rätt. En redovisning och tolkning av hur uttalandena i doktrin kan tolkas utifrån dessa aspekter kan på grund av brist av tid inte göras inom ramen för denna uppsats. Det arbetet är dock efterfrågat för att kunna besvara frågan om beviskravet är differentierat enligt gällande rätt.

¹⁹ Se vidare Dahlman (2019) för begreppet rättskälla.

²⁰ Se Kleineman (2018) s. 24.

Av vad som ovan framkommit kan därmed inte den rättsdogmatiska metoden användas i samband med underrättspraxis och doktrin, varför en alternativ metod än den rättsdogmatiska är nödvändig. Genom framställningen i uppsatsens första del uppmärksammas också det oklara rättsläget kring ett differentierat beviskrav enligt rättskällor och doktrin och i samband med besvarandet av frågeställningarna i del ett och två analyseras källorna och litteraturen. I den avslutande analysen i avsnitt 13 analyseras och kritiserar dessutom resultaten av de båda delarna av uppsatsen i ljuset av rättssäkerhetsintresset och intresset av en effektiv brottsbekämpning. I avsnittet ges också vissa förslag på förändringar som domstolar föreslås att genomföra. I övrigt diskuteras enbart uppsatsens resultat i förhållande till hur rättsläget ser ut medan framåtblickande perspektiv utelämnas. Trots att den rättsdogmatiska metoden tillåter att rättsläget kritiserar och att förändringar föreslås, bör argument om hur rätten bör vara och hur domstolar bör besluta hållas isär från den rättsdogmatiska metoden.²¹ I samtliga nämnda fall har en rättsanalytisk metod använts, eftersom metoden gör det möjligt att analysera och kritisera källor och litteratur samt att använda underrättspraxis. Metoden är också friare i valet av källor och litteratur, varför doktrin kan kartläggas och analyseras med en rättsanalytisk metod, trots att dessa inte är att beteckna som rättskällor.²²

Observera att valet av metod gjorda i rättsfallsstudien, dvs. vid besvarandet av frågeställning 2 och 3, i övrigt behandlas i uppsatsens andra del.

Diskussionen om bevisbörda och beviskrav handlar om två intresseavvägningar, dels risken att döma oskyldiga och dels risken att skyldiga frias. Om beviskravet sänks kan oskyldiga personer dömas, men om det höjs kan skyldiga personer frias.²³ Rättssäkerhetsintresset ställs därmed mot intresset av en effektiv brottsbekämpning. Beroende på vilket av intressena som prioriteras, riskerar det andra att undermineras.²⁴ Utifrån ett ekonomiskt perspektiv och ett effektivitetsperspektiv samt utifrån kraven på en ändamålsenlig brottsprevention kan det argumenteras för att beviskravet *bör* differentieras. När det rör sig om ett lindrigt brott och/eller den tilltalade har erkänt gärningen, kan det utifrån dessa perspektiv argumenteras för att det är omotiverat att ställa höga krav på bevisningen. Min ståndpunkt är emellertid att rättsordningen bör värna om rättssäkerhet och oskyldighetspresumtionen. Huruvida det rör sig om ett grovt eller lindrigt brott bör inte föranleda

²¹ Se Sandgren (2018) s. 49 ff.; Kleineman (2018) s. 24.

²² Jfr Sandgren (2018) s. 50 f.

²³ Se Dahlman (2018) s. 137 f. Se också nedan avsnitt 4.

²⁴ Se Lindell m.fl (2005) s. 20.

skillnader i rättstillämpningen genom att olika krav ställs på bevisningen. Dessutom är det av vikt att den tilltalade vet vad som krävs för en fällande dom och att rättsordningen tillgodoser kraven på förutsägbarhet. Den avslutande analysen genomsyras av dessa intressen och principer.

1.5 Material och forskningsläge

Olika material har använts i uppsatsens olika delar för att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna. Uppsatsen inleds med en processrättslig bakgrund. Litteratur har stor betydelse i denna del av uppsatsen, då frågor om bevisbörda, beviskrav och fri bevisprövning diskuteras frekvent i doktrin. Dessutom saknas entydiga definitioner av bevisbörda och beviskrav och dess innehåll i förarbeten och lag. Litteratur som kom efter rättegångsbalkens ikraftträdande har främst använts. Äldre litteratur används till viss del också, exempelvis i samband med bevisprövningens historik eller när mer allmänna begrepp och principer som har funnits även innan rättegångsbalken trädde i kraft diskuteras, exempelvis *in dubio pro reo* och *in dubio mitius*. I samband med när exempelvis oskyldighetspresumtionen, bevisvikt och kravet på tillräcklig utredning diskuteras förekommer utländsk litteratur. Diskussionen om kravet på tillräcklig utredning har då betydelse som ett resonemang om vidden av kravet på tillräcklig utredning och nyttan av ytterligare bevisning. Även lagkommentarer används i den processrättsliga bakgrunden. Källor som har använts i denna del består av offentligt tryck, såsom rättspraxis, lagstiftning, propositioner och SOU:er.

Sådana källor har också använts för att besvara fråga 1.²⁵ Rättspraxis och processlagberedningens uttalande till rättegångsbalken har störst betydelse av källorna, då domskälen kan användas för att analysera frågan om ett differentierat beviskrav tillämpas medan beredningen uttalar sig om frågan kring ett differentierat beviskrav vad rör brottets grovhet och den tilltalades inställning.

Processkommissionens uttalande har också betydelse, främst eftersom det inte finns många rättskällor som uttalar sig om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning, men eftersom detta kom för nästan hundra år sedan kan det anses ha mindre betydelse än övriga källor.

²⁵ Med undantag för lagstiftning och propositioner. Ett betänkande från Justitiedepartementet används vid besvarandet av fråga 1.

Frågan kring ett differentierat beviskrav har emellertid fått större plats i litteratur än i källor, varför doktrin har stor betydelse för att förstå diskussionen. Rättspraxis får betydelse på så vis att domskälen tolkas i doktrin. Jag har dessutom använt mig av en rapport från Justitiekanslerns rättssäkerhetsprojekt, lagkommentarer, en empirisk undersökning ledd av Klami och en debattartikel skriven av civilrättsprofessor Claes Sandgren i SvD, för att tillsammans med övrig litteratur och källor kartlägga de olika uppfattningarna kring ett differentierat beviskrav enligt rättskällor och doktrin. Artikeln skriven av Sandgren i SvD syftar till att öka perspektiven och bidra till diskussion i framställningen.

Gemensamt för all litteratur är att den är författad av ansedda jurister. Per Olof Bolding, Christian Diesen, Per Olof Ekelöf och Bengt Lindell har särskilt bidragit till diskussionen kring ett differentierat beviskrav. Forskningsläget är oklart i den mån att författarna argumenterar för hur beviskravet kan påverkas när det rör sig om ett lindrigt brott och den tilltalade har erkänt gärningen. Svensk doktrin används vid besvarandet av fråga 1, med undantag för Strandbakkens uttalande och Klamis undersökning. Uppsatsen syftar till att utreda huruvida ett differentierat beviskrav tillämpas i svensk rätt, men Strandbakkens uttalande kan bidra till diskussionen om ett differentierat beviskrav mer allmänt och tas inte upp i tabellen i avsnitt 7, medan Klamis undersökning används med avseende på de svenska domarna.

Uppsatsen gör inte anspråk på att uteslutande redogöra för alla källor och all litteratur som behandlar frågan kring ett differentierat beviskrav med anledning av brottets grovhet och den tilltalades inställning. En potentiell felkälla kan därmed vara att det saknas något uttalande i uppsatsen som hade ändrat svaret på fråga 1. Oavsett om några fler uttalanden skulle finnas i rättskällor eller doktrin skulle det troligtvis inte ändra svaret på fråga 1 med avseende på brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning, då en dominerande del talar för att beviskravet är differentierat med anledning av dessa variabler.²⁶ Däremot skulle svaret på frågan om beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet kunna förändras. Trots att en övervägande del av uttalandena i rättskällor och doktrin verkar avse att beviskravet inte är differentierat, är inte skillnaden påfallande vad gäller doktrin. Jag har emellertid inte funnit något ytterligare uttalande som skulle kunna användas inom ramen för denna uppsats. Ambitionen vid besvarandet av fråga 1 har varit att kartlägga rättskällor och doktrin och diskussionen kring ett differentierat beviskrav med

²⁶ Se dock vidare om rättskällor i avsnitt 8. Skulle det finnas ytterligare rättskällor som inte tagits med i uppsatsen hade resultatet kunnat ändras. Som nämns har dock inte sådana uttalanden hittats.

anledning av brottets grovhet och den tilltalades inställning samt dra slutsatser kring om det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Framställningen bör därför spegla forskningsläget, varför rättskällor och doktrin har bedömts kunna användas för att eventuellt rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat trots att uppsatsen inte gör anspråk på att uteslutande redogöra för alla källor och all litteratur som behandlar frågan kring ett differentierat beviskrav med anledning av brottets grovhet och den tilltalades inställning.

Om de tre första kolumnerna ses tillsammans²⁷, dvs. kravet på tillräckligt stöd, kravet på tillräcklig utredning samt kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning, menar en övervägande del av uttalandena i doktrinen att beviskravet är differentierat, vilket i sådana fall skulle ändra svaret på fråga 1 med avseende på brottets grovhet. Varje kolumn ses dock för sig eftersom syftet med tabellerna är att se vilken uppfattning som är den framträdande och de fyra kolumnerna står för olika uppfattningar i rättskällor och doktrin. Att en viss osäkerhet dock föreligger tas hänsyn till i avsnitt 12.

I svensk litteratur finns omfattande forskning kring bevisbörda, beviskrav och bevisvärdering. Det finns dessutom åtskilliga uttalanden om beviskravet är och/eller tillämpas differentierat. Trots detta saknas tillräckligt med undersökningar om ett differentierat beviskrav faktiskt tillämpas.²⁸

Undersökningen i uppsatsens andra del bidrar förhoppningsvis till detta. I uppsatsens andra del, vilken består av rättsfallsstudien, har enbart tingsrättsdomar använts, förutom i de inledande avsnitten, där också litteratur och källor såsom propositioner och SOU:er har använts, samt i samband med när den kvalitativa undersökningen diskuteras i avsnitt 12 och när frågan om resultatet är statistiskt signifikant diskuteras. I de avsnitten har också litteratur och webbsidor använts.

1.6 Disposition/innehåll

Inledningsvis ges en processrättslig bakgrund, vilken är av vikt för att förstå den fortsatta framställningen om ett differentierat beviskrav. Dispositionen i den processrättsliga bakgrunden har bestämts utifrån i vilken ordning frågor om bevisbörda, beviskrav och bevisprövning uppkommer i det förberedande skedet. Rimligtvis måste först frågor om bevisbörda och beviskrav undersökas och

²⁷ Se nedan avsnitt 7 och 8.

²⁸ Se dock Dahlmans och Korthis Aspegrens rättsfallsstudie i avsnitt 6.

slutligen måste detta värderas i förhållande till den aktuella bevisningen i målet.²⁹ I avsnitt 2 diskuteras bevisbördan, i avsnitt 3 diskuteras beviskravet och i avsnitt 4 ges en gemensam förklaring av de bådaskedens funktion, då syftet med båda är att undvika att oskyldiga personer döms för brott. Avsnitt 5 diskuterar därefter bevisprövning i brottmål. I avsnittet ges dessutom en kortfattad historik kring bevis teorierna och bevisprövningen i syfte att öka förståelsen för den fria bevisprövningens princip och erkännandets betydelse. Som tidigare nämndes diskuteras bevisvärdering när denna kan få betydelse för frågan om ett differentierat beviskrav, vilket gör att ett kortfattat avsnitt är nödvändigt.

Fråga 1 besvaras i uppsatsens första del. Analysen sker löpande, vilket är nödvändigt för uppsatsens utformning och frågeställning. I uppsatsens första del måste framförallt frågeställningen besvaras genom att tolka och analysera rättskällor och doktrin, vilket sker efterhand dessa diskuteras. I avsnitt 6.1 kartläggs och analyseras de uppfattningar som handlar om att brottets grovhet föranleder ett differentierat beviskrav enligt rättskällor och doktrin. I avsnitt 6.2 kartläggs och analyseras de uppfattningar som handlar om att brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning föranleder ett differentierat beviskrav enligt rättskällor och doktrin. I avsnitt 7 och 8 redovisas tabeller i syfte att sammanfatta avsnitt 6.1 och 6.2 samt tydliggöra vilka uppfattningar som dominerar enligt dels rättskällor och dels doktrin.

Därefter besvaras fråga 2 och 3 i uppsatsens andra del. Avsnitt 9 innehåller grundläggande delavsnitt som behövs för att förklara rättsfallsstudien, vilka är följande: utgångspunkterna för rättsfallsstudien, syfte och frågeställningar, rättsfallsstudiens genomförande, avgränsningar, metod och potentiella felkällor. I avsnitt 10 redovisas de kvantitativa resultat rättsfallsstudien genererat. I avsnitt 11 ges en kvalitativ undersökning av domstolarnas domskäl rörande fall där enbart ett erkännande har legat till grund för en fällande dom. Avsnittet ger läsaren en förståelse för om och i sådana fall under vilka omständigheter ett ensamt erkännande kan ligga till grund för en fällande dom. Uppsatsens andra del baseras på egna undersökningar och reflektionerna utifrån undersökningarna sker framförallt i avsnitt 12, där fråga 3 besvaras. Även slutsatserna från uppsatsens första del används för att eventuellt kunna rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat.

²⁹ Jfr Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 §.

Sammanfattningsvis består den processrättsliga bakgrunden av avsnitt 1-5. Uppsatsens första del består av avsnitt 6-8 medan uppsatsens andra del består av avsnitt 9-12. En sammanfattande analys sker i avsnitt 13 i ljuset av rättssäkerhetsintresset och intresset av en effektiv brottsbekämpning där också samtliga frågeställningar besvaras.

2. Bevisbördan i brottmål

Enligt Bolding är en bevisbörderegeln en regel som ”bestämmer vilken av parterna som skall bära nackdelen av att rätten icke kommer till övertygelse beträffande visst relevant faktum”.³⁰

Processlagberedningen angav att det ”följer av förfarandets allmänna läggning, att det i regel ankommer på åklagaren eller målsäganden att bevisa samtliga de omständigheter, vilka måste föreligga för att den tilltalade skall kunna fällas till ansvar”.³¹ För brottmål gäller följaktligen att det är åklagaren som har bevisbördan för såväl objektiva som subjektiva rekvisit.³² Att det är åklagaren som har bevisbördan i brottmål beror på att oskyldiga personer inte ska dömas för brott.³³

Det saknas en lagbestämmelse om åklagarens bevisbörda i rättegångsbalken, men oskyldighetspresumtionen som slås fast i artikel 6 (2) i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (härefter EKMR), vilken gäller som svensk lag i Sverige, innebär att det är åklagaren som har bevisbördan.³⁴ Presumtionen innebär också att den tilltalade ska betraktas som oskyldig till dess att dennes skuld blivit fastställd ”efter ett förfarande i vilket han eller hon fått tillfälle att försvara sig mot anklagelsen och som även i övrigt motsvarat kraven på en rättvis rättegång”.³⁵ En omvänd bevisbörda, dvs. en ordning som innebär att den tilltalade har bevisbördan, strider mot oskyldighetspresumtionen och artikel 6 (2) EKMR.³⁶

³⁰ Bolding (1951) s. 27.

³¹ SOU 1938:44 s. 379.

³² Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 158.

³³ Se Heuman (1988) s. 251; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150. Se också principen ”in dubio pro reo” nedan i avsnitt 4.

³⁴ Se 1 § lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150; Danelius (2015) s. 327 och 338. Se vidare om oskyldighetspresumtionen nedan i avsnitt 3 och 4.

³⁵ Danelius (2015) s. 327. Om kraven på en rättvis rättegång se artikel 6 EKMR.

³⁶ Se Telfner mot Österrike; Danelius (2015) s. 338.

3. Beviskravet i brottmål

En grundläggande strävan inom brottmålsprocessen är att ingen oskyldig person ska dömas för ett brott. Dels kan detta uppnås genom bevisbördans placering och dels genom att höga krav ställs på bevisningen.³⁷ Av ovan avsnitt framgår att det är åklagaren som har bevisbördan i brottmål, men det framgår inte hur stark bevisningen måste vara för att åklagaren ska ha fullgjort sin bevisbörda så att den tilltalade blir dömd för brott. Oskyldighetspresumtionen ger exempelvis inte någon anvisning i vilken styrka som krävs för en fällande dom.³⁸ Laudan skriver följande om oskyldighetspresumtionen:

”The presumption of innocence merely says that the defendant should be acquitted unless his guilt has been proven to the relevant standard; it entails nothing whatever about what constitutes such a proof nor even about whether such a proof need to be strong or weak.”³⁹

Ekelöf, Edelstam och Heuman anger att ”*en beviskravsregel anger hur stark bevisning en part måste lägga fram för att ha fullgjort sin bevisbörda.*”⁴⁰ Beviskravet torde således sammanhålla med bevisbördan.

Det finns inget lagstadgat beviskrav i svensk rätt, utan lagstiftaren har låtit beviskravet utformas i rättspraxis. Det enda som stadgas i rättegångsbalken är att saken ska vara ”bevisad”.⁴¹ Första gången HD formulerade beviskravet i brottmål var i NJA 1980 s. 725 som gällde våldtäkt: ”För att A eller L skall kunna dömas för att ha tilltvingat sig sexuellt umgänge med någon av flickorna måste det vara ställt utom rimligt tvivel att han gjort sig skyldig härtill.”⁴² Därefter har HD upprepat beviskravet flertalet gånger.⁴³ Beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” är ett högt ställt beviskrav och gäller numera allmänt.⁴⁴ Den svenska formuleringen av beviskravet har sitt ursprung i ”beyond

³⁷ Se Schelin (2007) s. 58.

³⁸ Se Träskman (1988) s. 478.

³⁹ Laudan (2015) s. 319.

⁴⁰ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 81.

⁴¹ Se 35 kap. 1 § rättegångsbalken, RB.

⁴² NJA 1980 s. 725 s. 738 f. i domen.

⁴³ Se exempelvis NJA 1982 s. 164; NJA 1990 s. 210; NJA 1990 s. 555; NJA 1991 s. 83; NJA 1992 s. 446; NJA 1993 s. 68; NJA 1993 s. 277; NJA 1996 s. 176; NJA 2009 s. 447 I och II; NJA 2014 s. 699.

⁴⁴ Se prop. 1986/87:112 s. 27; Diesen (2015) s. 146 f.; Nordh (2019) s. 31 f.

reasonable doubt”, som har gällt i USA sedan slutet av 1700-talet.⁴⁵ Om beviskravet har uppnåtts betyder det att bevisningen för åtalet räcker för att döma den tilltalade, dvs. beviskravet för gärningsbeskrivningen är uppfyllt.⁴⁶

Vilket beviskrav som gäller i svensk rätt är därmed klart, men det har gjorts flertalet försök att ange beviskravets innebörd. I doktrin hävdas ibland att beviskravet har två sidor, en positiv och en negativ sida. Den positiva sidan av beviskravet uttrycker hur stark bevisning som krävs, medan den negativa sidan av beviskravet avser de omständigheter som talar emot åklagarens gärningspåstående.⁴⁷ Beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” är ett negativt uttryck enligt Ekelöf, Edelstam och Heuman, eftersom det innebär att det inte ska föreligga något rimligt tvivel om den tilltalades skuld. Enligt författarna ska däremot domstolar använda både det positiva och negativa uttrycket av beviskravet.⁴⁸

För att beviskravet ska vara uppfyllt måste åklagaren således lägga fram bevisning som innebär att det inte föreligger något rimligt tvivel om den tilltalades skuld.⁴⁹ Gregow har uttryckt beviskravets innebörd som ”att det praktiskt sett skall framstå som uteslutet att den åtalade är oskyldig”.⁵⁰ Enligt Stening måste domaren vara övertygad om att bevisen är tillräckliga.⁵¹ Diesen har förklarat att beviskravet koncentrerar sig på felmarginalen och är negativt uttryckt.⁵² Han menar att när beviskravet är uppfyllt betyder det att ”friande alternativ till åklagarens gärningspåstående kunnat elimineras”.⁵³ Som ett komplement och positivt uttryck av beviskravet har Diesen förklarat detta som att ”bevisningen är så stark att detta påstående ’kan hållas för visst’”⁵⁴ eller att det bestäms till 98 %.⁵⁵

⁴⁵ Se Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 77.

⁴⁶ Se Diesen (2015) s. 148; Diesen (1994) s. 83.

⁴⁷ Se Nordh (2019) s. 33.

⁴⁸ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 151 ff.

⁴⁹ Se Dahlman (2018) s. 133.

⁵⁰ Gregow (1996) s. 510.

⁵¹ Se Stening (1975) s. 50.

⁵² Se Diesen (2015) s. 147.

⁵³ Diesen (2015) s. 147.

⁵⁴ Diesen (1996-97) s. 526.

⁵⁵ Se Diesen (2015) s. 147.

I rapporten till JK:s rättssäkerhetsprojekt anges att det inte är tillräckligt att åklagarens gärningspåstående förefaller som mer sannolik än att den tilltalade är oskyldig, utan bevisningen måste med styrka exkludera andra händelseförlopp för att den tilltalade ska bli dömd för brott.⁵⁶ I rapporten anges vidare att med rimligt tvivel innebär att ”andra händelseförlopp än det som åklagaren gjort gällande i sitt gärningspåstående är tänkbara”.⁵⁷ Enligt Diesen ska inte varje tvivel beaktas. Med rimligt tvivel förstås enligt Diesen:⁵⁸

- a) Tvivlet ska vara *rationellt*, dvs. tvivlet ”kan motiveras logiskt”⁵⁹,
- b) tvivlet ska vara *konkret*, dvs. tvivlet ”byggs upp med hjälp av fakta i målet”⁶⁰ och
- c) tvivlet ska vara *relativt*, ”dvs. att rimlighetsbedömningen skett inom ramen för målets beskaffenhet”⁶¹.

Om tvivel föreligger utifrån dessa kriterier ska domstolen frikänna den tilltalade. Det sistnämnda kriteriet avser utredningskravet, dvs. kravet på tillräcklig utredning enligt formuleringen som används i denna uppsats.⁶² I nästa avsnitt kommer beviskravets två krav att diskuteras, dvs. kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning.

3.1 Beviskravets två krav

Dahlman hävdar att beviskravet innehåller ett dubbelt krav.⁶³ Enligt Dahlman innehåller beviskravet dels ett krav på tillräckligt stöd⁶⁴ och dels ett krav på tillräcklig utredning⁶⁵. Bevisningen ska dels ge tillräckligt stöd för bevismat, dvs. gärningsbeskrivningen, och dels vara tillräckligt robust.⁶⁶ Vissa

⁵⁶ Se Axberger m.fl (2006) s. 41.

⁵⁷ Axberger m.fl (2006) s. 41.

⁵⁸ Se Diesen (1996-97) s. 526.

⁵⁹ Diesen (1996-97) s. 526.

⁶⁰ Diesen (1996-97) s. 526.

⁶¹ Diesen (1996-97) s. 526.

⁶² Se Diesen (1996-97) s. 526.

⁶³ Se Dahlman (2018) s. 134. Jfr också Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157 och 188 f.; Holmgård (2019) s. 118 f.; Sutorius (2014) s. 294 f.

⁶⁴ Dahlman (2018) s. 142 ff.

⁶⁵ Dahlman (2018) s. 148 ff.

⁶⁶ Se Dahlman (2018) s. 134 och 152 f.

anser att kravet på tillräckligt stöd är möjligt att uttrycka som ett sannolikhetskrav. Enligt Diesen⁶⁷ motsvarar kravet en sannolikhetsgrad på 98 %, medan Ekelöf⁶⁸ menar att det motsvarar en sannolikhetsgrad på 95 %. Kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning är kumulativa, vilket innebär att en domstol kan frikänna den tilltalade på grund av att kravet på tillräckligt stöd inte är uppfyllt, att kravet på tillräcklig utredning inte är uppfyllt eller att båda kraven inte är uppfyllda.⁶⁹

Observera att kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning är Dahlmans formuleringar, vilka kommer att användas i denna uppsats.⁷⁰ Diesen använder istället begreppen ”beviskrav”⁷¹ och ”utredningskrav”⁷². Innebörden av begreppen är desamma.⁷³ Både Dahlmans krav på tillräcklig utredning och Diesens utredningskrav härstammar från Ekelöfs krav på robusthet, vilket han introducerade i den svenska bevisrätten.⁷⁴ Ekelöf definierade robusthet som ”att det inte finns någon ytterligare bevisning som kan påverka bevisvärdet”.⁷⁵

Med Ekelöfs och Dahlmans formuleringar torde en sänkning av kravet på tillräcklig utredning medföra en sänkning av beviskravet.⁷⁶ Lindell och Diesen menar däremot att kravet på tillräcklig utredning differentieras medan beviskravet i princip är konstant.⁷⁷

Distinktionen mellan kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning skiljer sig möjligtvis inte åt, då båda kraven innebär att säkerheten i slutsatsen blir sämre i lindrigare brottmål än i grövre. Enligt Diesen är dock en distinktion betydelsefull. Diesen menar att distinktionen dels

⁶⁷ Diesen (2015) s. 147.

⁶⁸ Ekelöf (1989) s. 37 f.

⁶⁹ Se Dahlman (2018) s. 135.

⁷⁰ Enligt min uppfattning tydliggör Dahlmans begrepp att beviskravet innehåller ett dubbelt krav och att kraven inte är separerade ifrån varandra.

⁷¹ Diesen (2015) s. 137 ff.

⁷² Diesen (2015) s. 179 ff.

⁷³ Jfr Diesen (1996-97) s. 526 med hänvisning till not 1; Dahlman (2018) s. 134 och 148 ff.

⁷⁴ Jfr Diesen (2015) s. 176 f.; Diesen (1996-97) s. 526 med hänvisning till not 1; Dahlman (2018) s. 152 f.

⁷⁵ Ekelöf (1988) s. 13.

⁷⁶ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157; Dahlman (2018) s. 134.

⁷⁷ Se Diesen (1996-97) s. 526 f.; Diesen (2015) s. 175 och 181. Lindell menar exempelvis att utredningskravet och beviskravet ska hållas isär från varandra. Se Lindell (1987) s. 353; Lindell m.fl (2005) s. 414.

innebär en markering att ingen oskyldig person ska dömas för ett brott som denne inte begått, inte heller när det rör sig om bagatellbrott, och dels att domstolar slipper ta hänsyn till gränsdragningen mellan i vilka situationer beviskravet är konstant och i vilka fall det kan differentieras. Detta ökar likheten i rättstillämpningen enligt honom. Det viktigaste menar Diesen är emellertid att ett konstant beviskrav ger en metod för bevisprövningen.⁷⁸

Dahlman anser att kravet på tillräcklig utredning också är ett beviskrav, då det är ett krav som ställs på bevisningen.⁷⁹ Om inte kravet på tillräcklig utredning är uppfyllt frikänns den tilltalade från åtalet, vilket gör att kravet på tillräcklig utredning, tillsammans med kravet på tillräckligt stöd, är ett krav på åklagarens bevisning enligt Dahlman.⁸⁰ Enligt min uppfattning måste båda kraven rimligtvis tas ställning till vid bevisvärderingen och är ett mått på säkerheten i den tilltalades skuld och därmed om beviskravet är uppfyllt. Enligt min uppfattning finns därför ett nära samband mellan kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning. I denna uppsats ansluter jag mig därför till Dahlmans uppfattning att kravet på tillräcklig utredning ingår i beviskravet. I uppsatsen kommer som tidigare nämdes inte denna fråga att undersökas närmare, utan uppsatsen syftar enbart till att undersöka huruvida det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som eventuellt varierar.

När begreppen ”kravet på tillräckligt stöd” och ”kravet på tillräcklig utredning” används, har inte författarna alltid använt dessa formuleringar, utan jag har översatt dem för att främja en enhetlig begreppsanvändning. De har dock i samtliga fall avsett samma innebörd av begreppen med undantag för diskussionen ovan. Härefter kommer kravet på tillräcklig utredning att diskuteras.

Under 1920-talet uppmärksammade ekonomen John Maynard Keynes frågan om bevisvikt. Med bevisvikt menade han att när ett beslut tas under osäkerhet bör det tas hänsyn till hur mycket bevisning som föreligger i målet. Om ytterligare bevisning presenteras kan det leda till att sannolikheten för den tilltalades skuld antingen ökar eller minskar, men bevisvikten, vilken är ett mått på hur mycket bevisning som föreligger i målet, ökar alltid.⁸¹ Sedermera har Keynes tankar

⁷⁸ Se Diesen (1996-97) s. 527.

⁷⁹ Se Dahlman (2018) s. 134.

⁸⁰ Se Dahlman (2018) s. 149.

⁸¹ Se Keynes (1921) s. 71; Dahlman (2018) s. 151.

kring bevisvikt utvecklats.⁸² När Ekelöf introducerade begreppet ”robusthet” i svensk bevisrätt hänvisade han till Keynes.⁸³

När ytterligare bevisning presenteras kan följaktligen sannolikheten för den tilltalades skuld antingen öka eller minska. Kravet på tillräcklig utredning handlar om att utredningen ska vara robust så att risken är liten för att bevisläget ändras av ytterligare utredning.⁸⁴ Diesen anför följande om kravet på tillräcklig utredning:

”Det blir allt tydligare i modern skandinavisk doktrin att frågan om utredningens *robusthet* rimligen måste utgöra en relevant variabel vid prövningen av bevisen i ett brottmål. Ju bättre, mer omfattande utredning som finns desto säkrare blir slutsatserna. Om utredningen är för svag eller för smal finns det inte möjlighet för domstolen att finna ett rimligt tvivel - och då måste åtalet ogillas på den grunden att det inte finns möjlighet att dra så säkra slutsatser som beviskravet implicerar. Detta synsätt - att domstolen ogillar åtalet på grund av brister i utredningen - förekommer sedan länge i HD-domar”.⁸⁵

Kravet på tillräcklig utredning gör att domstolen måste ta hänsyn till den bevisning som *inte* åberopats eller lagts fram i målet. Enligt 46 kap. 4 § 2 st RB ska domstolen se till att målet blir tillräckligt utrett. Denna regel kan emellertid som regel inte användas för att komplettera utredningen så att den blir fullständig, vilket beror på att det inte går att veta på förhand huruvida en komplettering är till fördel eller nackdel för den tilltalade. En sådan ordning skulle föranleda problem utifrån rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 EKMR. Dessutom ska domstolar vara opartiska.⁸⁶ Om utredningen inte är robust innebär det följaktligen att den tilltalade ska frikännas.⁸⁷ Om det exempelvis finns två vittnen som menar att den tilltalade har befunnit sig på brottsplatsen, men det samtidigt finns fem personer som inte hörts av polisen men som menar att de har sett den tilltalade på en annan plats den aktuella tidpunkten, utgör det skäl för en frikännande dom då kravet på tillräcklig utredning inte är uppfyllt.⁸⁸

En avvägning måste emellertid göras i hur mycket utredning som är nödvändig och vilken betydelse ytterligare utredning kan få. Om bevisningen uppfyller kravet på tillräckligt stöd med stor marginal,

⁸² Se Dahlman (2018) s. 152.

⁸³ Se Ekelöf (1988) s. 13.

⁸⁴ Se Dahlman (2018) s. 152 f.

⁸⁵ Diesen (2015-16) s. 672.

⁸⁶ Se SOU 2013:17 s. 220 ff.; Dahlman (2018) s. 149.

⁸⁷ Se Dahlman (2018) s. 135.

⁸⁸ Se Lindell m.fl (2005) s. 413 f.

är sannolikheten liten för att ytterligare bevisning skulle påverka bevisläget så att kravet på tillräckligt stöd inte uppfylls och den tilltalade istället ska frikännas. Om kravet på tillräckligt stöd däremot uppfylls med en liten marginal, är det troligt att ytterligare bevisning kan resultera i en frikännande dom, vilket betyder att betydelsen av ytterligare utredning är större.⁸⁹

Kolflaath fick sitta med på ett antal överläggningar i Norge och menar att robusthetsdimensionen spelat en större roll än vad som framgår av att läsa domskälen.⁹⁰ Anledningen till detta enligt Kolflaath är att den hårda kritik som riktades till polis under överläggningarna inte framkom i domskälen. Dessutom skriver domstolar sällan hur bristande utredning kan ha påverkat skuldfrågan och formuleringarna i domskälen gör det också svårt att avgöra huruvida det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som domstolen diskuterar. När kravet på tillräcklig utredning har varit uppfyllt och den tilltalade blivit dömd för brott, har denna dimension inte nämnts i domskälen, vilket har gjort att robusthetsdimensionen har fått en mindre framträdande roll än vad den har under överläggningarna enligt Kolflaath.⁹¹

⁸⁹ Se Nance (2016) s. 157; Dahlman (2018) s. 155.

⁹⁰ Se Kolflaath (2011) s. 138 och 183.

⁹¹ Se Kolflaath (2011) s. 183 f.

4. Bevisbördans och beviskravets funktion

I ovan avsnitt framgick att en grundläggande strävan inom brottmålsprocessen är att ingen oskyldig person ska dömas för brott, vilket dels kan uppnås genom bevisbördans placering och dels genom ett högt beviskrav. Straffrättsskipningen ska inte skapa otrygghet för medborgarna, varför det är av vikt att åklagaren bär bevisbördan.⁹²

Ekelöf, Edelstam och Heuman anger att om felaktigt fällande domar ska undvikas och rättssäkerheten värnas, är konsekvensen att många starkt misstänkta måste frias.⁹³ Därmed påverkas intresset för straffrättsskipningens effektivitet och straffsanktionens avskräckande effekt på ett negativt sätt. Ekelöf och Boman anger emellertid att straffsanktionens viktigaste uppgift inte är att vara avskräckande, utan att vara moralbildande. Denna målsättning påverkas inte av att vissa brottslingar går fria enligt författarna.⁹⁴ För att inga oskyldiga personer ska dömas får intresset för en effektiv brottsbekämpning stå tillbaka inför rättssäkerhetsintresset enligt Ekelöf, Edelstam och Heuman.⁹⁵ Det höga beviskravet har enligt Holmgård, precis som bevisbördan, sitt ursprung i oskyldighetspresumtionen, vilken i detta avsnitt förklaras närmare.⁹⁶ En följd av oskyldighetspresumtionen är bland annat att ”varje tvivel i skuldfrågan skall komma den tilltalade till godo (in dubio pro reo)”.⁹⁷ I samband med detta kan också ”in dubio mitius” nämnas.

Oskyldighetspresumtionen är en betydelsefull rättssäkerhetsprincip och är en del av rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 (2) EKMR.⁹⁸ Oskyldighetspresumtionen innebär som tidigare nämndes att domstolen inte får vara övertygad om eller utgå ifrån att den tilltalade är skyldig innan dennes skuld lagligen blivit fastställd.⁹⁹ Både ”in dubio pro reo” och ”in dubio mitius” har gemensamt att de verkar för att gynna den tilltalade i straffrättsskipningen.¹⁰⁰ ”In dubio pro reo” är

⁹² Se Ekelöf och Boman (1992) s. 114.

⁹³ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150.

⁹⁴ Ekelöf och Boman (1992) s. 113 ff.

⁹⁵ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150.

⁹⁶ Se Holmgård (2019) s. 94 f.

⁹⁷ Danelius (2015) s. 338.

⁹⁸ Se Danelius (2015) s. 327.

⁹⁹ Se avsnitt 2.

¹⁰⁰ Se Agge (1944) s. 60 med hänvisning till not 31.

en viktig rättsstatlig princip och skyddar oskyldiga personer från att dömas för brott.¹⁰¹ Principen innebär att enbart en liten risk accepteras för att en oskyldig person döms, vilket i sin tur innebär att en större risk accepteras för att en skyldig person frias.¹⁰² Innebörden av ”in dubio pro reo” är ett uttryck för att åklagaren bär bevisbördan.¹⁰³ Enligt Agge är ”in dubio mitius” en tolkningsprincip, medan ”in dubio pro reo” är en ”bevisrättslig maxim”.¹⁰⁴

Rättstryggheten kräver emellertid att det är möjligt att meddela fällande domar. Om beviskravet sattes så högt att några oriktiga domar aldrig meddelades, skulle det bli omöjligt att bekämpa brottslighet.¹⁰⁵ Ekelöf, Edelstam och Heuman anger att domstolar kan ”acceptera en mycket låg risk för att bevisningen är otillräcklig eller för att den värderas på ett något felaktigt sätt”.¹⁰⁶

Risken för att oskyldiga döms kan följaktligen inte elimineras. I doktrin hävdas att beviskravet därför innehåller frågan om hur stor risk för misstag som accepteras.¹⁰⁷ Ett lågt beviskrav leder till att antalet oskyldigt dömda ökar, samtidigt som färre skyldiga frias. Ett högt beviskrav leder istället till att antalet oskyldigt dömda minskar, samtidigt som fler skyldiga frias.¹⁰⁸

Rättssäkerhetsintresset ställs följaktligen som tidigare nämndes mot intresset av en effektiv brottsbekämpning. Möjligtvis varierar intressena och beviskravet beroende på brottstyp. Vissa anser att det exempelvis kan vara mindre förkastligt att döma en oskyldig person för ringa stöld än för mord.¹⁰⁹ Holmgård anför att domstolar ska se till den påstådda gärningens allvar när de bedömer hur högt kravet på tillräcklig utredning bör ställas. Detta beror på, menar Holmgård, att samhället inte ska använda samma resurser på att utreda lindriga brottmål som allvarliga brottmål samt att ingen ska bli oskyldigt dömd för ett allvarligt brott.¹¹⁰

¹⁰¹ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 114; Diesen (2015) s. 138.

¹⁰² Se Diesen (2015) s. 138.

¹⁰³ Se Bolding (1951) s. 40; Träskman (1988) s. 474 f.

¹⁰⁴ Agge (1944) s. 60 med hänvisning till not 31.

¹⁰⁵ Se Nordh (2019) s. 32; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 153.

¹⁰⁶ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 153.

¹⁰⁷ Se Diesen (2015) s. 138; Schelin (2007) s. 58 f.; jfr Lindell m.fl (2005) s. 421.

¹⁰⁸ Se Dahlman (2018) s. 137 f.

¹⁰⁹ Om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet diskuteras i avsnitt 6.1.

¹¹⁰ Se Holmgård (2019) s. 121.

De rättssäkerhetsintressen och intresset av en effektiv brottsbekämpning som diskuterats ovan kan inte ses isolerat från bevisvärderingen.¹¹¹ Idag råder fri bevisprövning i Sverige, vilken innebär att all bevisning som huvudregel är tillåten och att domaren fritt får värdera denna.¹¹² Ekelöf, Edelstam och Heuman anger att domstolen med sin bevisvärdering kan uppnå samma resultat som om de sänkt beviskravet eller kastat om bevisbördan, exempelvis om domstolen antingen överskattat åklagarens bevisning eller underskattat försvarets motbevisning.¹¹³ Därmed kan domstolar enligt min mening både tillgodose och motverka intressena i sin bevisvärdering. Nordh anför att ”i ett system med fri bevisvärdering framstår det dock som särskilt viktigt att ge beviskravet en framträdande roll i funktionshänseende. Förekomsten av oriktigt fällande domar måste accepteras men beviskravet på åklagaren ska bidra till att antalet sådana domar minimeras.”¹¹⁴ Enligt honom sammanhänger beviskravet och bevisvärderingen.¹¹⁵ I nästa avsnitt kommer den fria bevisprövningens princip att diskuteras.

¹¹¹ Se Nordh (2019) s. 32.

¹¹² Se P. Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 1 §, under rubriken ”Principen om fri bevisprövning, främst med avseende på brottmål”, Karnov (JUNO) (besökt 2022-03-09).

¹¹³ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157.

¹¹⁴ Nordh (2019) s. 32.

¹¹⁵ Se Nordh (2019) s. 32.

5. Bevisprövningen i brottmål

Som nämndes i ovan avsnitt gäller idag fri bevisprövning i Sverige. Den fria bevisprövningen har däremot inte alltid gällt utan föregick av andra bevisteorier, vilka Lindell benämner formell och legal bevisteori. Innan principen om fri bevisprövning och dess historik diskuteras, vilken är en materiell bevisteori enligt Lindell, kommer dessa bevisteorier kortfattat att förklaras.

- Den formella bevisteorin är ”ett bevissystem där ett påståendes riktighet fastställs genom noga bestämda prestationer.”¹¹⁶
- Den legala bevisteorin är ”ett bevissystem där i lag antingen regleras vilka bevis som får användas för att bevisa ett påstående eller hur bevisen skall värderas eller som innefattar regleringar i båda dessa avseenden.”¹¹⁷
- Den materiella bevisteorin är ”ett bevissystem där riktigheten av ett påstående prövas, och där lagen inte sätter upp någon begränsning för vilka kunskapskällor som får användas och inte heller anger hur dessa skall värderas.”¹¹⁸

5.1 Bevisprövningens historik

Under feodalismen var erkännandet både det vanligaste beviskravet och den viktigaste bevisningen. Genom ett erkännande kunde domaren döma den tilltalade för brott. Om den tilltalade erkände brottet, kunde personen få förlåtelse och komma till paradiset, medan ett förnekande innebar att den tilltalade kom till helvetet. Därav ansågs det berättigat att använda tortyr för att tvinga fram ett erkännande.¹¹⁹

Redan i Magnus Erikssons stadslag fanns spår av den legala bevisteorin.¹²⁰ Det var dock först under 1600-talet som den fick en tydligare roll i svensk rätt.¹²¹ Den legala bevisteorin kodifierades först i 1734 års lag.¹²² Det var främst vittnesmål, indicier och erkännanden som behandlades i 1734 års

¹¹⁶ Lindell (1987) s. 63.

¹¹⁷ Lindell (1987) s. 63.

¹¹⁸ Lindell (1987) s. 63.

¹¹⁹ Se Diesen (2015) s. 16 f.

¹²⁰ Se Inger (2011) s. 67.

¹²¹ Se Dereborg (1990) s. 17 f.

¹²² Se Inger (2011) s. 67.

lag.¹²³ För fullt bevis krävdes två samstämmiga vittnen, medan ett vittne var ett halvt bevis.¹²⁴ Ett erkännande som var frivilligt utgjorde fullt bevis, men om det var fråga om dödsstraff krävdes ytterligare bevisning.¹²⁵ Därför kunde den tilltalade bli häktad på obestämd tid i syfte att försöka få fram ett erkännande.¹²⁶

Enligt den legala bevisteorin skulle domaren vara en lagläsare. Domaren skulle inte ställas inför tveksamma fall. Syftet med den legala bevisteorin var att minska utrymmet för godtycke och uppnå regelmässighet i avgörandena. Regelmässighet uppnåddes genom en likformig bedömning av vissa bevis, vilket kan kritiseras utifrån aspekten att bevisning inte nödvändigtvis har samma värde under alla förhållanden, utan kan variera under olika omständigheter.¹²⁷

Under 1800-talet, i takt med att samhället utvecklades från ett bondesamhälle till ett industrialiserat samhälle, började principen om fri bevisprövning stegvis växa in i svensk rätt.¹²⁸ Erkännanden fick inte lika stor betydelse. Rättsskipningens syfte blev att finna sanningen och den tilltalades integritet värnades. Skillnaden mot den legala bevisprövningen var att domstolar skulle värdera bevisningen och inte enbart fastslå att bevisen förelåg. Den nya rättegångsbalken stadfäste år 1948 principen om fri bevisprövning.¹²⁹ I nästa avsnitt kommer principen om fri bevisprövning att diskuteras.

5.2 Principen om fri bevisprövning

I 35 kap. 1 § 1 st RB fastslås att ”rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.” I paragrafen stadgas den fria bevisprövningens princip, som består av principen om fri bevisföring och principen om fri bevisvärdering.¹³⁰ Enligt processlagberedningen gör principen om fri bevisprövning ”att någon begränsning ej uppställs i fråga om de kunskapskällor, som få användas för sanningens utletande, som ock att domaren vid

¹²³ Se Dereborg (1990) s. 18 ff.

¹²⁴ Se Dereborg (1990) s. 18.

¹²⁵ Se Dereborg (1990) s. 24.

¹²⁶ Se Diesen (2015) s. 18.

¹²⁷ Se Bolding (1953) s. 305; Kallenberg (1931) s. 626 f.

¹²⁸ Se Diesen (2015) s. 18; Lindell (1987) s. 89 ff.

¹²⁹ Se Diesen (2015) s. 18 f.

¹³⁰ Se P. Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 1 §, Karnov (JUNO) (besökt 2022-03-01).

värderingen av den föreliggande bevisningen icke är bunden av legala regler”.¹³¹ Principen om fri bevisföring gör således att all bevisning som huvudregel är tillåten, medan principen om fri bevisvärdering gör att domaren fritt får bedöma bevisvärdet av denna.¹³² Härfter kommer de båda principerna att diskuteras.

5.2.1 Fri bevisföring

I svensk rätt tillåts som huvudregel alla bevismedel. Principen om fri bevisföring gör att parterna kan åberopa all bevisning de anser vara relevant. Detta gäller oavsett om beviset åtkommit eller upptagits i strid mot gällande rätt. I NJA 1986 s. 489, som gällde rattfylleri, hade ett blodprov tagits av en laboratorieassistent och inte av en läkare eller legitimerad sjuksköterska såsom krävs enligt 28 kap. 13 § RB. Detta utgjorde emellertid inget hinder mot att uppta beviset i rättegången eller låta domstolen värdera det. Däremot menade HD att höga krav skulle ställas vid bedömningen av det. I lagstiftningen finns emellertid vissa förbud mot viss bevisning.¹³³

Den fria bevisföringen begränsas emellertid av Europakonventionen och Europadomstolens domar. Kravet på rättvis rättegång enligt artikel 6 i EKMR kan medföra indirekta begränsningar.¹³⁴ Holmgård sammanfattar det på så sätt att den tilltalades rätt till en rättvis rättegång kränks om domstolen enbart eller huvudsakligen grundar domen på ”oegentligt tillkommen bevisning”.¹³⁵ Trots att det skett en kränkning av EKMR innebär det inte som utgångspunkt att det är förbjudet att åberopa beviset, om det inte rör sig om en kränkning av artikel 3 i EKMR.¹³⁶ Efter Jalloh mot Tyskland förhindras exempelvis att ett erkännande tas upp under huvudförhandling om erkännandet uppkommit genom tortyr. Om den tilltalade vidare har erkänt ett grovt brott under ett första

¹³¹ SOU 1938:44 s. 377.

¹³² Se P. Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 1 § under rubriken ”Principen om fri bevisprövning, främst med avseende på brottmål”, Karnov (JUNO) (besökt 2022-03-09).

¹³³ Se Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Bevisföringen”; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 35 f.

¹³⁴ Se Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Bevisföringen”; Holmgård (2019) s. 33; NJA 2011 s. 638.

¹³⁵ Holmgård (2019) s. 34.

¹³⁶ Se Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Bevisföringen”; NJA 2011 s. 638.

polisförhör utan att ha informerats om rätten till försvarare, får inte erkännandet heller tas upp under huvudförhandling.¹³⁷

5.2.2 Fri bevisvärdering

Vid bevisvärderingen ska domstolen avgöra huruvida bevisningen som presenterats i målet når upp till beviskravet.¹³⁸ Principen om fri bevisvärdering innebär inte enligt processlagberedningen att domaren ”får grunda sitt avgörande på en rent subjektiv uppfattning rörande de olika bevisens värde.”¹³⁹ Övertygelsen måste vara objektivt motiverad enligt beredningen. Processlagberedningen uttalar också att domen inte heller får grundas på totalintrycket av materialet.¹⁴⁰

Principen om fri bevisvärdering gör att domaren är fri att pröva bevisningen styrka och att domaren inte är bunden av några lagregler vid bevisvärderingen.¹⁴¹ Bolding uttrycker det som att en domare ””på ett mer ändamålsenligt sätt utnyttja processmaterialet’ såsom grundval för ett ställningstagande till bevisfrågorna”.¹⁴² Olika domare kan emellertid komma till olika beslut, vilket torde kunna kritiseras ur ett rättssäkerhetsperspektiv och leda till bristande förutsägbarhet.¹⁴³

5.3 Bevisvärdering av erkännanden

Som tidigare nämndes syftar inte uppsatsen till att utreda hur bevisvärderingen av erkännanden kan gå till. Däremot måste en kortfattad beskrivning av bevisvärdering av erkännanden ges, då det av avsnitt 6 framgår att bevisvärdering kan få betydelse för frågan om ett differentierat beviskrav. Hur stor betydelse detta kan få och hur bevisvärderingen skiljer sig åt mellan förnekande och erkända brott respektive grova och lindriga brott varierar mellan olika uppfattningar i rättskällor och doktrin.

Erkännandets betydelse idag skiljer sig från hur det behandlades under feodalismen och vid den legala bevisteorin. I sitt betänkande år 1926 angav processkommissionen bland annat att

¹³⁷ Se Salduz mot Turkiet och Panovits mot Cypern.

¹³⁸ Se Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Allmänt om bevisvärdering”.

¹³⁹ SOU 1938:44 s. 377 f.

¹⁴⁰ Se SOU 1938:44 s. 378.

¹⁴¹ Se Bolding (1953) s. 305.

¹⁴² Bolding (1953) s. 306.

¹⁴³ Jfr Bolding (1953) s. 306.

erkännandet förlorade sin särställning i och med genomförandet av den fria bevisprövningen. Rätten skulle istället pröva erkännandet utan några inskränkningar.¹⁴⁴

35 kap. 3 § 2 st RB stadgar vad rör brottmål¹⁴⁵ att rätten prövar med hänsyn till omständigheterna, vilken verkan en parts erkännande har som bevis. Erkännandet innefattas i den fria bevisprövningens princip.¹⁴⁶ Ett erkännande måste enligt processlagberedningen prövas av domstolen och är inte viktigare än andra bevis.¹⁴⁷ Ett erkännande är inte bindande för domstolen utan har enbart betydelse som bevisfaktum.¹⁴⁸

Som erkännande räknas enligt processlagberedningen ”parts vidgående av att en för honom ofördelaktig faktisk omständighet föreligger”.¹⁴⁹ Erkännandet behöver inte omfatta hela gärningen. Den tilltalade kan exempelvis erkänna det objektiva händelseförloppet men förneka brott med anledning av att uppsåt har saknats.¹⁵⁰ En distinktion mellan erkännande och medgivande bör göras enligt processlagberedningen, då den sistnämnda innebär att den tilltalade godkänner motpartens anspråk.¹⁵¹

Ekelöf, Edelstam och Heuman anför att vid bedömningen av erkännandets betydelse måste domstolen fästa avseende på vad den tilltalade kan ha haft för anledning att erkänna. De anför också att ett erkännande i många fall har ett betydande bevisvärde.¹⁵² Klette menar att detta gäller särskilt när den tilltalade har erkänt under förundersökningen och sedan också under huvudförhandlingen. Däremot anger Klette att erkännandet kan vara oriktigt även i dessa fall, särskilt vid lindriga brottmål där den tilltalade har erkänt för att undvika straffprocessen.¹⁵³

¹⁴⁴ Se SOU 1926:32 s. 256.

¹⁴⁵ 35 kap. 3 § 2 st RB gäller även för indispositiva tvistemål; jfr 35 kap. 3 § 1 st RB.

¹⁴⁶ Se Forssman (1997) s. 101.

¹⁴⁷ Se SOU 1938:44 s. 380.

¹⁴⁸ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 75.

¹⁴⁹ SOU 1938:44 s. 380.

¹⁵⁰ Jfr avsnitt 9.4. I rättsfallsstudien används enbart erkännanden som omfattar hela gärningen.

¹⁵¹ Se SOU 1938:44 s. 380.

¹⁵² Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 75. Se också Klette (1977) s. 99.

¹⁵³ Se Klette (1977) s. 99. I vilka situationer ett erkännande kan vara oriktigt diskuteras inte i uppsatsen.

6. Del 1: Differentierat beviskrav

Såsom beviskravet hittills har behandlats har utgångspunkten varit att det inte varierar, dvs. att det gäller generellt för samtliga brottmål.¹⁵⁴ Att beviskravet gäller generellt för samtliga brottmål har också uttalats av Högsta domstolen.¹⁵⁵ I NJA 2009 s. 447 stadgar Högsta domstolen att beviskravet gäller för samtliga brottmål.¹⁵⁶

”För en fällande dom i ett mål om sexualbrott krävs liksom i brottmål i övrigt [min understrykning] att domstolen genom den utredning som förebringats i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last.”¹⁵⁷

Formuleringen ”liksom i brottmål i övrigt” talar enligt min uppfattning för att beviskravet inte är differentierat. Dahlman anser att hovrätters och tingsrätters domskäl ger intryck av att de, precis som i HD:s dom, tillämpar beviskravet på samma sätt i samtliga brottmål. Däremot menar Dahlman att det inte står klart om domstolar syftar på båda kraven, dvs. kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning.¹⁵⁸ Det finns rättsfall från HD som enligt flera kan tyda på att beviskravet är differentierat.¹⁵⁹

I en rättsfallsstudie som Christian Dahlman och Andreas Korths Aspegren genomförde år 2017 undersökte de underrättspraxis avseende våldtäkt och olaga hot. I mål där den tilltalade förnekat gärningen och åklagarens bevisning bestod av målsägandens berättelse och stödbevisning om dennes agerande, dömdes den tilltalade i 90 % av fallen vid våldtäkt och 18 % av fallen vid olaga hot. En möjlig förklaring är enligt Dahlman och Korths Aspegren att beviskravet tillämpas differentierat.¹⁶⁰

Ekelöf och Boman samt Bolding konstaterar att det finns variabler som kan påverka beviskravet.¹⁶¹ Avsnitt 6.1 och 6.2 utreder två variabler som eventuellt kan föranleda att beviskravet är

¹⁵⁴ Jfr Diesen (2015) s. 148 där han formulerar detta som ”det gängse beviskravet”.

¹⁵⁵ Se Dahlman (2018) s. 164 f.

¹⁵⁶ Se också Dahlman (2018) s. 165.

¹⁵⁷ NJA 2009 s. 447 I s. 456 i domen.

¹⁵⁸ Se Dahlman (2018) s. 165.

¹⁵⁹ Se nedan avsnitt 6.1.

¹⁶⁰ Se Dahlman och Korths Aspegren (2018) s. 329 f. och 335 f.; Dahlman (2018) s. 165 ff.

¹⁶¹ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 117 ff.; Bolding (1989) s. 97.

differentierat. Den ena variabeln handlar om brottets grovhet och den andra variabeln handlar om brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning.¹⁶² I rättskällor och doktrin finns skilda uppfattningar huruvida beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning samt om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. I nedan avsnitt har de olika positionerna i debatten kartlagts.

Följande två avsnitt syftar följaktligen till att besvara fråga 1, dvs. om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning enligt rättskällor och doktrin samt om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Kartläggningen av rättskällor och doktrin har utgått från en tematisk ordning, där de olika uttalandena har försökt att presenteras beroende på om det är kravet på tillräckligt stöd, kravet på tillräcklig utredning, båda eller ingen av dem som varierar, alternativt om det finns någon annan möjlig förklaring än att beviskravet är differentierat. I vissa fall har inte denna tematiska ordning kunnat följas, exempelvis om ett uttalande besvarar ett annat, varför dessa måste presenteras i samband med varandra. Ordningen har utformats i syfte att skapa tydlighet i framställningen.

Observera att rättskällor och doktrin tas upp och diskuteras tillsammans. Anledningen är att det inte går att diskutera dem i olika avsnitt då doktrin i många fall diskuterar rättskällor, framförallt prejudikat. Prejudikaten måste tolkas, eftersom HD inte uttalar om beviskravet är differentierat. Ett förtydligande görs dock i avsnitt 7 och 8 avseende dels vilka uppfattningar som dominerar enligt rättskällorna och dels vilka uppfattningar som dominerar enligt doktrin.

6.1 Brottets grovhet

I doktrin hävdar vissa, att om det rör sig om ett grovt brottmål krävs starkare bevisning för att döma den tilltalade.¹⁶³ Skälen för ett differentierat beviskrav kan vara att desto strängare straffet är, desto

¹⁶² Se avsnitt 1.3.

¹⁶³ Se exempelvis Ekelöf och Boman (1992) s. 117. Ekelöf och Boman hänvisar främst till utländsk doktrin. Se Ekelöf och Boman (1992) s. 117 not 190; Diesen (2015) s. 150. Ekelöf och Boman menar emellertid att det i sådana fall är ett erkänt lindrigt brott som föranleder att beviskravet sänks. Se vidare avsnitt 6.1 och 6.2.

viktigare är det att ingen oskyldig person döms, varför det kan finnas skäl att höja beviskravet vid grova brottmål.¹⁶⁴

I Justitiedepartementets betänkande uttalas att beviskravet i princip är detsamma oavsett om påföljden för brottet är böter eller annan påföljd.¹⁶⁵ ”I princip” kan å ena sidan tolkas som att det kan förekomma viss variation av beviskravet beroende på påföljd. Å andra sidan kan inte uttalandet enligt min uppfattning tolkas så långt som att Justitiedepartementet menar att beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet. Jag tolkar därför uttalandet som att beviskravet är konstant. Det finns också flera uttalanden i doktrin till stöd för att beviskravet inte är differentierat. Lindgren anför att den tilltalades rättssäkerhet är ”lika viktig i alla brottmål, alltifrån sådana som gäller grova vålds- och narkotikabrott till sådana som gäller en ringa men kriminaliserad trafikförseelse, vilken förnekas av den misstänkte”.¹⁶⁶ Detta tolkar jag som att Lindgren menar att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet, åtminstone vad gäller om den tilltalade har förnekat brottet. Om beviskravet sänks när den tilltalade har erkänt gärningen uttalar han sig inte om.

Elwing framför att snatteri kan vara ett bagatellbrott och att domstolarna möjligtvis tillämpar ett lägre beviskrav vid dessa brott än vid allvarligare brottslighet, som exempelvis grov stöld, då sådana uttalanden finns i litteraturen. Däremot anser han att det är ett grundläggande krav i ett rättssamhälle att alla brottmålsdomar i princip blir föremål för samma noggranna bevisprövning. Konsekvenserna kan vara lika stora för en tilltalad oavsett brottets svårhetsgrad menar Elwing. Enligt Elwing måste bevisningen vara övertygande oavsett brottets svårhetsgrad.¹⁶⁷ Jag tolkar Elwings uttalande som att han inte delar den uppfattning han menar finns i litteraturen, utan att beviskravet inte är differentierat.

¹⁶⁴ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 154; Ekelöf och Boman (1992) s. 118; Diesen (2015) s. 148. Av de nu nämnda författarna menar emellertid samtliga förutom Diesen att det i sådana fall är ett erkänt lindrigt brott som föranleder att beviskravet sänks. Se vidare avsnitt 6.1 och 6.2.

¹⁶⁵ Se Ds JU 1976:8 s. 90.

¹⁶⁶ Lindgren (1985) s. 239.

¹⁶⁷ Se Elwing (1988) s. 151 f.

I rapporten från JK:s rättssäkerhetsprojekt uttalas att ”samma beviskrav gäller i princip för alla brottmål, oavsett brottets svårighetsgrad och oavsett brottstyp.”¹⁶⁸ Av samma anledning som anfördes vid Justitiedepartementets betänkande tolkar jag uttalandet som att beviskravet är konstant. Diesen, Brun och Olsson anger på motsvarande sätt att beviskravet i princip gäller för alla brottmål, oavsett brottets grovhet. Författarna verkar däremot mena att det finns ett antal undantag till detta, bland annat om den tilltalade har erkänt ett lindrigt brott.¹⁶⁹ Beviskravet verkar enligt min uppfattning därmed inte variera enbart med anledning av brottets grovhet enligt författarna.

Som svar på rapporten, anger Cars att ”det synes vara uppenbart att beviskravet inte är och inte heller kan vara detsamma i alla brottmål utan måste anpassas efter framför allt brottets svårighetsgrad”.¹⁷⁰ Enligt Cars kan inte samma krav ställas på bevisning i bagatellbrott, exempelvis snatteri, som i exempelvis allvarliga vålds- och narkotikabrott. Skulle inte beviskravet vara differentierat skulle inte tillräckligt många brott kunna beivras enligt honom. Han anser också att det är värre med en felaktig fällande dom i ett allvarligare brottmål.¹⁷¹ Enligt min uppfattning menar Cars att det är kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning som varierar, då han verkar diskutera allmänt om vilka krav som kan ställas på bevisningen. Sådana krav borde både kunna härledas till kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning enligt min mening.

Gregow uttalar att beviskravet är strängt och att ”detta gäller i synnerhet i fråga om grova brott”.¹⁷² Gregow uttalar vidare att beviskravet inte bör sänkas för att undvika bevisproblematiken som finns vid incestbrott, utan att ”ställt bortom rimligt tvivel” ska gälla.¹⁷³ Munck framhåller att det i praxis står klart ”att beviskraven sätts högre när det är fråga om allvarliga brott som kan ge ett långvarigt fängelsestraff”.¹⁷⁴ Jag tolkar Gregow och Munck som att beviskravet är särskilt högt vid grov brottslighet. Enligt min uppfattning verkar både Gregow och Munck mena att kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar, då de verkar diskutera beviskravet generellt och därmed torde båda kraven avses.

¹⁶⁸ Axberger m.fl (2006) s. 41.

¹⁶⁹ Se Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 76 f. Se vidare nedan avsnitt 6.2.

¹⁷⁰ Cars (2006) s. 982.

¹⁷¹ Se Cars (2006) s. 982 f.

¹⁷² Gregow (1996) s. 510.

¹⁷³ Se Gregow (1996) s. 510 f.

¹⁷⁴ Munck (2007) s. 185.

I kommentaren till 35 kap. 1 § RB anges att ”det torde vara en ganska allmän uppfattning att det krävs starkare bevisning för att fälla en tilltalad till ansvar när brottet är grovt än när det rör sig om ett lindrigt brott”¹⁷⁵ och att ”vad som under alla omständigheter är markant är att man i mindre grova fall är mer benägen att utan närmare kontroll acceptera ett erkännande”.¹⁷⁶ Vidare anges följande:

”Det finns med ganska stor sannolikhet skillnader mellan olika måltyper också när det gäller domstolens möjligheter att trots ett förnekande kunna fälla till ansvar på en mindre fullständig bevisning. Man kan ta nu angivna förhållanden till intäkt för att beviskravet åtminstone i brottmål inte bara avser ett krav på bevisövertikt av större eller mindre grad utan också ett efter målets karaktär varierande krav på robusthet i bevisningen.”¹⁷⁷

Det uttalas också följande om robusthet:

”Avsaknaden av robusthet i en bevisning innebär ju en större risk för att det vid enmer ingående undersökning skulle visa sig att beviskravet i själva verket inte är uppfyllt och den risken kan sägas vara mindre acceptabel i ett allvarligt fall.”¹⁷⁸

I kommentaren uttalas också att ”en annan sak är att en domare nog i mål om allvarlig brottslighet kräver en mer robust bevisning än i mål om lindrigare brott för att känna sig befriad från tvivel om den tilltalades skuld”.¹⁷⁹ Vilken styrka som krävs i bevisningen kan enligt min uppfattning härledas både till kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning, då styrkan i bevisningen dels kan avse om denna talar för att den tilltalade har gjort sig skyldig till bevisemat och dels om det inte föreligger någon ytterligare bevisning som hade kunnat ändra bevisläget. Det skrivs dessutom både om bevisövertikt, vilket kan avse kravet på tillräckligt stöd, och om robusthet, vilket kan avse kravet på tillräcklig utredning, varför jag tolkar uttalandet som att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar.

¹⁷⁵ Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Beviskravet”.

¹⁷⁶ Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Beviskravet”.

¹⁷⁷ Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Beviskravet”.

¹⁷⁸ Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Allmänt om bevisvärdering”.

¹⁷⁹ Fitger m.fl, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 § under rubriken ”Allmänt om bevisvärdering”.

På 1950-talet skrev Beckman att det inte finns någon ”hundraprocentig säkerhet i det mänskliga livet; och om överhuvud någon skall bliva fälld, måste man alltid ta en större eller mindre risk att döma en oskyldig. Ej ens eget erkännande innebär full visshet att den tilltalade är skyldig”.¹⁸⁰

Vidare skrev Beckman:

”Man bör göra klart för sig, att någon hundraprocentig visshet aldrig kan uppnås utan att man för fällande dom får nöja sig med ett lägre mått av sannolikhet, varierande efter brottets svårighet. För de svåraste brotten måste man fordra avsevärt mer än 95 % sannolikhet för att fälla, för enkla trafik- och andra bagatellförseelser kräves knappast mer än att det framstår som avsevärt sannolikare att den tilltalade är skyldig än oskyldig.”¹⁸¹

Enligt Beckman är det vanligare med felaktiga erkännanden i mindre grova brottmål, varför stadgandet måste ”vara ett uttryck för principen, att man kan döma för ringare brott på mindre bevisning än för grövre brott”.¹⁸² Beckman menar att samtliga domare tillämpar den principen.¹⁸³ Jag tolkar Beckman som att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar, då han dels diskuterar sannolikheter¹⁸⁴ och dels hur mycket bevisning som krävs i målet, vilket kan tolkas som ett uttryck för hur robust utredningen är.

I en analys av Palmemordet menar Claes Borgström att bevisningen som frikände Christer Pettersson från mordet på Olof Palme skulle ha lett till en fällande dom i ett vanligt mål.¹⁸⁵ Borgström skriver att ”inte minst vid bevisvärdering skiljer sig olika domare åt när det gäller kravet på bevisningens styrka.”¹⁸⁶ Han skriver vidare att ”det har också sagts att beviskravet tenderar att bli högre i mål om allvarlig brottslighet”.¹⁸⁷ Borgström verkar förklara detta med att mindre tid och resurser läggs på de brott som i allmänhet avgörs vid tingsrätter och hovrätter än vid målet mot Christer Pettersson, där domstolen hade större utrymme för analys av utredningen eftersom det var

¹⁸⁰ Beckman (1954) s. 243.

¹⁸¹ Beckman (1954) s. 243.

¹⁸² Beckman (1954) s. 243.

¹⁸³ Se Beckman (1954) s. 243.

¹⁸⁴ Jfr avsnitt 3.1.

¹⁸⁵ Se C. Borgström (1991) s. 139.

¹⁸⁶ C. Borgström (1991) s. 66 f.

¹⁸⁷ C. Borgström (1991) s. 139.

ett uppmärksammat mål och domstolen visste att domskälen skulle bli granskade.¹⁸⁸ Formuleringen ”kravet på bevisningens styrka” tolkar jag som att Borgström menar att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar. Däremot verkar han inte mena att beviskravet sänks *enbart* därför att brottet är lindrigt, men att detta blir en följd av att mindre resurser läggs på målen som i allmänhet avgörs vid tingsrätter och hovrätter än vid uppmärksammade allvarliga brottmål som i målet mot Christer Pettersson.

Enligt Halldén är det ”naturligt om domstolarna på motsvarande vis nyanserar beviskraven i brottmål efter straffets art”.¹⁸⁹ Han anger vidare att om den riskerade påföljden är fängelse, krävs starkare bevisning än om den riskerade påföljden är böter.¹⁹⁰ Jag tolkar uttalandet som att kravet på tillräckligt stöd och kravet tillräcklig utredning varierar av samma anledning som ovan.

Strandbakken skriver att en differentiering med anledning av brottets grovhet har stöd i norsk teori och att representanter från den norska åklagarmyndigheten har gett uttryck för att beviskravet tillämpas differentierat i praxis med anledning av brottets grovhet. Däremot anför han att det inte är säkert att ett lägre beviskrav accepteras generellt vid mindre allvarliga brottmål.¹⁹¹ Strandbakken skriver att ”enhver vil greve større sikkerhet når han treffer en avgjørelse av stor betydning fremfor en bagatellmessig beslutning”.¹⁹² Enligt Strandbakken är emellertid ett första problem med en eventuell differentiering vad som ska anses som bagatellbrott eller när det kan anses vara legitimt att tillämpa ett svagare beviskrav.¹⁹³ Strandbakkens uttalande kan enligt min uppfattning tolkas som att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig varierar, då han talar om säkerheten i beslutet, vilket både kan avse säkerheten i att den tilltalade har gjort sig skyldig till bevisemat och att det inte föreligger någon ytterligare bevisning som hade kunnat ändra bevisläget.¹⁹⁴

¹⁸⁸ Se C. Borgström (1991) s. 139 f.

¹⁸⁹ Halldén (1980) s. 102.

¹⁹⁰ Se Halldén (1980) s. 102.

¹⁹¹ Se Strandbakken (2003) s. 563.

¹⁹² Strandbakken (2003) s. 563.

¹⁹³ Se Strandbakken (2003) s. 564.

¹⁹⁴ Hans uttalande tas dock inte med i tabellen i avsnitt 7, eftersom uppsatsen har avgränsats till att enbart gälla svensk rätt. Uttalandet kan däremot användas för att allmänt diskutera beviskravets eventuella differentiering.

Heuman menar att HD i NJA 1980 s. 725, som gällde våldtäkt och i NJA 1982 s. 164 och NJA 1982 s. 525, som båda gällde narkotikamål, har klarlagt att det stränga beviskravet i brottmål inte får lindras när det rör sig om allvarligare brottslighet.¹⁹⁵ Rättsfallen torde kunna tolkas som att beviskravet är konstant, åtminstone vid allvarlig brottslighet, alternativt som att beviskravet kan lindras när det rör sig om lindrigare brottslighet. Enligt min uppfattning bör NJA 1982 s. 525 tolkas som att beviskravet är differentierat och att det är kravet på tillräckligt stöd som varierar. Att det är kravet på tillräckligt stöd som jag menar varierar beror på HD:s formulering om bevisningens styrka och att HD inte verkar diskutera kravet på tillräcklig utredning i domskälen. HD uttalar i det fallet att kraven på bevisningens styrka i narkotikamål är lika högt som för ”annan grov brottslighet”¹⁹⁶. Både Claes Borgström och Diesen anger att HD:s domskäl i NJA 1982 s. 525 kan uppfattas som att beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet.¹⁹⁷ Slutsatserna som kan dras av NJA 1980 s. 725 och NJA 1982 s. 164 är enbart att beviskravet gäller i mål om våldtäkt och narkotikabrottslighet, men enligt min mening saknas tillräckligt tydliga uttalanden från HD huruvida detta enbart gäller allvarlig brottslighet och om ett lägre beviskrav tillämpas vid lindriga brott.¹⁹⁸

Hanna Tapani Klami genomförde en enkätundersökning tillsammans med en forskargrupp där svenska domare bland annat fick besvara huruvida beviskravet är differentierat.¹⁹⁹ 35 svenska domare besvarade frågorna.²⁰⁰ De flesta domare menade att beviskravet motsvarar cirka 100 %. 15 svenska domare menade att beviskravet höjs vid grova brott medan fyra svenska domare menade att det sänks vid bagatellmål.²⁰¹ Jag tolkar uttalandet som att det är kravet på tillräckligt stöd som varierar, då beviskravet verkar uttryckas i sannolikheter.²⁰²

¹⁹⁵ Se Heuman (1988) s. 251 med hänvisning till not 2. Heumans uttalande är enligt min mening inte tillräckligt tydligt för att kunna tolkas för eller emot ett differentierat beviskrav.

¹⁹⁶ NJA 1982 s. 525 s. 541 i domen. HD:s uttalande tar främst sikte på fall med bevisvårigheter, men kan enligt min uppfattning också gälla mer allmänt.

¹⁹⁷ Se C. Borgström (1991) s. 139 f. med hänvisning till not 9; Diesen (2015) s. 150 not 130. Se vidare om Diesen nedan.

¹⁹⁸ Se vidare om NJA 1982 s. 164 nedan.

¹⁹⁹ Se Dahlman (2018) s. 165.

²⁰⁰ Se Klami m.fl (1988) s. 593.

²⁰¹ Se Klami m.fl (1988) s. 594 f.

²⁰² Jfr avsnitt 3.1.

Sandgren uttalar i en debattartikel från 2006 att ”i mål om bagatellförseelser ställs beviskravet lågt, bland annat enligt en tidigare ordförande i Högsta domstolen, som menade att det i sådana mål räckte att ’det framstår som avsevärt sannolikare att den tilltalade är skyldig än oskyldig’. I vissa typer av mål, såsom narkotikamål och sexualbrottsmål, är det kanske 95 procent som krävs. I vissa andra måltyper krävs det troligen mer, såsom ekonomiska brott och miljöbrott.”²⁰³ Då formuleringen handlar om sannolikheter menar Sandgren enligt min mening att kravet på tillräckligt stöd är differentierat beroende på brottets grovhet.²⁰⁴

Som tidigare påpekades menar Holmgård att domstolar ska se till den påstådda gärningens allvar när de bedömer hur högt kravet på tillräcklig utredning bör ställas. Detta beror på, menar Holmgård, att samhället inte ska lägga samma resurser på att utreda lindriga brottmål som allvarliga brottmål samt att ingen ska bli oskyldigt dömd för ett allvarligt brott.²⁰⁵ Holmgård anför följande om skillnaden mellan grova och lindriga brott och verkar i och med uttalandet mena att detta får till följd att kravet på tillräcklig utredning varierar:

”Skillnaden vid prövningen av allvarliga och lindriga brott ligger inte i beviskravet, utan i kravet på utredningens robusthet (utredningens omfattning). Vid lindrigare brott krävs inte en lika omfattande (robust) utredning. Den utredning som finns ska dock bedömas med samma höga beviskrav. Det tydligaste exemplet är att den tilltalades erkännande kan räcka som bevisning vid en bötesförseelse men däremot inte vid ett allvarligare brott.”²⁰⁶

Även Kullberg verkar vara av uppfattningen att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar. Han uttalar följande:

”Rent allmänt kan sägas att ju mindre allvarligt ett brott är desto lägre krav ställer domstolen på bevisningens robusthet. I ett fortkörningsmål räcker t.ex. ofta den tilltalades erkännande för fällande dom. I ett mordmål skulle dock inte ett erkännande och den tilltalades berättelse i något fall ensamt kunna leda till fällande dom. I båda fallen är dock beviskraven desamma: *ställt utom rimligt tvivel*.”²⁰⁷

Enligt Lindell är det förvånande om processlagberedningen i och med sitt uttalande i förarbetena till rättegångsbalken menade att kravet på tillräckligt stöd skulle vara lägre i lindriga brottmål än i

²⁰³ Sandgren, Claes, ”Nytt organ för oskyldiga”, Svenska Dagbladet Debatt, 22 juni 2006, <<https://www.svd.se/a/f6fed71e-ed55-37d8-8783-053a762267c7/nytt-organ-for-oskyldiga>>, besökt 2022-05-05.

²⁰⁴ Jfr avsnitt 3.1.

²⁰⁵ Se Holmgård (2019) s. 121.

²⁰⁶ Holmgård (2019) s. 101.

²⁰⁷ Kullberg (2018) s. 85.

grova brottmål. Enligt Lindells uppfattning är kravet på tillräckligt stöd högt oavsett hur grovt eller lindrigt brottet är.²⁰⁸ Han anför däremot att det i doktrin finns uppfattningar om att kravet på tillräckligt stöd är differentierat med anledning av påföljdens karaktär och hänvisar också till NJA 1971 s. 167.²⁰⁹ Domstolen uttalade:

”Med hänsyn härtill och med beaktande av vad som ovan sagts om laboratoriets yttrande d. 7 febr 1966 anser HR:n, att rättssäkerheten kräver att större fordringar ställs på bevisningen, särskilt i ett fall med så vittgående följder för den tilltalade som i detta mål, där fängelsestraff yrkas.”²¹⁰

Rättsfallet kan enligt min mening tolkas som att båda kraven varierar med anledning av brottets grovhet, i och med att kraven på bevisningen både kan avse kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning. Lindell verkar däremot mena att kravet på tillräcklig utredning varierar med anledning av brottets grovhet. Han menar att desto allvarligare konsekvenserna är för den tilltalade, desto högre krav måste domstolen ställa på utredningen. Enligt Lindell varierar utredningens omfattning beroende på följande faktorer:²¹¹

- Knapp utredning: hit hör bland annat lindriga brottmål.
- Normal utredning: hit hör bland annat ordinära brottmål.
- Fullständig utredning: hit hör bland annat grova brottmål.

Vidare anför Lindell m.fl följande om robusthet:

”Frågan om utredningen är tillräcklig ställs på sin spets vid mindre allvarlig brottslighet; ofredande, skadegörelse, snatteri etc. Om åklagaren i sådana fall presenterar bevisning som är stark men inte fullständig uppkommer frågan hur stora utredningsresurser ett mindre brottmål får ta i anspråk. Om rätten i sådana fall misstänker eller rentav vet att det finns okänd bevisning kan den ändå vara beredd att fälla den tilltalade eftersom det skulle kosta för mycket att införskaffa ytterligare utredning samtidigt som åklagarens bevisning i och för sig har ett tillräckligt bevisvärde för en fällande dom. Prislappen för en fullständig utredning är sålunda alltför avskräckande. Om detta är riktigt finns det anledning att hålla isär utredningskravet från beviskravet och inse att det förstnämnda beror på ett *rättspolitiskt ställningstagande* som inte har att göra med den kvantitativa sannolikheten hos den presenterade bevisningen.”²¹²

²⁰⁸ Se Lindell (1987) s. 350.

²⁰⁹ Se Lindell (1987) s. 350 med hänvisning till not 37.

²¹⁰ NJA 1971 s. 167 s. 172 i domen. Observera dock att det är häradsrättens uttalande.

²¹¹ Se Lindell (1987) s. 345.

²¹² Lindell m.fl (2005) s. 414.

Lindell menar att ”större möda bör läggas ned på utredningen om en person är tilltalad för mord än om den tilltalade är anklagad för ett lindrigt brott”²¹³ och att ”rätten i lindriga brottmål inte grundar domen på ett lika omfattande material som i grova brottmål”²¹⁴ vilket inte betyder att beviskravet är lägre, men att bedömningen inte blir ”lika säker som i ett grovt brottmål”.²¹⁵ Jag tolkar Lindells uttalande som att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar, men att detta främst beror på, precis som Claes Borgström²¹⁶ och Holmgård menar, att mindre resurser används för att utreda lindrig brottslighet.

Diesen anför att förarbetena till rättegångsbalken, svensk doktrin och HD:s moderna praxis inte ger stöd för att domstolarna nyanserar beviskravet beroende på brottets straffets art. Diesen anför att NJA 1990 s. 555 kan anges som stöd för att beviskravet är konstant.²¹⁷ Beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” användes i ett rattfyllerimål, vilket enligt Diesen innebär att domstolen betonade att beviskravet även gäller de lindriga brotten.²¹⁸ Observera att när Diesen syftar på ”beviskravet” syftar han på kravet på tillräckligt stöd.²¹⁹ Diesen verkar enligt min uppfattning hävda att kravet på tillräckligt stöd inte varierar när domstolar har använt beviskravet ”ställt bortom rimligt tvivel” i lindriga brottmål. Jag hävdar att kravet på tillräcklig utredning också är en del av beviskravet, varför det inte går att dra några slutsatser kring om det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som är konstant när ”ställt bortom rimligt tvivel” används i lindriga brottmål. Min utgångspunkt är således i dessa fall att båda kraven är konstanta. Det blir problematiskt att skilja på begreppen, då Diesens och mina egna tolkningar sker i samband med varandra. ”Beviskravet” och inte enbart ”kravet på tillräckligt stöd” kommer därför att användas i samband med när rättspraxis diskuteras i avsnitt 6.1. Läsaren bör däremot komma ihåg att Diesen syftar på kravet på tillräckligt stöd medan jag syftar på beviskravet. En distinktion görs dock mellan begreppen när en sådan är nödvändig.

²¹³ Lindell (1987) s. 361.

²¹⁴ Lindell (1987) s. 361.

²¹⁵ Lindell (1987) s. 361.

²¹⁶ Claes Borgström verkar dock mena att mindre resurser används för att utreda de brottmål som i allmänhet avgörs vid tingsrätter och hovrätter än uppmärksammade allvarliga brottmål.

²¹⁷ Se Diesen (2015) s. 150.

²¹⁸ Se Diesen (1996-97) s. 527.

²¹⁹ Se avsnitt 3.1.

Trots att Diesen verkar anföra att rattfylleri är ett lindrigare brott, är det värt att understryka att den riskerade påföljden var ett kortare fängelsestraff. Rättsfallet torde, tillsammans med NJA 1985 s. 496²²⁰, åtminstone kunna användas som stöd för att beviskravet är konstant då den tilltalade riskerar ett fängelsestraff.²²¹

RH 2009:13, som handlade om förseelse mot trafikförordningen, kan användas som stöd för att beviskravet är konstant vid samtliga brottstyper enligt min mening. Den tilltalade frikändes i målet på grund av att det inte kunde uteslutas att ett polisvittne misstagit sig om händelsen. Den riskerade påföljden var penningböter.²²² Hovrättsrådet Peter Borgström tilltalade att ”i sammanhanget kan tilläggas att det när den tilltalade nekat inte torde finnas skäl att sänka det mot åklagaren riktade beviskravet bara för att det rör sig om ett bagatellbrott.”²²³

Det är oklart menar Diesen, om HD skulle tillåta att beviskravet sänks i andra brottmål än i rattfyllerimål. I NJA 1982 s. 164 och NJA 1992 s. 446 fastslår HD att beviskravet åtminstone inte får sänkas i narkotikamål eller sexualbrottsmål.²²⁴ I det förnämnda fallet uttalar HD:

”Också i narkotikamål - och även beträffande en tilltalad som under alla förhållanden kan förutsättas vara engagerad i illegal handel med narkotika - måste det för en fällande dom krävas att det blivit ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till brott i enlighet med åtalet.”²²⁵

I det sistnämnda fallet uttalar HD ”att det inte kan bli tal om att efterge det beviskrav som allmänt anses böra gälla i brottmål.”²²⁶ Vidare uttalar HD i det sistnämnda fallet:

”För en fällande dom i ett mål om sexualbrott förutsätts - liksom i brottmål i övrigt [min understrykning] - att domstolen genom den samlade utredningen i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den åtalade har gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last.”²²⁷

²²⁰ Den tilltalade var i målet åtalad för rattfylleri alternativt medhjälp till rattfylleri.

²²¹ Se Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 78.

²²² Observera dock att den tilltalade förnekade brott. Huruvida domen blivit annorlunda om den tilltalade erkänt gärningen är osäkert.

²²³ RH 2009:13 s. 3 i domen.

²²⁴ Se Diesen (1996-97) s. 527 med hänvisning till not 4.

²²⁵ NJA 1982 s. 164 s. 173 i domen.

²²⁶ NJA 1992 s. 446 s. 464 i domen.

²²⁷ NJA 1992 s. 446 s. 464 i domen.

På grund av formuleringen ”liksom i brottmål i övrigt” kan NJA 1992 s. 446 användas som stöd för att beviskravet är konstant enligt min mening, men NJA 1982 s. 164 kan som tidigare nämnts inte användas enligt min uppfattning, då det saknas formuleringar som kan tolkas för eller emot ett differentierat beviskrav.

Jag menar att NJA 2015 s. 702 kan användas som stöd för att beviskravet är konstant. I domen uttalar HD följande:

”I brottmål är det åklagaren, eller målsäganden, som har bevisbördan. HD har i flera rättsfall (se t.ex. NJA 1980 s. 725 och NJA 1996 s. 176) uttalat att det för fällande dom krävs att det är ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har gjort sig skyldig till den gärning som ligger till grund för åtalet. Detta gäller allmänt [min understrykning], fastän beviskravet för vissa speciella situationer har formulerats något annorlunda”.²²⁸

I NJA 1985 s. 822 var den tilltalade åtalad för stöld, men frikändes av HD som uttalade att bevisningen ”måste anses klart otillräcklig”.²²⁹ Formuleringen torde kunna tolkas som att beviskravet är lägre vid stöldbrott. Diesen, Brun och Olsson anför emellertid att formuleringen inte kan användas till stöd för att ett lägre beviskrav tillämpas vid stöldbrott. Det HD uttalar sig om är att bevisningens styrka inte når upp till beviskravet.²³⁰ Enligt min mening kan därför inte några slutsatser kring ett differentierat beviskrav dras med anledning av rättsfallet.

Diesens uppfattning är att kravet på tillräckligt stöd inte påverkas av brottets grovhet.²³¹ Om en skyldig person frikänns från ett lindrigt brott kan det hävdas att detta inte leder till lika stora samhälleliga konsekvenser som vid ett grovt brott, men Diesen hävdar, likt Ekelöf och Boman nedan, att det saknas skäl att lindra kravet på tillräckligt stöd vid lindrig brottslighet, då en felaktig dom kan ha lika stora konsekvenser för den tilltalade oavsett brottets svårighetsgrad.²³² Diesen anför däremot att kravet på tillräcklig utredning kan variera bland annat beroende på brottets grovhet.²³³ Diesen framhåller att ”ju allvarigare brottet är (på straffskalan) desto högre ställs kraven

²²⁸ P. 28 i domen. De rättsfall HD sedan hänvisar till har inte relevans för denna uppsats och har därför utelämnats.

²²⁹ NJA 1985 s. 822 s. 832 i domen.

²³⁰ Se Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 78 not 44.

²³¹ Se Diesen (2015) s. 152 f.

²³² Se Diesen (2015) s. 151; jfr Ekelöf och Boman (1992) s. 118.

²³³ Se Diesen (2015) s. 152 och 188 f.; Diesen (1995-96) s. 526.

på utredningens omfattning”.²³⁴ Jag tolkar därmed Diesen som att kravet på tillräcklig utredning är differentierat, medan kravet på tillräckligt stöd är konstant. Diesens resonemang kan kritiseras enligt min mening. Om den tilltalade döms för ett lindrigt brott trots att kravet på tillräcklig utredning inte skulle varit uppfyllt om åtalet istället gällt ett grovt brottmål, är konsekvenserna rimligtvis lika stora för den tilltalade, oavsett om den tilltalade istället skulle frikännas på grund av kravet på tillräckligt stöd inte skulle vara uppfyllt.

Observera att i avsnitt 6.1 och 6.2 presenteras och diskuteras Ekelöf och Boman respektive Ekelöf, Edelstam och Heuman tillsammans. Detta beror på att uttalandena kommer från ”Rättegång Fjärde häftet”, men från olika upplagor. De olika författarnas ställningstaganden redovisas dock separat och deras uppfattningar kan skilja sig åt.

Om det rör sig om ett allvarligt brott där den riskerade påföljden är fängelse ska ett högt beviskrav gälla enligt Ekelöf, Edelstam och Heuman.²³⁵ Som tidigare nämdes finns det uttalanden i doktrin som menar att det krävs starkare bevisning vid grov brottslighet än vid lindrig brottslighet.²³⁶ Ekelöf och Boman anför att det finns uttalanden om att det för de svårare brotten krävs mer än 95 % sannolikhet för att döma en tilltalad, medan det för enkla trafik- och andra bagatellförseelser knappast krävs ”mer än att det framstår som avsevärt sannolikare att den tilltalade är skyldig än oskyldig”.²³⁷ Som möjligt stöd för att detta också gäller i praxis återoppar Ekelöf och Boman NJA 1958 s. 206, som gällde resning i ett mål där den tilltalade hade blivit dömd för olovlig körning. Hovrätten hade uttalat att åtalet gällande olovlig körning var styrkt, trots att ett vittne menade att det var han som kört bilen och inte den tilltalade. Därefter åtalades vittnet för mened. Domstolen ogillade åtalet gällande mened med anledning av att det inte var säkert att det var den dömd som kört bilen. Resning beviljades inte.²³⁸ Ekelöf och Boman verkar hänvisa till målet i samband med att sannolikheter för den tilltalades skuld diskuteras, vilket skulle innebära att kravet på tillräckligt stöd är differentierat. Osäkerheten i den tilltalades skuld verkar inte bero på att det fanns ytterligare bevisning som inte presenterats. Jag tolkar därmed NJA 1958 s. 206 på samma sätt som Ekelöf och Boman.

²³⁴ Diesen (2015) s. 188.

²³⁵ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 154.

²³⁶ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 117.

²³⁷ Ekelöf och Boman (1992) s. 117 med hänvisning till not 190. Se Beckman (1954) s. 243 ovan.

²³⁸ Se också Ekelöf och Boman (1992) s. 117 med hänvisning till not 191.

Alternativt anför Ekelöf och Boman, att kravet på tillräckligt stöd inte varierar när den tilltalade har förnekat gärningen, utan att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar när den tilltalade har förnekat gärningen. Vad rör lindrigare brottmål är det i sådana fall inte nödvändigt med en lika grundlig utredning, vilket skulle innebära att en större risk godtas för att det vid en grundligare utredning skulle visa sig att beviskravet inte är uppfyllt enligt författarna.²³⁹

Efter ovan resonemang verkar författarna däremot konstatera att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Skälen för ett differentierat beviskrav kan enligt Ekelöf och Boman vara, som tidigare nämnts, att desto strängare straffet är, desto viktigare är det att ingen oskyldig döms för brott, men de anför samtidigt att detta synsätt inte är fritt från invändningar, vilket beror på följande. Preventionssynpunkten är inte lika stark gällande som i grövre brottmål. En person som begått ett lindrigare brott kan få lika stora konsekvenser av en bötesdom, som en yrkesbrottsling kan få av ett fängelsestraff. Enligt författarna kan beviskravet därmed inte sänkas när den tilltalade har förnekat gärningen, oavsett brottets svårhetsgrad.²⁴⁰ Ekelöf, Edelstam och Heuman menar att beviskravet inte kan ”sänkas i nämnvärd grad i sådana fall”²⁴¹ och att bevisningen måste vara övertygande även i bötesmål.²⁴² Ekelöf och Boman samt Ekelöf, Edelstam och Heuman verkar därmed mena att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet.

Om ett differentierat beviskrav ska tillämpas beroende på brottets grovhet, menar författarna att det främst bör röra sig om fall där den tilltalade har erkänt gärningen, vilket diskuteras i nästa avsnitt.²⁴³

6.2 Brotts grovhet i kombination med den tilltalades inställning

Grunden för differentiering vad gäller den tilltalades inställning är att det är allvarigare att döma den tilltalade om denne har nekat än om den tilltalade har erkänt, i vart fall om brottet dessutom är grovt.²⁴⁴

²³⁹ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 117 f.

²⁴⁰ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 118.

²⁴¹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 154.

²⁴² Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 154; NJA 1978 s. 685.

²⁴³ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 118; Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156 f.

²⁴⁴ Se Diesen (2015) s. 148.

I sitt betänkande till rättegångsväsendets ombildning angav processkommissionen att erkännandet i både grova och lindriga brottmål bör ”vara underkastat rättens fria prövning. Däremot framträder för visso kravet på en fullständig utredning med större styrka i grövre brottmål”.²⁴⁵ Jag tolkar uttalandet som att processkommissionen menade att kravet på tillräcklig utredning varierar beroende på brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning.

I förarbetena till rättegångsbalken angav processlagberedningen följande, vilket kan användas till stöd för att kravet på tillräcklig utredning är differentierat:

”Det är uppenbart, att i mål om grovt brott, där kravet på fullständig utredning [min understrykning] gör sig starkt gällande, den tilltalades erkännande icke kan läggas till grund för domen, med mindre det styrkes av andra omständigheter. I mål rörande mindre brott kan erkännande däremot anses utgöra tillräcklig bevisning”.²⁴⁶

Holmgård anser att processlagberedningens uttalande stämmer överens med praxis, då det ställs lägre krav på utredningen när det rör sig om ett lindrigt brott. Han menar att vid grövre brott måste ett erkännande stödjas av andra omständigheter, medan ett ensamt erkännande kan räcka vid en bötesförseelse.²⁴⁷ Enligt min uppfattning verkar Holmgård därmed mena att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar.

Forssman menar att en domstol alltid måste pröva dels om erkännandet föreligger och dels dess riktighet, både vid grova och lindriga brottmål.²⁴⁸ Enligt Forssman råder det däremot ”ingen tvekan om att domstolarna utför en mycket noggrannare prövning av ett erkännandes riktighet i de grova brottmålen än i de mindre”.²⁴⁹ Forssman framhåller att praxis visar att domstolar är mer benägna i enkla mål, framförallt i bagatellartade utevaromål, att anse att ett erkännande kan utgöra tillräcklig bevisning för en fällande dom, vilket enligt Forssman har visst stöd i processlagberedningens uttalande.²⁵⁰ Enligt min uppfattning är således Forssmans utgångspunkt att kravet på tillräcklig utredning varierar.²⁵¹

²⁴⁵ SOU 1926:32 s. 256 f.

²⁴⁶ SOU 1938:44 s. 380 f.

²⁴⁷ Se Holmgård (2019) s. 120 och 166 f.

²⁴⁸ Se Forssman (1997) s. 116 f.

²⁴⁹ Forssman (1997) s. 102.

²⁵⁰ Se Forssman (1997) s. 102.

²⁵¹ Jfr Forssman (1997) s. 105 f.

Fitger och Mellqvist anför följande, vilket jag tolkar som att ett erkännande kan föranleda ett differentierat beviskrav, men att det huvudsakligen är kravet på tillräcklig utredning som sänks:

”Åtminstone i mål om mera allvarlig brottslighet brukar kravet sägas vara att bevistemat skall vara ställt utom rimligt tvivel. Det är en ganska vanlig uppfattning att beviskravet är något lägre i mål om mindre allvarlig brottslighet. Den största skillnaden är nog dock att man ställer mindre stränga krav på bevisningens fullständighet (robusthet) och i allmänhet godtar erkännanden utan någon närmare kontroll. Annars är nog ett erkännande liksom en tilltalads uppgifter över huvud taget, inte av någon avgörande betydelse när man skall avgöra om beviskravet är uppfyllt.”²⁵²

Enligt Schelin kan kravet på tillräcklig utredning variera vid mindre allvarliga brott. Schelin anför emellertid att kravet på tillräckligt stöd inte varierar.²⁵³ Hon anger att det är avgörande om den tilltalade har erkänt eller förnekat gärningen när domstolen värderar den tilltalades utsaga.²⁵⁴ Om den tilltalade har erkänt gärningen, beror omfattningen av prövningen av erkännandet enligt Schelin på om det är ett grovt eller lindrigt brott samt på erkännandets sannolika verklighetsförankring. Om det rör sig om ett grovt brott, där kravet på fullständig utredning gör sig gällande, torde det vara nödvändigt att ett erkännande stöds av annan bevisning, annars uppfylls inte kravet på tillräcklig utredning menar Schelin. Ett erkännande kan däremot ensamt ligga till grund för en fällande dom när det rör sig om mindre allvarligt brottmål enligt henne, då konsekvenserna för en felaktig dom inte är lika stora. Den tilltalade får själv avgöra om den vill undvika en rättsprocess och istället erkänna brottet anför Schelin.²⁵⁵ Schelin anför vidare att vid förnekade mål beror utgången i målet på åklagarens huvudbevisning och på förnekandets sannolika verklighetsförankring.²⁵⁶

Jag tolkar Schelin som att om den tilltalade har erkänt ett lindrigt brott, sänks kravet på tillräcklig utredning. Däremot verkar kravet på tillräcklig utredning vid förnekade brott inte bero på brottets grovhet. Därmed torde Schelin enligt min uppfattning inte hävda att kravet på tillräcklig utredning varierar enbart beroende på brottets grovhet, eftersom ett lindrigt brott inte leder till att kravet sänks oberoende av den tilltalades inställning, utan beroende på brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning.

²⁵² Fitger och Mellqvist (2002) s. 240.

²⁵³ Schelin (2007) s. 59.

²⁵⁴ Se Schelin (2007) s. 88.

²⁵⁵ Se Schelin (2007) s. 88 f.; jfr Ekelöf och Boman (1992) s. 118 f.

²⁵⁶ Se Schelin (2007) s. 90.

Nordh anför att det ibland hävdas att beviskravet är lägre vid lindrigare brottslighet, särskilt vid brott som föranleder ett bötesstraff. Enligt Nordh kan som stöd för detta framhållas att domstolar brukar acceptera ett ensamt erkännande i bötesmål, dvs. utan något krav på bevisning därutöver.²⁵⁷ Desto allvarligare ett brott är, desto mer bevisning behövs utöver erkännandet för att domstolen ska kunna döma den tilltalade för brott menar Nordh. Enligt honom finns två förklaringar till detta. Dels beror det på att erkännandet ges olika bevisvärde beroende på brottets grovhet och dels beror det på att kravet på tillräcklig utredning varierar beroende på brottets grovhet.²⁵⁸ Nordh menar däremot att kravet på tillräckligt stöd är desamma i samtliga brottmål.²⁵⁹ Jag tolkar därmed Nordhs ståndpunkt som att kravet på tillräcklig utredning varierar när den tilltalade har erkänt gärningen, medan kravet på tillräckligt stöd är konstant samt att ett erkännande ges olika beviskraft beroende på brottets grovhet. Begreppet ”beviskraft” är inte synonymt med ”bevisvärde”, men när författare använder begreppet ”bevisvärde” syftar de ofta på ”beviskraft”. Med beviskraft menas viss bevisningsförmåga att öka sannolikheten för beviset, medan bevisvärde är sannolikheten för att bevisningen har orsakats av beviset.²⁶⁰ Utifrån Nordhs resonemang borde han syfta på ”beviskraft” enligt min uppfattning.

Bolding skriver att ”i mer bagatellartade brottmål godtar man i allmänhet *den tilltalades erkännande* såsom tillräckligt bevis.”²⁶¹ Ett erkännande i grövre brottmål måste däremot ha stöd av andra omständigheter enligt honom. Anledningen till att ett erkännande är tillräckligt som bevis vid bagatellartade brottmål menar Bolding, är inte att risken är mindre än i grova brottmål för att erkännandet är oriktigt, utan att en större risk accepteras i de bagatellartade målen. Om den tilltalade har erkänt gärningen, menar Bolding därför att det finns anledning att göra åtskillnad beträffande brottets svårhetsgrad. Två intressen måste enligt honom vägas mot varandra i fall där den tilltalade har erkänt gärningen: intresset av att undvika felaktiga fällande domar och intresset av att den tilltalade inte tvingas in i en rättegång med otillräcklig utredning. Resultaten av intresseavvägningen kan enligt Bolding variera bland annat beroende på hur sträng påföljden är.²⁶² Beviskravet kan därmed variera beroende på vilket brott det rör sig om menar Bolding. Om det rör

²⁵⁷ Se Nordh (2019) s. 32.

²⁵⁸ Se Nordh (2019) s. 32; Nordh (2019a) s. 40 f.

²⁵⁹ Se Nordh (2019) s. 32 f.

²⁶⁰ Se Dahlman (2018) s. 66 f.

²⁶¹ Bolding (1953) s. 313.

²⁶² Se Bolding (1953) s. 313 f.; Bolding (1989) s. 113.

sig om ett grövre brott är beviskravet starkare, medan beviskravet är svagare när den tilltalade har erkänt ett lindrigt brott.²⁶³

Ett lägre beviskrav kan däremot inte tillämpas under alla omständigheter enligt Bolding. Om den tilltalade har förnekat gärningen, bör ingen skillnad göras mellan grövre och lindrigare brott menar Bolding. Han menar att argument såsom att en felaktig dom i ett lindrigare brott inte är så katastrofal som i det grövre fallet samt att lindrigare brott inte ska utredas lika grundligt som grova brott, är tvivelaktiga när det rör sig om ett förnekat brott. Han anför att en felaktig fällande dom kan medföra allvarliga konsekvenser för den tilltalade, trots att påföljden enbart avser ett lågt bötesstraff, medan en felaktig friande dom inte spelar någon större roll.²⁶⁴ Boldings uttalande kan därmed tolkas som att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar när den tilltalade har erkänt gärningen, då hans delar skriver om risktagande, vilket både kan avse kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning²⁶⁵ och dels hur mycket bevisning som krävs i målet, vilket kan tolkas som ett uttryck för kravet på tillräcklig utredning.

Enligt Arvidsson innebär Boldings resonemang, dvs. att bedömningen av bevisningen i målet ska ställas i relation till påföljden, att om den tilltalade är åtalad för ett brott och riskerar böter som påföljd kan personen dömas för brottet på bevisning som inte hade räckt om den tilltalade var åtalad för exempelvis mord. Istället för full övertygelse i skuldfrågan innebär detta enligt Arvidsson, att den tilltalade döms på sannolika skäl, vilket inte överensstämmer med kravet på rättssäkerhet. Dessutom menar Arvidsson att en dom som avser ett lindrigt brott kan få olika konsekvenser för olika individer. Arvidssons slutsats är att beviskravet inte ska ställas i relation till påföljden, utan att samma krav ska ställas oavsett brottets grovhet och oavsett vilka konsekvenser straffet kan innebära för den tilltalade.²⁶⁶ Observera att Arvidsson inte diskuterar betydelsen av ett erkännande, utan enbart brottets grovhet.

²⁶³ Se Bolding (1989) s. 97 och 113.

²⁶⁴ Se Bolding (1953) s. 314 f.; Bolding (1989) s. 113.

²⁶⁵ Risktagandet kan bestå i att kravet på tillräckligt stöd sänks och/eller att det finns ytterligare utredning som hade kunnat påverka bevisläget. Jfr avsnitt 3.1 och 4.

²⁶⁶ Se Arvidsson (1969) s. 878 f.

Som svar på Boldings påstående²⁶⁷ anför Träskman, att beviskravet är konstant och att en motsatt ordning skulle gå emot oskyldighetspresumtionen.²⁶⁸ Observera att Träskman inte diskuterar betydelsen av ett erkännande, utan bland annat brottets grovhet.²⁶⁹ Vad gäller erkännanden anser Träskman att ett erkännande ges lägre bevisvärde när det är fråga om ett grovt brottmål.²⁷⁰ Detta kan enligt min uppfattning i och för sig leda till att kravet på tillräcklig utredning sänks, eftersom mindre bevisning behövs presenteras utöver erkännandet. Jag tolkar dock Träskman som att han menar att beviskravet är konstant, men att det istället beror på att erkännanden får olika beviskraft²⁷¹ beroende på brottets grovhet.

Som tidigare nämndes menar Ekelöf och Boman att om ett differentierat beviskrav ska tillämpas beroende på brottets grovhet, bör det främst röra sig om fall där den tilltalade har erkänt brottet.²⁷² Ekelöf, Edelstam och Heuman intar motsvarande ståndpunkt.²⁷³

Ekelöf, Edelstam och Heuman anger att om den tilltalade har erkänt ett brott tidigt under förundersökningen, är ”utredningen inte lika omfattande”²⁷⁴ som i allvarligare brottmål där den tilltalade har förnekat gärningen. Ett ensamt erkännande kan enligt författarna inte läggas till grund för en fällande dom utan att det stöds av annan utredning i målet. Om erkännandet stöds av annan utredning i målet kan den tilltalade bli dömd för brottet trots att utredningen är ofullständig enligt Ekelöf, Edelstam och Heuman.²⁷⁵

Vid lindriga brott anför Ekelöf, Edelstam och Heuman att ett erkännande inte blir föremål för någon närmare kontroll och hänvisar till processlagberedningens uttalande.²⁷⁶ Detta betyder vad rör

²⁶⁷ Träskman hänvisar till Bolding (1989) s. 97. Se Träskman (2008) s. 502 f. med hänvisning till not 4.

²⁶⁸ Se Träskman (2008) s. 502 f.

²⁶⁹ Jfr Träskman (2008) s. 503 med hänvisning till not 6.

²⁷⁰ Se Träskman (1985) s. 65.

²⁷¹ Av samma anledning som ovan är min uppfattning att Träskman, precis som Nordh, syftar på beviskraft och inte bevisvärde.

²⁷² Se avsnitt 6.1.

²⁷³ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156 f.

²⁷⁴ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156.

²⁷⁵ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156 f.

²⁷⁶ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157; SOU 1938:44 s. 380 f.

lindrigare brottmål att en viss presumtion om erkännandets riktighet föreligger enligt författarna. Om erkännandet inte är riktigt, exempelvis om den tilltalade inte har förstått innebörden av sitt erkännande och domstolen ändå meddelar en fällande dom, medför utredningsbristerna samma konsekvenser som en sänkning av beviskravet enligt dem. Därför är det av vikt enligt Ekelöf, Edelstam och Heuman att domstolen kontrollerar erkännandets riktighet.²⁷⁷

Enligt Ekelöf och Boman råder det ”ingen tvekan om att domstolarna underkastar erkännandets riktighet en helt annan kontroll, då det är fråga t.ex. om ett rån än då åtalet avser ett snatteri”.²⁷⁸ Skälen till detta är inte att erkännandet mer sällan är oriktigt i lindrigare brott, utan att det bör överlåtas till den tilltalade om denne ”vill ha saken grundligt utredd eller snabbt komma ifrån den obehagliga processen”.²⁷⁹ Detta innebär enligt Ekelöf och Boman, precis som Ekelöf, Edelstam och Heuman menar, att en viss presumtion om erkännandets riktighet föreligger när brottet är lindrigt.²⁸⁰

I avsnitt 6.1 redogjordes för hur Ekelöf och Boman diskuterar uttalanden som handlar om att det krävs 95 % sannolikhet för att döma en tilltalad för de svårare brotten, medan det för enkla trafik- och andra bagatellförseelser knappast krävs ”mer än att det framstår som avsevärt sannolikare att den tilltalade är skyldig än oskyldig”.²⁸¹ Ekelöf och Boman menade att beviskravet inte kan sänkas enbart med anledning av att brottet är lindrigt, utan att den tilltalade dessutom ska ha erkänt gärningen. Om detta ses tillsammans med redogörelsen ovan angående när den tilltalade har erkänt gärningen, tolkar jag Ekelöfs och Bomans uttalande som att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar, då författarna i det första fallet diskuterar sannolikheter²⁸² och i det andra fallet diskuterar utredningens omfattning. Ekelöf, Edelstam och Heuman skriver dock enbart om utredningsbrister och utelämnar resonemang om sannolikheter, varför jag tolkar deras uttalande som att det enbart är kravet på tillräcklig utredning som varierar.

²⁷⁷ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157.

²⁷⁸ Ekelöf och Boman (1992) s. 118.

²⁷⁹ Ekelöf och Boman (1992) s. 118 f.

²⁸⁰ Se Ekelöf och Boman (1992) s. 119.

²⁸¹ Ekelöf och Boman (1992) s. 117 med hänvisning till not 190. Se Beckman (1954) s. 243 ovan.

²⁸² Jfr avsnitt 3.1.

Precis som författarna ovan resonerar, anför Diesen att det möjligtvis är kombinationen av ett lindrigt brott och ett erkännande som resulterar i en sänkning av beviskravet.²⁸³

Diesen menar däremot att kravet på tillräckligt stöd gäller i samtliga brottmål, men att kravet på tillräcklig utredning varierar, bland annat beroende på brottets grovhet och den tilltalades inställning.²⁸⁴ Enligt Diesen leder detta till att robustheten varierar, dvs. hur säker slutsats som kan dras.²⁸⁵ I lindriga brottmål kan ”slutsatsen dras på ett betydligt mer begränsat underlag än när det gäller ett grovt, förnekat brott”.²⁸⁶ Han uttalar vidare att ”i samtliga fall krävs dock att det inte finns något konkret tvivel om riktigheten i åklagarens gärningspåstående.”²⁸⁷ Om det rör sig om ett grovt brott menar Diesen att det krävs samverkande bevisning utöver erkännandet, medan ett erkännande ensamt kan räcka som bevisning i ett lindrigt brottmål.²⁸⁸ Även denna uppfattning innebär enligt Forssman att ”en större risk för oriktiga fällande domar i små mål”²⁸⁹ accepteras. Jag tolkar därmed Diesen som att han menar att kravet på tillräcklig utredning varierar beroende på brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning.

Som tidigare nämdes menar Ekelöf, Edelstam och Heuman att en presumtion om erkännandets riktighet föreligger när brottet är lindrigt, vilket leder till ett sänkt beviskrav.²⁹⁰ Diesen anför att i bagatellartade utevaromål uppfylls beviskravet med en presumtion om erkännandets riktighet, vilket enligt honom däremot inte innebär att kravet på tillräckligt stöd sänks.²⁹¹ Notera att Ekelöf, Edelstam och Heuman inte begränsar presumtionen till att enbart gälla i utevaromål.²⁹² Uppsatsen har inte som syfte att utreda huruvida beviskravet är differentierat när målet har avgjorts i den tilltalades utevaro, varför uttalandet i denna del inte tolkas.

²⁸³ Se Diesen (2015) s. 152 f.

²⁸⁴ Se Diesen (1996-97) s. 526 f.; Diesen (2015) s. 153 f. och 188 f.

²⁸⁵ Se Diesen (1996-97) s. 526 f.

²⁸⁶ Diesen (1996-97) s. 526.

²⁸⁷ Diesen (1996-97) s. 526.

²⁸⁸ Se Diesen (2015) s. 153 med hänvisning till not 151.

²⁸⁹ Forssman (1997) s. 105.

²⁹⁰ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157.

²⁹¹ Se Diesen (2015) s. 153.

²⁹² Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 157. Enligt Diesen behövs ingen presumtion när målet avgörs i den tilltalades närvaro. Se Diesen (2015) s. 153 not 155.

Som tidigare nämndes anger Diesen, Brun och Olsson att beviskravet i princip gäller för alla brottmål, oavsett brottets grovhet, men att det finns ett antal undantag till detta. Med anledning av bland annat vissa formuleringar i HD:s praxis, anger Diesen, Brun och Olsson om det möjligtvis är så att beviskravet sänks när det är fråga om ett lindrigt brott och den tilltalade samtidigt har erkänt gärningen.²⁹³ Detta skulle enligt författarna i sådana fall bero på att "utredningen i dessa fall inte medger en så säker slutsats, som det höga beviskravet implicerar, inte lindriheten i sig".²⁹⁴ Jag tolkar därmed uttalandet som att det är kravet på tillräcklig utredning som varierar när den tilltalade har erkänt ett lindrigt brott.

²⁹³ Se Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 76 f.

²⁹⁴ Diesen, Brun och Olsson (2000) s. 77.

7. Är beviskravet differentierat med anledning av brottets grovhet enligt rättskällor och doktrin?

För att åskådliggöra hur jag har tolkat de olika uppfattningarna i rättskällor och doktrin, både med avseende om beviskravet är differentierat eller inte samt om det är kravet på tillräckligt stöd (KS) eller kravet på tillräcklig utredning (KU) som varierar, har detta sammanfattats i följande tabell. Med att beviskravet inte är differentierat menas att kravet på tillräckligt stöd *och* kravet på tillräcklig utredning inte varierar. Varje kolumn (se nedan samt avsnitt 8) ses för sig eftersom syftet med tabellerna är att se vilken uppfattning som är den framträdande. De fyra kolumnerna står för olika uppfattningar i rättskällor och doktrin.

Dahlmans och Korthis Aspegrens studie finns inte med i tabellerna nedan, då de inte har uttalat sig om brottets grovhet eller den tilltalades inställning. Deras studie kan tolkas som att det är kravet på tillräckligt stöd som varierar, då de inte verkar diskutera kravet på tillräcklig utredning.²⁹⁵ Inte heller Strandbakkens uttalanden finns med i tabellen, då uppsatsen har avgränsats till att enbart gälla svensk rätt. Hans uttalande bör därför inte användas för att kartlägga svensk doktrin.

<u>KS</u>	<u>KU</u>	<u>KS och KU</u>	<u>BK inte differentierat</u>
NJA 1982 s. 525	Holmgård	Cars	NJA 2009 s. 447
Klami	Kullberg	Gregow	Justitiedepartementet
Sandgren	Lindell	Munck	Lindgren
NJA 1958 s. 206	Diesen	Kommentaren till 35 kap. 1 § RB	Elwing
		Beckman	Justitiekanslerns rättssäkerhetsprojekt
		Claes Borgström - åtminstone vid uppmärksammade (allvarliga) mål	Diesen, Brun och Olsson

²⁹⁵ Jfr Dahlman och Korthis Aspegren (2018) s. 334 ff. Se särskilt s. 335 f.

		Halldén	NJA 1990 s. 555 - åtminstone för fängelsestraff
		NJA 1971 s. 167	NJA 1985 s. 496 - åtminstone för fängelsestraff
			RH 2009:13
			NJA 1992 s. 446
			NJA 2015 s. 702
			Ekelöf och Boman
			Ekelöf, Edelstam och Heuman
			Arvidsson
			Träskman

Uppfattningen i rättskällorna är således följande. NJA 1982 s. 525 och NJA 1958 s. 206 talar för att kravet på tillräckligt stöd varierar. Det finns inget stöd i rättskällorna för att kravet på tillräcklig utredning varierar. Uttalandet från häradsrätten i NJA 1971 s. 167 talar däremot för att både kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning varierar. NJA 2009 s. 447, Justitiedepartementets betänkande, NJA 1990 s. 555, NJA 1985 s. 496, RH 2009:13, NJA 1992 s. 446 och NJA 2015 s. 702 ger stöd för att beviskravet inte är differentierat. Slutsatsen som kan dras är att en övervägande del av rättskällorna talar för att beviskravet inte är differentierat. Observera däremot att rättspraxis har tolkats och att domstolen inte har uttalat sig om beviskravet tillämpas differentierat.

En övervägande del av doktrin talar också för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Det finns däremot ett visst stöd i doktrin för att beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet och att det framförallt är båda kraven som varierar, såsom jag har uppfattat uttalandena. Om de tre första kolumnerna ses tillsammans talar en övervägande del av doktrin för att beviskravet differentieras med anledning av brottets grovhet. Jag har emellertid av ovan nämnda anledningar²⁹⁶ valt att se kolumnerna var för sig. Däremot bör det markeras att en

²⁹⁶ Se avsnitt 1.5.

fullkomligt säker slutsats inte kan dras vad gäller doktrin.²⁹⁷ Slutsatsen som kan dras är att en övervägande del av rättskällor och doktrin talar för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet.

²⁹⁷ Denna osäkerhet tas hänsyn till i avsnitt 12.

8. Är beviskravet differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning enligt rättskällor och doktrin?

Tabellen nedan innehåller de rättskällor och doktrin som uttalar sig om beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning. Trots att Nordh verkar mena att ett erkännande ges olika beviskraft beroende på brottets grovhet, nämns Nordh inte i kolumnen som avser att beviskravet inte är differentierat. Han menar att kravet på tillräcklig utredning också varierar, varför han inte kan tas upp i kolumnen.²⁹⁸

<u>KS</u>	<u>KU</u>	<u>KS och KU</u>	<u>BK inte differentierat</u>
	Processkommissionen	Bolding	Träskman
	Processlagberedningen	Ekelöf och Boman	
	Holmgård		
	Forssman		
	Fitger och Mellqvist		
	Schelin		
	Nordh		
	Ekelöf, Edelstam och Heuman		
	Diesen		
	Diesen, Brun och Olsson		

Slutsatsen som kan dras av uppsatsens första del är att uttalandena i doktrin främst verkar avse att det är ett erkännande i kombination med att brottet är lindrigt som gör att beviskravet sänks och att det då är kravet på tillräcklig utredning som varierar. De enda uttalandena som kan betecknas som rättskällor är processkommissionens och processlagberedningens, men båda verkar mena, precis som i doktrin, att kravet på tillräcklig utredning varierar med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. Frånvaron av uttalanden från rättskällor kan å ena sidan tyda på att beviskravet inte är differentierat. Å andra sidan kan de uttalanden som finns anses utgöra tillräckligt stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar. Det kan påpekas att det saknas uttalanden i rättskällor som talar för att beviskravet inte är differentierat. Enbart Träskmans

²⁹⁸ Se ovan avsnitt 6.2.

uttalande i doktrin kan tolkas som att beviskravet inte är differentierat och då menar han ändå att det finns en skillnad med anledning av variablerna, men att det beror på att erkännandet får olika beviskraft beroende på brottets grovhet.²⁹⁹ Processkommissionens och processlagberedningens uttalanden ger därmed stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar enligt min uppfattning.³⁰⁰

En övervägande del av rättskällor och doktrin talar för att kravet på tillräcklig utredning varierar beroende på brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning. Beviskravet skulle med stöd av rättskällor och doktrin sänkas när den tilltalade har erkänt gärningen och det rör sig om ett lindrigt brott, varför svagare bevisning kan åberopas. Fråga är om domstolarna faktiskt tillämpar beviskravet differentierat. Detta undersöks i uppsatsens andra del.

²⁹⁹ Se ovan avsnitt 6.2.

³⁰⁰ Osäkerhet tas dock hänsyn till i avsnitt 12.

9. Del 2: Rättsfallsstudie

9.1 Förutsättningar för rättsfallsstudiens genomförande

Rättsfallsstudien undersöker och jämför brotten grov stöld och ringa stöld i syfte att undersöka hypotesen (H3) att det *förekommer* starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld samt att det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, vilken är ett indicium för hypotesen (H2) att det *krävs* starkare bevisning vid grov stöld, vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1) att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet.

Detta kan i sin tur tala för att beviskravet tillämpas differentierat. Däremot måste andra möjliga förklaringar till rättsfallsstudiens resultat också utredas. Nedan redogörs för rättsfallsstudiens syfte, frågeställningar, genomförande, avgränsningar, metod och potentiella felkällor.

9.2 Syfte och frågeställningar

Min ursprungliga ambition var att jämföra frikännande domar vid grov stöld med ett likadant bevisläge vid ringa stöld, för att se om den tilltalade också blev frikänd eller om denne dömdes för brott. Denna idé inspirerades av Christian Dahlmans och Andreas Korths Aspegrens undersökning.³⁰¹ Om den tilltalade blev dömd för brott vid ringa stöld, trots att denne blev frikänd vid grov stöld, hade det kunnat tala för att beviskravet tillämpas differentierat. Utgångspunkten vid denna undersökning var följaktligen att bevisläget skulle vara likadant vid grov och ringa stöld. När jag påbörjade undersökningen insåg jag att det inte gick att hitta ett likadant bevisläge i tillräckligt många fall för att kunna presentera en grundad undersökning, då domarna vid ringa stöld mestadels bestod av den tilltalades uppgifter tillsammans med anmälan, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och/eller beslagsprotokoll. Jag insåg också att domarna vid ringa stöld mestadels bestod av svagare bevisning än domarna vid grov stöld. Syftet med rättsfallsstudien är därmed att undersöka hypotesen (H3) att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld samt att det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad.

Som nämndes i avsnitt 1.2 syftar rättsfallsstudien att besvara frågeställning 2 och 3, dvs. om det förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och om det finns någon skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad enligt domstolars faktiska

³⁰¹ Se om deras undersökning ovan i avsnitt 6.

rättstillämpning. Om svaret på fråga 2 innebär att det förekommer starkare bevisning vid fällande domar vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller svaret på frågan skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, måste det utredas om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar, alternativt om det finns någon annan möjlig förklaring till varför starkare bevisning förekommer när det rör sig om grov stöld och/eller den tilltalade har förnekat gärningen.

Resultaten som åstadkommit genom uppsatsens första del används för att utreda vilken förklaring som eventuellt kan användas för att rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat med avseende på fråga 3. De förklaringar som undersöks i fråga 3 är som tidigare nämnts om kravet på tillräckligt stöd är differentierat, om kravet på tillräcklig utredning är differentierat, om erkännandet har olika beviskraft beroende på om det är ett grovt eller lindrigt brott samt om den tilltalade har erkänt eller förnekat gärningen och slutligen om mer resurser tilldelas åt att utreda förnekade och grova brott, vilket får till följd att starkare bevisning förekommer i förnekade mål och i mål om grov stöld. Observera att fråga 3 enbart besvaras om det framkommer av fråga 2 att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld och/eller det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad. Observera också att med ”rättfärdiga” menas inte att rättsfallsstudiens resultat rättfärdigas utifrån gällande rätt, utan att rättskällor och doktrin kan understödja domstolars faktiska rättstillämpning.

9.3 Rättsfallsstudiens genomförande

Att ringa stöld har valts att undersökas med grov stöld beror på att eventuella likheter och skillnader i bevisläget lättare kan uppmärksammas när det rör sig om stöldbrott med olika svårighetsgrad och olika stränga påföljder. Ringa stöld torde vara ett lindrigt brott medan grov stöld torde utgöra allvarligare brottslighet.³⁰²

³⁰² Ekelöf, Edelstam och Heuman verkar mena att grov brottslighet är sådana mål där den tilltalade riskerar frihetsstraff. Jfr Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 154. Vid grov stöld kan den tilltalade dömas till fängelse i lägst sex månader och högst sex år enligt 8 kap. 4 § brottsbalken, BrB. Grov stöld torde därmed utgöra ett grovt brott. Vid ringa stöld kan den tilltalade dömas till böter eller fängelse i högst sex månader enligt 8 kap. 2 § BrB. Ringa stöld torde utgöra ett lindrigt brott, trots den riskerade påföljden är fängelse. Se Cars (2006) s. 982 f.; Ekelöf och Boman (1992) s. 118; Elwing (1988) s. 151; Lindell m.fl (2005) s. 414.

Vid stöldbrott finns det typiskt sett starkare bevis, vilka består av förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm³⁰³ och forensisk bevisning³⁰⁴. De bevismedlen är starkare därför att de på olika sätt kan knyta den tilltalade till gärningen.³⁰⁵ En anmälan, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och beslagsprotokoll är typiskt sett svagare bevisning, då det kan finnas alternativa förklaringar till att bevismedlet föreligger än att den tilltalade är skyldig. En anmälan, ett kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och beslagsprotokoll säger ingenting om den tilltalades skuld i egentlig mening. Den tilltalade kan exempelvis ha något i sin besittning utan att ha stulit det.

Domarna mot Thomas Quick har inte diskuterats i denna uppsats, då bevisvärdering av falska erkännanden har uteslutits. I denna uppsats är det inte fråga om mord, men uttalandet från Bergwallkommissionen kan användas för att motivera och ge inspiration till urvalet av bevisning. Bergwallkommissionen konstaterade att tingsrätterna inte hade ställt tillräckliga krav på bevisningen utöver erkännandet för att döma någon för mord. Kommissionen anförde att vid samtliga fällande domar saknades teknisk bevisning och vittnen som skulle kunna stödja erkännandena.³⁰⁶ Därav har jag valt att benämna forensisk bevisning och förhör med vittnen eller målsäganden som knyter den tilltalade till brottet som stark bevisning, för att se om den tilltalades egna uppgifter kompletteras med dessa bevismedlen vid grov respektive ringa stöld. Dessutom kan övervakningsfilm av vad som framgick ovan utgöra stark bevisning. Härefter kommer förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet³⁰⁷, övervakningsfilm³⁰⁸ och forensisk bevisning betecknas som de starkare bevistyperna, medan anmälan³⁰⁹, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och beslagsprotokoll betecknas som de svagare bevistyperna.

³⁰³ En övervakningsfilm som visar den tilltalade begå gärningen torde utgöra stark bevisning av uppenbara skäl.

³⁰⁴ Jfr Dahlman (2018) kap. 9; Schelin (2007) s. 23.

³⁰⁵ Det kan också finnas alternativa förklaringar till att starka bevismedel föreligger än att den tilltalade är skyldig, men dessa bevistyper har benämnts som starkare därför att de på olika sätt kan knyta den tilltalade till brottet, vilket de svaga bevistyperna inte kan i lika hög utsträckning.

³⁰⁶ Se SOU 2015:52 s. 606.

³⁰⁷ Även skriftliga handlingar lämnade av personer som pekar ut den tilltalade och uppgifter om att den tilltalade har blivit gripen vid brottet räknas hit, då detta är att jämföra med förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet.

³⁰⁸ Även bilder från övervakningsfilm inkluderas. Däremot räknas eventuella promemorior över övervakningsfilmen inte som starkare bevisning.

³⁰⁹ Anmälan avser både butiksanmälan och/eller polisanmälan.

Med ”förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet” menas att det rör sig om fall där vittnets eller målsägandes berättelse stödjer händelseförloppet och därmed den tilltalades skuld. Exempelvis rör det sig om fall där vittnet eller målsägande har pekat ut den tilltalade, om en polis deltagit vid gripandet av den tilltalade och hörs om detta eller om målsägande berättar om händelseförloppet vid exempelvis ett inbrott. Om inte förhöret med vittnet eller målsägande direkt pekar ut den tilltalade som gärningsman måste självfallet annan bevisning stödja att det är den tilltalade som har utfört det händelseförloppet som vittnet eller målsägande vittnar om, annars kan inte förhören stödja händelseförloppet och därmed inte den tilltalades skuld. Samtliga vittnesmål och förhör med målsäganden har lästs igenom för att bedöma huruvida de utgör stark bevisning utifrån ovan definition.

Jag har, i syfte att besvara fråga 2 och 3, genomfört följande undersökningar, vilka redovisas nedan.

Frågeställningarna besvaras genom att undersöka hur vanligt det är, när någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. Frågeställningarna besvaras också genom att undersöka hur vanlig bevisningen är i fall där någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, bestående av de svagare bevistyperna och inte av de starka bevistyperna eller annan bevisning. Slutligen undersöks hur vanlig bevisningen är i fall där någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, bestående av de starka bevistyperna.

Jag har uppställt ett diagram som visar hur vanligt det är, när någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande.

Jag har uppställt ett diagram som inkluderar fall där minst ett av följande bevismedel förekommit:

- Anmälan, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och beslagsprotokoll.

I detta diagram får inte någon av de starka bevistyperna förekomma. Det får inte heller förekomma några andra bevismedel än de angivna. De fall som består av ett ensamt erkännande räknas till ”andra bevismedel”.

Jag har uppställt ett diagram som inkluderar fall där minst ett av följande bevismedel förekommit:

- Förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm och forensisk bevisning.

I detta diagram kan bevismedel utöver de starka bevistyperna förekomma.

Jag har dessutom uppställt diagram för varje enskilt starkt bevismedel:

- Förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet
- Övervakningsfilm
- Forensisk bevisning

I detta diagram kan bevismedel förekomma ensamt eller tillsammans med annan bevisning.

Bevisläget vid följande kategorier kommer att undersökas:

- Förnekade brott ringa stöld
- Förnekade brott grov stöld
- Erkända brott ringa stöld
- Erkända brott grov stöld

Resultaten av undersökningarna kan jämföras på följande vis:

- Förekommer starkare bevisning vid förnekade fall vid grov stöld än vid förnekade fall vid ringa stöld?
- Förekommer starkare bevisning vid erkända fall vid grov stöld än vid erkända fall vid ringa stöld?
- Förekommer starkare bevisning vid förnekade fall vid ringa stöld än vid erkända fall vid ringa stöld?

Om det förekommer starkare bevisning vid förnekade fall vid grov stöld respektive vid erkända fall vid grov stöld enligt de två första punkterna kan det tala för att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld (hypotesen (H3)), vilken är ett indicium för hypotesen (H2) att det krävs starkare bevisning vid grov stöld, vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1) att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Detta kan i sin tur ge en indikation på om beviskravet tillämpas differentierat beroende på brottets grovhet enligt domstolars faktiska rättstillämpning. Att beviskravet kan tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet utifrån de två första punkterna beror på att skillnaden i fallen består i brottets grovhet när den

tilltalades inställning är densamma. Den sista punkten kan också tala för att det förekommer svagare bevisning när den tilltalade har erkänt gärningen, vilket i sin tur kan tala för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av den tilltalades inställning. Dessa tre punkter måste emellertid användas i samband med aspekter som dessutom tar hänsyn till brottets grovhet respektive den tilltalades inställning om några slutsatser kring beviskravets eventuella differentiering med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning ska kunna dras.

Resultaten av undersökningarna kan därför dessutom jämföras på följande vis:

- Hur vanligt är det att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande?
- Förekommer starkare bevisning vid förnekade fall vid grov stöld än vid erkända fall vid ringa stöld?

Om det är ovanligt att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande skulle det kunna tala för att ett ensamt erkännande inte kan ligga till grund för en fällande dom. De två punkterna kan däremot tala för att hypoteserna H3, H2 och H1 föreligger. Enligt punkt ett kan beviskravet tillämpas differentierat med anledning av den tilltalades inställning om det är vanligt att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande vid grov stöld och ringa stöld och det förekommer starkare bevisning vid förnekade fall, både vid grov stöld och ringa stöld. Alternativt kan punkt ett visa att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning, om det är vanligt att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande vid ringa stöld men ovanligt vid grov stöld samt om det förekommer starkare bevisning vid förnekade fall. Enligt punkt två kan beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. Skillnaden består både i brottets grovhet och den tilltalades inställning enligt den sista punkten. Slutligen jämförs de olika punkterna i ett helhetsperspektiv utifrån resultaten av rättsfallsstudien för att ta reda på vilka av variablerna som troligtvis varierar, dvs. en jämförelse görs inte enbart utifrån respektive punkt, utan punkterna jämförs också med varandra.

Undersökningens resultat visas i procent. I undersökningen har samtliga siffror avrundats till heltal för att siffrorna ska kunna föras in i diagrammen.

I rättsfallsstudien utelämnas samtliga namn som förekommit i brottmålsdomarna. Däremot anges målnummer, vilket är nödvändigt för att uppsatsen ska kunna kontrolleras och vara transparent.

9.4 Avgränsningar

Observera att uppsatsen inte besvarar frågan huruvida domarna som undersöks i uppsatsen är korrekta och materiellt riktiga. Avsikten har varit att hitta domar där bevisläget har bestått av de svaga och de starka bevistyperna. Därutöver har flertalet avgränsningar behövt göras, vilka redovisas nedan.³¹⁰

Grov stöld:

- På grund av att antalet fall vid grov stöld var alltför många, har jag valt att studera tio slumpvisa tingsrätter: Blekinge tingsrätt, Gotland tingsrätt, Göteborg tingsrätt, Helsingborg tingsrätt, Lund tingsrätt, Mora tingsrätt, Stockholm tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Västmanland tingsrätt och Örebro tingsrätt. Efter avgränsningen visade sökresultatet 879 domar.
- **Förnekade brott grov stöld:** läst samtliga förnekade fall från respektive slumpvist vald tingsrätt under året 2021. Sammanlagt har 78 förnekade fall³¹¹ använts.
- **Erkända brott grov stöld:** läst samtliga erkända fall från respektive slumpvist vald tingsrätt under året 2021.
 - Efter genomförd undersökning av erkända fall vid grov stöld framkom att det inte fanns tillräckligt med erkända fall från de tio slumpvist valda tingsrätterna, varför samtliga erkännanden från resterande tingsrätter i hela Sverige har undersökts under året 2021. Sammanlagt har därför 2887 domar lästs vad rör grov stöld i syfte att hitta erkända fall. Jag har emellertid enbart kunnat använda sammanlagt 40 erkända fall på grund av nödvändiga avgränsningar. Dessutom verkar det vara mindre vanligt med erkända fall vid grov stöld.

Ringa stöld:

- På grund av att antalet domar vid ringa stöld var alltför många, har jag valt att studera tio slumpvisa tingsrätter: Blekinge tingsrätt, Gotland tingsrätt, Göteborg tingsrätt, Helsingborg tingsrätt, Lund tingsrätt, Mora tingsrätt, Stockholm tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Västmanland tingsrätt och Örebro tingsrätt. Efter avgränsningen visade sökresultatet 3381 domar.
- **Förnekade brott ringa stöld:** läst samtliga domar från Blekinge tingsrätt, Gotland tingsrätt, Mora tingsrätt och Södertälje tingsrätt under året 2021. Vad gäller Göteborg tingsrätt, Helsingborg

³¹⁰ Se också avsnitt 1.3 om gjorda avgränsningar.

³¹¹ Vad som avses med ”fall” redovisas nedan.

tingsrätt, Lund tingsrätt, Stockholm tingsrätt, Västmanland tingsrätt och Örebro tingsrätt har jag, på grund av att det var alltför många domar att gå igenom, slumpvist valt ut 31 fall från nämnda tingsrätter under året 2021 där den tilltalade har förnekat brott. Sammanlagt har 65 förnekade fall använts.

- **Erkända brott ringa stöld:** på grund av att antalet domar var alltför många, har jag slumpvist valt ut tio fall under året 2021 från varje tingsrätt där den tilltalade har erkänt brott. Observera emellertid att vid Mora tingsrätt fanns det inte tio fall där den tilltalade hade erkänt brott, utan enbart fyra fall. I detta fall har jag använt resterande fall, dvs. sex fall, vid Blekinge tingsrätt. Det fanns inget specifikt syfte med att Blekinge tingsrätt valdes. Som tidigare nämndes i avsnitt 1.3 har inte uppsatsen som syfte att utreda huruvida beviskravet tillämpas differentierat mellan olika domstolar. Sammanlagt har 100 erkända fall använts.

Gemensamma avgränsningar:

- Enbart brottmålsdomar från 2021 har använts.
- Som framgått ovan har varken Högsta domstolens avgöranden eller hovrättsavgöranden använts i rättsfallsstudien.
- Enbart fall där den tilltalade har blivit dömd undersöks. Om en tilltalad blivit dömd för brott medan en annan frikänts används dessa fall med avseende på den dömda personen.
- Av ovan urvalsprocess framgår att antalet domar skiljer sig åt vid grov respektive ringa stöld, både vid förnekade och erkända fall. Det beror på att det var svårare att hitta erkända fall vid grov stöld än vid ringa stöld och att det var svårare att hitta förnekade fall vid ringa stöld än vid grov stöld. Det beror också på att det i vissa fall var för många domar att gå igenom, varför en avgränsning var nödvändig. Därför har jag valt att redovisa resultaten av undersökningen i procent, vilket gör att resultaten för respektive brott och kategori kan jämföras.
- I de fall det inte tydligt kunnat utläsas vilken bevisning som legat till grund för domen eller till vilken person bevisningen hänfört sig till, har dessa domar uteslutits. Exempelvis rör det sig om fall där bevisningen legat till grund för flera åtalpunkter eller tilltalade och domstolen inte tydligt hänvisat till vilken bevisning som legat till grund för domen och/eller det saknats en stämningsansökan, vilket gjort det svårt att veta vilken åtalpunkt eller person bevisningen hänfört sig till. Om åklagaren däremot presenterat samma bevisning för flera åtalpunkter utesluts inte dessa fall.
- Bevisning som har med ersättningsanspråk att göra har försökt att uteslutas för att enbart basera undersökningen på bevisning som handlar om den tilltalades skuld.

- Om den tilltalade exempelvis har begått våld mot tjänsteman samtidigt som grov stöld utesluts dessa fall, om det inte tydligt framkommit vilken bevisning som hänfört sig till vilken åtalspunkt genom domskälen eller om det gått att utläsa genom stämningsansökan. Anledningen till detta är för att det är av vikt att det står helt klart vilken bevisning som har legat till grund för domen.
- Enbart fall där åklagaren har yrkat ansvar för grov respektive ringa stöld har tagits med. Således används inte fall där åklagaren har yrkat ansvar enligt ett annat lagrum, men domstolen dömt den tilltalade för grov respektive ringa stöld. Exempelvis har åklagaren i flertalet domar yrkat rån men tingsrätten dömt för grov stöld. Anledningen till att dessa domar har utesluts är för att det är av vikt att veta vilken bevisning åklagaren har valt att lägga fram med vetskap om att åtalet gäller grov respektive ringa stöld. Dessutom skulle undersökningen i sådana fall kunna användas för att dra slutsatser kring vilken bevisning som inte räckte för en fällande dom vid exempelvis rån, men som räckte för en fällande dom vid grov stöld. Uppsatsen har inte ett sådant syfte.
- Om åklagaren har yrkat ansvar för grov respektive ringa stöld, men den tilltalade blivit dömd för annan brottslighet har dessa domar uteslutits.
- När åklagarens bevisläge har bestått av de svaga bevisstyperna men det har framgått av domen att den tilltalade också har presenterat bevisning som har haft betydelse, har inte fallet räknats till hur många fall som har bestått av detta bevisläge. Om dessa fall skulle ha räknats med, skulle resultaten ha blivit missvisande, om det utöver åklagarens bevisning även förekommit annan bevisning som har haft betydelse för fallets utgång.
- De förhör med vittnen eller målsäganden som inte knyter den tilltalade till brottet enligt ovan definition har uteslutits.
- Fall som avser försök till grov respektive ringa stöld har uteslutits.
- Fall där den tilltalade har stått åtalad för anstiftan eller medhjälp till brott har uteslutits.
- Flera fall kan hänföra sig till samma målnummer. Exempelvis har jag inte uteslutit domar som bestått av flera tilltalade med olika inställning till brottet. Om en tilltalad har erkänt brottet medan en tilltalad har förnekat brottet har dessa domar tagits med i respektive undersökning som de hänfört sig till. Därmed kan samma målnummer förekomma både under undersökningen för förnekade såväl som för erkända brott. Det rör sig också om fall där flera tilltalade har varit föremål för olika åtalspunkter. En åtalspunkt räknas således som ett fall om det tydligt har framgått vilken bevisning som hänfört sig till vilken åtalspunkt och person. Ett fall kan därför vara lika med en åtalspunkt.
- De fall där flera tilltalade har varit åtalade under samma åtalspunkt räknas som ett fall.
- De fall som bestått av flera fall av brottslighet med samma bevisning räknas som ett fall.

- De fall där den tilltalades inställning inte har kunnat utläsas har uteslutits.
- De fall där den tilltalade varken har kunnat erkänna eller förneka gärningen har uteslutits.
- De fall där den tilltalade har erkänt grov stöld men invänt att gärningen ska rubriceras som stöld av normalgraden eller ringa stöld har uteslutits.
- De fall där den tilltalade har erkänt gärningen men invänt något med händelseförloppet har uteslutits.
- De fall där den tilltalade har förnekat grov respektive ringa stöld, men exempelvis erkänt tillgrepp av fortskaffningsmedel har uteslutits.
- De fall där den tilltalade har erkänt gärningen men invänt att denne inte stulit så många varor eller invänt mot beloppet har uteslutits. Däremot har sådana fall använts i undersökningen av erkända fall om det framkommit av domen att den tilltalade inte blev dömd för det denne invänt mot, men att rubriceringen ändå bedömdes som åklagaren gjort gällande.
- Enbart fall där den tilltalade har erkänt det objektiva och subjektiva händelseförloppet har använts till undersökningen av erkända brott.
- De fall där den tilltalade har erkänt gärningen men förnekat att gärningen har begåtts tillsammans och i samförstånd har tagits med i undersökningen av erkända brott. Anledningen är att den tilltalade har erkänt att denne begått gärningen, oavsett om någon annan också begått den.
- De fall där den tilltalade har erkänt händelseförloppet men förnekat brott på grund av avsaknad av uppsåt har tagits med i undersökningen av förnekade fall.
- De fall där den tilltalade har förnekat gärningen med anledning av att ansvarsfrihetsgrunder har förlegat, såsom nöd, har tagits med i undersökningen av förnekade fall.

9.5 Metod

Eftersom den rättsdogmatiska metoden kan kritiseras för att inte ta hänsyn till hur normerna tillämpas hos exempelvis underrätter, kan inte en sådan metod användas i denna delen av uppsatsen eftersom syftet är att undersöka om beviskravet tillämpas differentierat enligt tingsrätters faktiska rättstillämpning.³¹²

En rättsfallsstudie kan främjas av att både innehålla en kvantitativ och en kvalitativ metod. En kvantitativ metod kan göra generella iakttagelser, exempelvis av frekvens, medan en kvalitativ

³¹² Jfr avsnitt 1.4.

metod kan belysa vilka argument och motiv som tillmätts vikt vid domstolarnas bevisvärdering.³¹³ Som exempel på en kvantitativ metod anger Sandgren en ”statistisk behandling av ett större rättsfallsmaterial”.³¹⁴ En kvantitativ metod har använts för att avgöra hur många fall bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande när den tilltalade har blivit dömd för brott. Metoden har också använts för att avgöra hur vanlig bevisningen är i fall där någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, bestående av de svaga bevis typerna och inte av de starka bevis typerna eller annan bevisning. En kvantitativ metod har dessutom använts för att avgöra hur vanlig bevisningen är i fall där någon blivit dömd för grov respektive ringa stöld, bestående av de starka bevis typerna.

En kvalitativ metod har använts vid de fall som bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. En analys av domstolarnas domskäl kan ge förståelse för om och i sådana fall under vilka omständigheter ett ensamt erkännande kan ligga till grund för en fällande dom. En kvalitativ metod har inte använts vid besvarandet av övriga frågor. Detta beror på att efter att ha studerat samtliga domskäl, har det inte framkommit något som kan användas inom ramen för uppsatsens syften och frågeställningar. Domstolarna har med andra ord inte skrivit något som kan användas för att dra några slutsatser kring ett differentierat beviskrav.

Resultaten som åstadkommit från uppsatsens första del används för att utreda vilken förklaring som möjligtvis kan användas för att rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat med avseende på fråga 3.

För att finna relevanta fall har rättsfallstjänsten Bisnode InfoTorg Juridik³¹⁵ använts. Samtliga fall som har använts i rättsfallsstudien finns med i rättsfallstjänsten.

Sökorden som har använts är ”grov stöld” och ”ringa stöld”. Därefter har sökningarna filterats för att stämma överens med avgränsningarna i uppsatsen.³¹⁶ Först filterades sökningen till att enbart gälla brottmålsdomar från tingsrätter för året 2021. Därefter valdes de aktuella tingsrätterna. En bedömning i varje enskilt fall har sedermera behövt göras för att avgöra om bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande samt av de svaga respektive de starka bevis typerna. En bedömning har också behövts göras i varje enskilt fall för att se om respektive fall uppfyller kraven på nödvändiga

³¹³ Se Sandgren (1995/1996) s. 1046.

³¹⁴ Sandgren (1995/1996) s. 1045 f.

³¹⁵ Bisnode InfoTorg Juridik, <<https://www5.infotorg.se/rb/premium/>>, besökt 2022-01-17-2022-05-24.

³¹⁶ Se avsnitt 9.4.

avgränsningar. Därmed har fler domar lästs än vad som har kunnat användas. Alla sökresultat handlade inte om grov respektive ringa stöld, utan det kunde exempelvis röra sig om fall där grov respektive ringa stöld fanns med i belastningsregistret men den tilltalade var åtalad för annan brottslighet.

Vad gäller grov stöld studerades samtliga domar från de tio slumpvist valda tingsrätterna för att hitta förnekade och erkända fall. Samtliga sökträffar sorterades utifrån relevans. Därefter studerades resterande tingsrätters domar där den tilltalade erkänt gärningen. I de fall jag undersökt erkännanden vid de resterande tingsrätterna var jag tvungen att göra mitt urval genom att läsa i vilka fall den tilltalade har erkänt gärningen och sortera ut de fall där den tilltalade har förnekat gärningen.

Vad gäller ringa stöld filterades sökningen till att enbart gälla de tio aktuella tingsrätterna. Samtliga sökträffar sorterades utifrån relevans. Jag valde slumpvist ut tio erkända fall från respektive tingsrätt för ringa stöld. I samband med att jag läste erkända fall vid Göteborgs tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Lunds tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Västmanland tingsrätt och Örebro tingsrätt skrev jag upp de förnekade fall jag läste, vilket skedde slumpvist. Därefter läste jag samtliga förnekade fall vid Blekinge tingsrätt, Gotlands tingsrätt, Mora tingsrätt och Södertälje tingsrätt.

För att ta reda på vilken bevisning som har legat till grund för fallen har stämningsansökan jämförts med vad domstolen uppgett under rubriken ”Utredning”, ”Yrkanden m.m” eller liknande avseende bevisningen samt vilken bevisning som domstolen diskuterat i domskälen.

För att sortera och få en överblick över bevisningen har tabeller skapats i programmet Pages, där jag längst till vänster angivit målnumret, i mitten skrivit bevisning och längst till höger skrivit den tilltalades inställning.

Samtliga fall från alla 48³¹⁷ tingsrätter i Sverige har inte använts i rättsfallsstudien, varför det bör avgöras om rättsfallsstudiens resultat är statistiskt signifikant. Ett chi-kvadrattest har därför gjorts för varje figur. Hypotesen som undersöks i rättsfallsstudien är att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld samt att det finns en skillnad beroende på om gärningen är erkänd

³¹⁷ Sveriges domstolar, ”Tingsrätten”, <<https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/sa-fungerar-domstolarna/allmanna-domstolar/>>, besökt 2022-03-31.

eller förnekad. Ett chi-kvadrattest utreder huruvida nollhypotesen kan förkastas. Nollhypotesen är motsatsen till den hypotesen som utreds i rättsfallstudien, dvs. att det inte finns någon skillnad i förekomsten av starka bevistyper mellan grov respektive ringa stöld samt om gärningen är erkänd eller förnekad. Testet räknar också ut ett P-värde. P-värdet är sannolikheten för att observera skillnaden i rättsfallsstudien om nollhypotesen är sann, dvs. om skillnaden i rättsfallsstudien inte beror på en verklig skillnad utan på att urvalet slumpmässigt råkat uppvisa en skillnad. Hur liten denna sannolikhet måste vara för att resultat ska betraktas som ”signifikant”, dvs. att det inte beror på slumpen, utgörs av ett gränsvärde som i detta fall har bestämts till 1 %.³¹⁸

9.6 Potentiella felkällor

Som tidigare konstaterades var det svårare att hitta erkända fall vid grov stöld än vid ringa stöld och svårare att hitta förnekade fall vid ringa stöld än vid grov stöld. Urvalet och antal domar som har studerats har som ovan framgått därmed varierat och kan utgöra en potentiell felkälla. En potentiell felkälla kan dessutom vara att det finns för få erkända fall vid grov stöld och för få förnekade fall vid ringa stöld. Jag har av vad som ovan framgått utökat min undersökning till att omfatta samtliga erkända fall vid grov stöld vid samtliga tingsrätter under året 2021. Vad gäller erkända fall visar chi-kvadrattesten nedan att resultaten är statistiskt signifikanta.³¹⁹ Antalet förnekade fall vid ringa stöld har uppkommit till 65, vilket jag har bedömt vara tillräckligt.

För att ta reda på vilken bevisning som har legat till grund för fallen har som tidigare nämnts stämningsansökan jämförts med vad domstolen uppgett under rubriken ”Utredning”, ”Yrkanden m.m.” eller liknande avseende bevisningen samt vilken bevisning som domstolen diskuterat i domskälen. Om det inte framkommit tillräckligt tydligt vilken bevisning som legat till grund för åtalspunkten, kan det leda till att vissa fall har sorterats bort, trots att de egentligen skulle funnits med. Huruvida förhör med vittne eller målsägande utgör stark bevisning har dessutom avgjorts i varje enskilt fall. Därmed kan en viss felmarginal förekomma om vissa fall borde ha inkluderats alternativt inte inkluderats. Läsaren har emellertid möjlighet att kontrollera dessa fall. Det anförda torde dock inte medföra en betydande påverkan på rättsfallsstudiens resultat.

³¹⁸ Se Sirkin (2006) s. 192 och 397 ff.

³¹⁹ Se avsnitt 10.

Som nämndes i avsnitt 9.4 har jag försökt att utesluta bevisning som har med ersättningsanspråk att göra, men i vissa fall har det varit svårt att veta om bevisningen har hänfört sig hit, vilket kan utgöra en potentiell felkälla. Därmed kan en viss felmarginal föreligga avseende figur 2.³²⁰ Det anförda torde dock inte medföra en betydande påverkan på rättsfallsstudiens resultat.

Efter att ha läst domarna kan slutsatsen dras att den tilltalade i fler fall har blivit utpekad av ett vittne, oftast av en ordningsvakt, när det rör sig om ringa stöld. Detta torde bero på att omständigheterna vid ringa stöld typiskt sett är sådana att tillgreppen skett i en butik och att en väktare tillkallats till platsen eller att ett vittne i butiken sett tillgreppet. En potentiell felkälla kan därför vara att förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet i dessa fall är starkare bevisning vid ringa stöld än vid grov stöld. Däremot kan som tidigare nämndes samtliga fall användas för att knyta den tilltalade till brottet och den potentiella felkällan förklarar inte varför förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet förekommer oftare vid grov stöld än vid ringa stöld.

Som tidigare nämndes räknas de fall som består av ett ensamt erkännande till ”andra bevismedel” och därmed inkluderas inte dessa i de fall som består av minst en svag bevistyp. Detta kan utgöra en potentiell felkälla, då det kan argumenteras för att fallen som består av ett ensamt erkännande utgör ännu svagare bevisning än de fall som består av de svaga bevistyperna. Eftersom ett diagram redovisas för fallen som består av ett ensamt erkännande är det enkelt för läsaren att kontrollera hur många fall bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. Dessutom är inte detta avgörande för rättsfallsstudiens resultat, då undersökningen visade att enbart sex fall bestod av ett ensamt erkännande.

Observera att inbrottsstöld före den 1 mars 2021 ingick i grov stöld, men idag utgörs av en egen straffbestämmelse i 8 kap. 4a § BrB.³²¹ När jag undersöker material som ligger före lagändringen kommer inbrottsstöld följaktligen att innefattas i grov stöld.

Ytterligare en felkälla kan vara fall där den tilltalade har erkänt under förundersökningen och målet har avgjorts utan huvudförhandling med stöd av 45 kap. 10a § RB. Efter att ha genomfört undersökningen kan konstateras att majoriteten av de erkända fallen vid ringa stöld avgjordes utan

³²⁰ I figur 3, 4, 5 och 6 kan bevismedel utöver de angivna förekomma.

³²¹ Se prop. 2020/21:52 s. 1 och 9.

huvudförhandling jämfört med i 0 % vid grov stöld. Ett mål får avgöras utan huvudförhandling om ”det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening, om huvudförhandling varken begärs av någon av parterna eller behövs med hänsyn till utredningen i målet” enligt 45 kap. 10a § 3 RB. En potentiell felkälla kan därmed vara att åklagaren har presenterat mindre bevisning i dessa fall och att utredningen därför inte är omfattande. Uppsatsen undersöker inte huruvida beviskravet tillämpas differentierat med anledning av att målet avgörs utan huvudförhandling.³²²

En annan felkälla kan vara att åklagaren presenterar mer bevisning när den tilltalade är underårig enligt lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LuL. Huruvida ålder kan föranleda ett differentierat beviskrav undersöks inte i uppsatsen.³²³

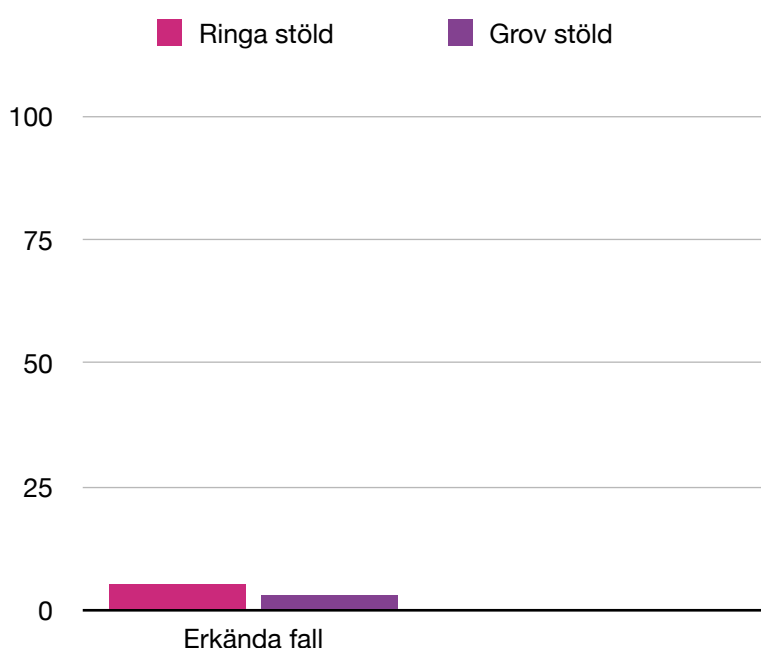
³²² Se avgränsningar i avsnitt 1.3.

³²³ Se avgränsningar i avsnitt 1.3.

10. Resultat

I detta avsnitt presenteras de kvantitativa resultat som rättsfallsstudien har genererat. Först redovisas undersökningen av hur vanligt det är att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. Därefter blir det tydligare att presentera de övriga resultaten, eftersom erkännandet i dessa fall har kompletterats med annan bevisning. Den svagare bevisningen presenteras före den starkare bevisningen, eftersom det behöver undersökas vilken bevisning som har legat till grund för de fällande domarna om inte de svaga bevistyperna har gjort det.

Hur vanligt är det att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande?

(Figur 1 - ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 100 studerade erkända fall vid ringa stöld har enbart fem fall bestått av ett ensamt erkännande. I alla andra fall har erkännandet kompletterats med andra bevismedel. Detta gör att 5 % av fallen vid ringa stöld har bestått av enbart ett erkännande.

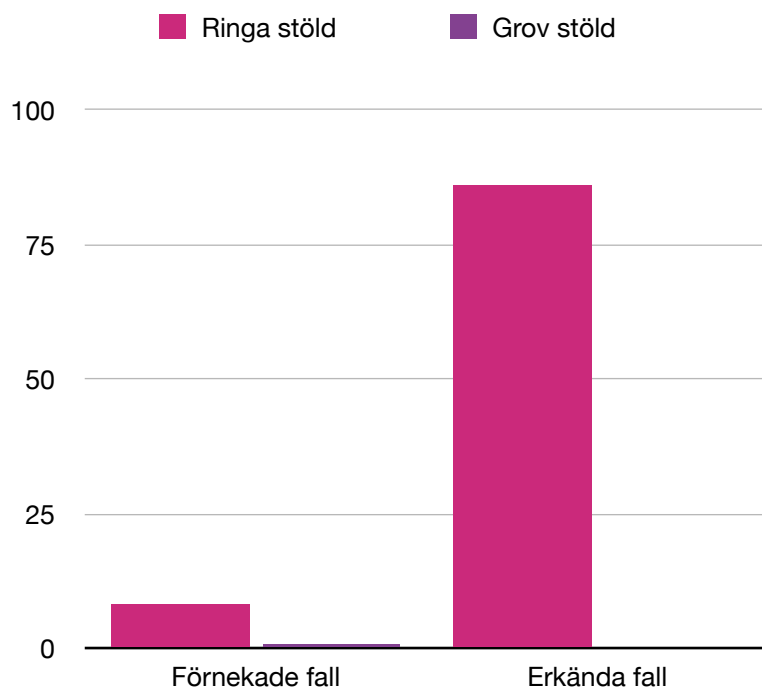
Av 40 studerade erkända fall vid grov stöld har ett fall bestått av ett ensamt erkännande. Detta gör att cirka 3 % av fallen vid grov stöld har bestått av enbart ett erkännande.

Resultatet är emellertid inte statistiskt signifikant enligt chi-kvadrattestet³²⁴, vilket betyder att resultatet kan bero på slumpen.

	ensamt erkännande förekommer	ensamt erkännande förekommer inte	Marginal Row Totals
grov stöld	1 (1.71) [0.3]	39 (38.29) [0.01]	40
ringa stöld	5 (4.29) [0.12]	95 (95.71) [0.01]	100
Marginal Column Totals	6	134	140 (Grand Total)

The chi-square statistic is 0.4353. The p-value is .509388. Not significant at $p < .01$.

Minst ett fall av följande bevismedel: anmälan, kvitto eller fotografi på kvitto, fotografi på tillgripet gods och/eller beslagsprotokoll och inte förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm, forensisk bevisning eller annan bevisning

(Figur 2 - ringa stöld förnekad, grov stöld förnekad, ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 65 förnekade fall vid ringa stöld bestod fem fall av minst en av de svaga bevis typerna och inte av de starka bevis typerna eller annan bevisning. Detta gör att cirka 8 % av fallen bestod av ett svagt bevisläge vid ringa stöld, när den tilltalade har förnekad gärningen.

³²⁴ Jag har gjort uträkningarna i Social Science Statistics, "Chi-Square Calculator", <<https://www.socscistatistics.com/tests/chisquare/default2.aspx>> besökt 2022-05-12.

Av 78 förnekade fall vid grov stöld bestod ett fall av minst en av de svaga bevis typerna och inte av de starka bevis typerna eller annan bevisning. Detta gör att cirka 1 % av fallen bestod av ett svagt bevisläge vid grov stöld, när den tilltalade har förnekat gärningen.

Av 100 erkända fall vid ringa stöld bestod 86 fall av minst en av de svaga bevis typerna och inte av de starka bevis typerna eller annan bevisning. Detta gör att 86 % av fallen bestod av ett svagt bevisläge vid ringa stöld, när den tilltalade har erkänt gärningen.

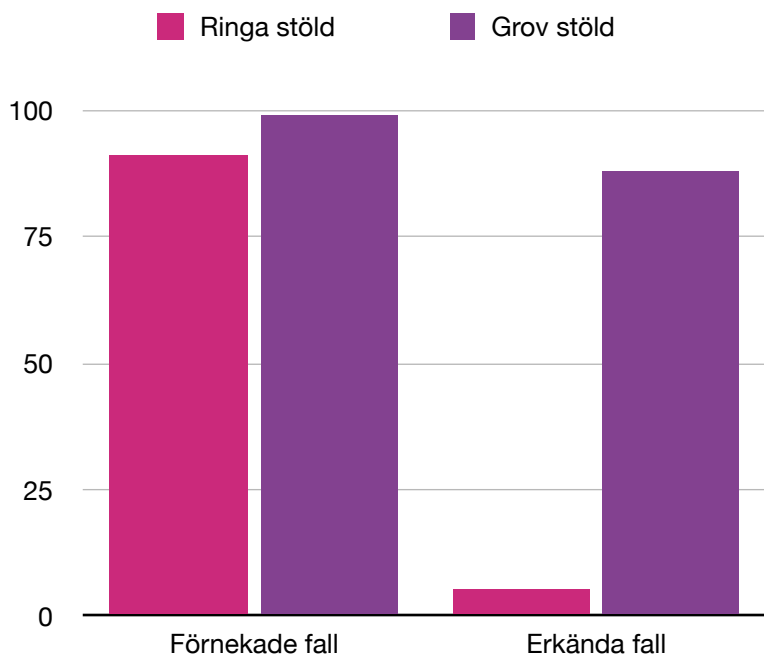
Som synes syns ingen stapel för grov stöld vid erkända fall. Det beror på att resultatet av undersökningen blev noll. I samtliga fall vad rör grov stöld har de svaga bevis typerna kompletterats med de starka bevis typerna eller annan bevisning³²⁵.

Ett chi-kvadrattest kan inte göras för värdet noll, då testet handlar om goodness of fit mellan två kvoter. Om täljaren är noll finns ingen kvot. Därav kommer ett chi-kvadrattest inte att genomföras för figur 2 och 6, eftersom rättsfallsstudien visade att det fanns noll observationer vid erkända fall vid grov stöld (figur 2) och noll observationer vid erkända och förnekade fall vid ringa stöld (figur 6).³²⁶

Minst ett fall av följande bevismedel: förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm och/eller forensisk bevisning. Därutöver kan bevismedel förutom förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet, övervakningsfilm och forensisk bevisning förekomma

³²⁵ Ett fall bestod av ett ensamt erkännande. Se figur 1.

³²⁶ Se Sirkin (2006) s. 192 och 397 ff.

(Figur 3 - ringa stöld förnekad, grov stöld förnekad, ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 65 förnekade fall vid ringa stöld bestod 59 fall av ett bevisläge med minst en av de starka bevisstyperna. Detta gör att cirka 91 % av fallen bestod ett starkt bevisläge vid ringa stöld, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 78 förnekade fall vid grov stöld bestod 77 fall av minst en av de starka bevisstyperna. Detta gör att cirka 99 % av fallen bestod av ett starkt bevisläge vid grov stöld, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 100 erkända fall vid ringa stöld bestod fem fall av ett bevisläge med minst en av de starka bevisstyperna. Detta gör att 5 % av fallen bestod av ett starkt bevisläge vid ringa stöld, när den tilltalade har erkänt gärningen.

Av 40 erkända fall vid grov stöld bestod 35 fall av minst en av de starka bevisstyperna. Detta gör att cirka 88 % av fallen bestod av ett starkt bevisläge vid grov stöld, när den tilltalade har erkänt gärningen.

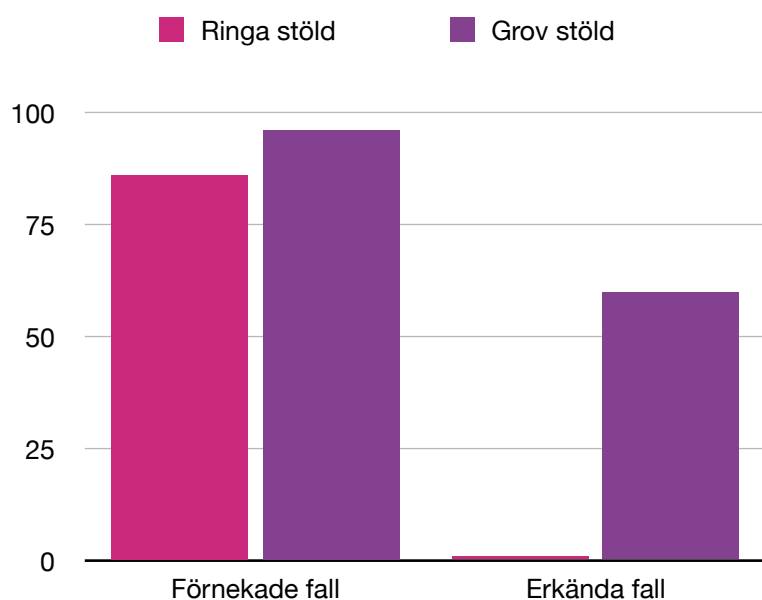
Följaktligen visar rättsfallsstudien att vid fällande domar där den tilltalade har erkänt gärningen, är det mycket vanligt förekommande vid grov stöld att det vid sidan om erkännandet finns annan bevisning av stark typ men att detta är ovanligt vid ringa stöld. Som synes är skillnaden mellan

erkända fall vid grov stöld och ringa stöld mycket signifikant enligt chi-kvadrattestet vid figur 3. Sannolikheten att det observerade resultatet beror på slumpen är mindre än en på hundra tusen.

	minst en stark bevisstyp	ingen stark bevisstyp	Marginal Row Totals
grov stöld	35 (11.43) [48.62]	5 (28.57) [19.45]	40
ringa stöld	5 (28.57) [19.45]	95 (71.43) [7.78]	100
Marginal Column Totals	40	100	140 (Grand Total)

The chi-square statistic is 95.2875. The p-value is < 0.00001. Significant at $p < .01$.

Fall där förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet förekommit ensamt eller tillsammans med annan bevisning

(Figur 4 - ringa stöld förnekad, grov stöld förnekad, ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 65 förnekade fall vid ringa stöld bestod 56 fall av förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet. Detta gör att cirka 86 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 78 förnekade fall vid grov stöld bestod 75 fall av förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet. Detta gör att cirka 96 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 100 erkända fall vid ringa stöld bestod ett fall av förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet. Detta gör att 1 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har erkänt gärningen.

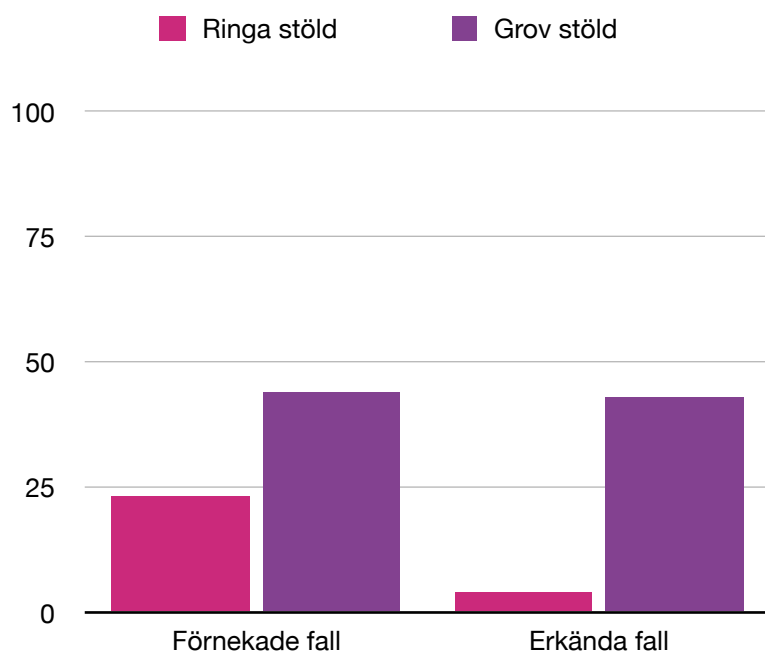
Av 40 erkända fall vid grov stöld bestod 24 fall av förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till brottet. Detta gör att 60 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har erkänt gärningen.

Även vid figur 4 visar chi-kvadrattestet att resultatet är mycket signifikant.

	förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till gärningen förekommer	förhör med vittne eller målsägande som knyter den tilltalade till gärningen förekommer inte	Marginal Row Totals
grov stöld	24 (7.14) [39.78]	16 (32.86) [8.65]	40
ringa stöld	1 (17.86) [15.91]	99 (82.14) [3.46]	100
Marginal Column Totals	25	115	140 (Grand Total)

The chi-square statistic is 67.8038. The p-value is < 0.00001. Significant at $p < .01$.

Fall där övervakningsfilm förekommit ensamt eller tillsammans med annan bevisning

(Figur 5 - ringa stöld förnekad, grov stöld förnekad, ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 65 förnekade fall vid ringa stöld bestod 15 fall av en övervakningsfilm. Detta gör att cirka 23 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekat gärningen.

Av 78 förnekade fall vid grov stöld bestod 34 fall av en övervakningsfilm. Detta gör att cirka 44 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekat gärningen.

Av 100 erkända fall vid ringa stöld bestod fyra fall av en övervakningsfilm. Detta gör att 4 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har erkänt gärningen.

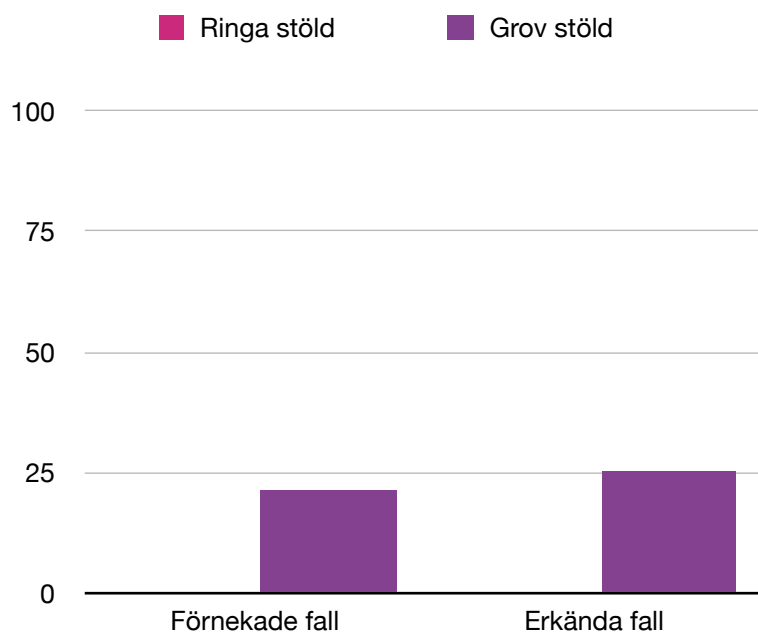
Av 40 erkända fall vid grov stöld bestod 17 fall av en övervakningsfilm. Detta gör att cirka 43 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har erkänt gärningen.

Även vid figur 5 visar chi-kvadrattestet att resultatet är mycket signifikant.

	övervakningsfilm förekommer	övervakningsfilm förekommer inte	Marginal Row Totals
grov stöld	17 (6) [20.17]	23 (34) [3.56]	40
ringa stöld	4 (15) [8.07]	96 (85) [1.42]	100
Marginal Column Totals	21	119	140 (Grand Total)

The chi-square statistic is 33.2157. The p-value is < 0.00001. Significant at $p < .01$.

Fall där forensisk bevisning förekommit ensamt eller tillsammans med annan bevisning

(Figur 6 - ringa stöld förnekad, grov stöld förnekad, ringa stöld erkänt, grov stöld erkänt)

Av 65 förnekade fall vid ringa stöld bestod noll fall av forensisk bevisning. Detta gör att 0 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 78 förnekade fall vid grov stöld bestod 16 fall av forensisk bevisning. Detta gör att cirka 21 % av fallen bestod av ett sådant bevismedel, när den tilltalade har förnekad gärningen.

Av 100 erkända fall vid ringa stöld bestod noll fall av forensisk bevisning. Detta gör att 0 % av fallen bestod av ett sådant bevisläge, när den tilltalade har erkänt gärningen.

Av 40 erkända fall vid grov stöld bestod tio fall av forensisk bevisning. Detta gör att 25 % av fallen bestod av ett sådant bevisläge, när den tilltalade har erkänt gärningen.

11. Kvalitativ undersökning av domstolarnas domskäl rörande fall där enbart ett erkännande har legat till grund för en fällande dom

I detta avsnitt ska som tidigare nämndes domstolarnas domskäl undersökas i de fall ett ensamt erkännande har legat till grund för en fällande dom.

Nedan framgår att i ett av sex fall har domstolen uttryckligen skrivit att en fällande dom enbart baseras på erkännandet. I övriga³²⁷ av dessa fall verkar domstolen försöka hänvisa till annan bevisning som inte verkar finnas i fallet utifrån utredningen i målet och stämningsansökan.

Ringa stöld:

- **B 2384-21:** ”[TT:s] erkännande stöds av den övriga utredningen i målet.”³²⁸ Utifrån utredningen i målet och stämningsansökan kan det emellertid konstateras att åklagaren enbart presenterat den tilltalades erkännande till stöd för åtalet gällande ringa stöld. Domskälen gäller emellertid flera åtalpunkter.
- **B 1491-21:** ”[TT] har erkänt brottet ringa stöld. Genom hennes erkännande är åtalet styrkt. [TT] ska således dömas för ringa stöld i enlighet med gärningsbeskrivningen.”³²⁹
- **B 957-21:** ”[TT:s] erkännande stöds av hans egna uppgifter och övrig utredning, som tingsrätten inte finner anledning att ifrågasätta. Åtalet är styrkt. Gärningarna är att bedöma som åklagaren gjort gällande.”³³⁰ Utifrån utredningen i målet och stämningsansökan kan det emellertid konstateras att åklagaren enbart presenterat den tilltalades erkännande till stöd för åtalet gällande ringa stöld. Domskälen gäller emellertid flera åtalpunkter.
- **B 5087-21:** ”[TT:s] erkännande vinner stöd av hans egna uppgifter och av utredningen i övrigt.”³³¹ Utifrån utredningen i målet och stämningsansökan kan det emellertid konstateras att åklagaren enbart presenterat den tilltalades erkännande till stöd för åtalet.

³²⁷ Det är emellertid svårt att dra en säker slutsats kring B 2384-21, B 957-21 och B 1815-20, då domskälen behandlar flera åtalpunkter.

³²⁸ B 2384-21 s. 3 i domen.

³²⁹ B 1491-21 s. 4 i domen.

³³⁰ B 957-21 s. 3 i domen.

³³¹ B 5087-21 s. 2 i domen.

- **B 2414-21:** ”Genom [TT:s] erkännande, som får stöd av den av åklagaren i övrigt åberopade bevisningen, är åtalet styrkt.”³³² Utifrån utredningen i målet och stämningsansökan kan det emellertid konstateras att åklagaren enbart presenterat den tilltalades erkännande till stöd för åtalet.

Grov stöld:

- **B 1815-20:** ”[TT] har erkänt samtliga gärningar. Hennes erkännanden har stöd av övrig utredning. Åtalen är styrkta. Gärningarna är att bedömas som åklagaren har gjort.”³³³ Utifrån utredningen i målet och stämningsansökan kan det emellertid konstateras att åklagaren enbart presenterat den tilltalades erkännande till stöd för åtalet gällande grov stöld. Domskälen gäller emellertid flera åtalspunkter.

³³² B 2414-21 s. 2 i domen.

³³³ B 1815-20 s. 4 i domen.

12. Slutsatser och möjliga förklaringar

I detta avsnitt redovisas de slutsatser som kan dras med anledning av rättsfallsstudien. Om det utifrån fråga 2 kan konstateras att hypotesen (H3) föreligger, dvs. ”vid fällande domar *förekommer* starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld” och hypotesen skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, kan det indikera att det *krävs* starkare bevisning vid grov stöld (H2), vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1), att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Detta kan tyda på att beviskravet tillämpas differentierat. Inledningsvis undersöks därför om rättsfallsstudien talar för att beviskravet tillämpas differentierat och om det i sådana fall är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Därefter undersöks om det finns någon annan möjlig förklaring till varför starkare bevisning möjligtvis förekommer när det rör sig om grov stöld och/eller den tilltalade har förnekad gärningen, än att beviskravet är differentierat. Resultaten från uppsatsens första del används för att eventuellt kunna rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat.

Om beviskravet tillämpas differentierat kan det förväntas att det finns starkare bevisning vid grövre brott än vid lindrigare brott samt att bevisningen skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, men det kan finnas alternativa förklaringar till rättsfallsstudiens resultat. Det torde finnas fyra möjliga förklaringar till rättsfallsstudiens resultat:

- Kravet på tillräckligt stöd är differentierat
- Kravet på tillräcklig utredning är differentierat
- Erkännandet har olika beviskraft beroende på om det är ett grovt eller lindrigt brott
- Mer resurser tilldelas åt att utreda förnekade och grova brott, vilket får till följd att starkare bevisning förekommer i förnekade mål och i mål om grov stöld.

För att veta om domstolarna faktiskt tillämpar beviskravet differentierat kan ledning sökas i domskälen, men eftersom de inte skriver om de faktiskt tillämpar beviskravet differentierat, går det inte att dra en säker slutsats huruvida beviskravet faktiskt tillämpas differentierat. En som hävdar att beviskravet är differentierat, måste därför mena att domstolar tillämpar beviskravet differentierat trots att de inte uttryckligen skriver att de gör det.

Inledningsvis kan konstateras att det är ovanligt att bevisläget har bestått av ett ensamt erkännande. I enbart sex fall bestod bevisläget av ett ensamt erkännande, vilket kan tyda på att det inte är

accepterat att döma en tilltalad på enbart ett erkännande och att det krävs ytterligare bevisning utöver erkännandet. I alla andra fall bestod bevisläget därutöver av annan bevisning. Att domstolarna i fem³³⁴ av sex fall försöker grunda erkännandet med övrig utredning i domskälen, trots att det inte verkar finnas någon sådan utifrån utredningen i målet och stämningsansökan, kan också tyda på att det inte är accepterat att döma en tilltalad på ett ensamt erkännande. Forssman konstaterar också att formuleringar som att ett erkännande får stöd av utredningen i övrigt, används i praxis trots att bevisning utöver erkännandet inte verkar finnas i målet.³³⁵ I endast ett fall blev den tilltalade uttryckligen dömd på enbart ett erkännande. Utifrån chi-kvadrattestet kan dock resultatet bero på slumpen, varför det bör markerats att en försiktig slutsats dras. Det kan därmed vara så att bevisläget vid fällande domar kan bestå av ett ensamt erkännande.

Figur 2 visar att skillnaden mellan förnekade fall är väldigt liten och resultatet kan därför inte tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet. Det verkar vara vanligt förekommande att ett erkännande kompletteras med de svaga bevis typerna vid ringa stöld, då 86 % av fallen bestod av ett sådant bevisläge. Vid grov stöld verkar det däremot vara ovanligt att ett erkännande kompletteras med de svaga bevis typerna, då resultatet av undersökningen blev noll. En jämförelse mellan fall där den tilltalade har erkänt gärningen vid ringa stöld (86 %) med fall där den tilltalade har förnekat gärningen vid ringa stöld (cirka 8 %) samt med fall där den tilltalade har förnekat gärningen vid grov stöld (cirka 1 %) kan tillsammans med ovan nämnda tyda på att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av dels brottets grovhet och dels brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning.

Figur 3 visar att de starka bevis typerna förekommer både vid grov stöld och ringa stöld, både när den tilltalade har förnekat och erkänt gärningen. När den tilltalade har förnekat gärningen, bestod bevisläget av minst ett av de starka bevisen vid cirka 91 % av fallen vid ringa stöld och cirka 99 % av fallen vid grov stöld. Jämförelsen mellan de förnekade brotten kan därmed inte tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet.

Om däremot resultaten av de förnekade fallen vid ringa stöld jämförs med resultaten av de erkända fallen vid ringa stöld och resultaten av de erkända fallen vid ringa stöld jämförs med resultaten av

³³⁴ Det är emellertid svårt att dra en säker slutsats kring B 2384-21, B 957-21 och B 1815-20, då domskälen behandlar flera åtalspunkter.

³³⁵ Se Forssman (1997) s. 128.

de erkända fallen vid grov stöld, kan det tala för att beviskravet tillämpas differentierat dels med anledning av den tilltalades inställning och dels med anledning av brottets grovhet. Enbart 5 % av de erkända fallen vid ringa stöld bestod av ett bevisläge med de starkare bevistyperna, jämfört med cirka 91 % vid förnekade fall vid ringa stöld och cirka 88 % vid erkända fall vid grov stöld.

Dessutom är skillnaden påfallande mellan fall där den tilltalade har erkänt gärningen vid ringa stöld (5 %) med fall där den tilltalade har förnekat gärningen vid grov stöld (cirka 99 %). Resultaten kan dels tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet och dels för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning.

Detta mönster återkommer vid varje starkt bevismedel enligt figur 4 och 5.³³⁶ Det är en liten skillnad mellan grov stöld och ringa stöld när den tilltalade har förnekat gärningen, men en stor skillnad mellan dels de erkända brotten och dels de fall där den tilltalade har förnekat grov stöld och de fall där den tilltalade har erkänt ringa stöld. Det är dessutom en stor skillnad vid ringa stöld beroende på om den tilltalade har erkänt eller förnekat gärningen. Resultatet kan dels tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet och dels för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet tillsammans med den tilltalades inställning.

Figur 6 visar att forensisk bevisning förekommer i 0 % av fallen vid ringa stöld, både vid förnekade och erkända fall. Det finns därmed ingen skillnad beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad när det rör sig om ringa stöld. Därmed torde inte den tilltalades inställning ha en avgörande roll för resultatet. Resultatet kan följaktligen tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet. En alternativ förklaring kan vara att mer resurser läggs på att utreda grov stöld och att det inte finns några resurser att låta bevisningen skickas på forensisk undersökning.

Sammanfattningsvis kan konstateras att samtliga fall vid grov stöld består i extremt hög grad av minst något av de starkare bevistyperna, vare sig det finns ett erkännande eller inte. Vid ringa stöld

³³⁶ Förvisso har resultatet för figur 5 inte överstigit 50 % i någon av de olika kategorierna. Skillnaden mot de erkända fallen vid ringa stöld är däremot påfallande.

verkar detta enbart gälla vid förnekade fall.³³⁷ En viktig slutsats som kan dras av rättsfallsstudien är att vid fällande domar där den tilltalade har erkänt gärningen, är det mycket vanligt förekommande vid grov stöld att det vid sidan om erkännandet finns annan bevisning av stark typ men att detta är ovanligt vid ringa stöld. Vid ringa stöld är det mycket vanligt förekommande att de svaga bevisstyperna förekommer vid sidan om erkännandet. Därmed kan hypotesen (H3) bekräftas, dvs. ”vid fällande domar förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld” och hypotesen verkar skilja sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, då det förekommer svagare bevisning vid ringa stöld när den tilltalade har erkänt gärningen och starkare bevisning vid förnekade brott, både avseende grov stöld och ringa stöld, samt vid erkända fall vid grov stöld. Resultatet kan inte bero på en slump av vad som framkommit av chi-kvadrattest, förutom vad avser figur 1. Oavsett om figur 1 beror på slumpen eller inte talar övriga figurer med sådan styrka att hypotes (H3) kan bekräftas enligt min mening. Om resultatet beror på slumpen avseende figur 1, skulle det tala för att ett ensamt erkännande kan ligga till grund för en fällande dom och att beviskravet tillämpas differentierat beroende på den tilltalades inställning, då skillnaden mellan grov stöld och ringa stöld var liten.

Resultatet av rättsfallsstudien kan indikera att det krävs starkare bevisning vid grov stöld (hypotesen (H2)), vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1) att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Resultaten kan, av vad som ovan framkommit, dels tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet³³⁸ och dels för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning.³³⁹ Skillnaden är påfallande om de förnekade brotten, både avseende grov stöld och ringa stöld, samt de erkända fallen vid grov stöld, jämförs med de erkända fallen vid ringa stöld. Utifrån ett helhetsperspektiv talar därför rättsfallsstudien främst för att beviskravet tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. Figur 6 kan däremot, som tidigare nämntes, tas till intäkt för att beviskravet tillämpas differentierat beroende på brottets grovhet.

³³⁷ Detta gäller också om de starka bevisstyperna ses för sig. Se dock noten ovan. Observera dock att vid figur 6 blev resultatet noll även för de förnekade fallen vid ringa stöld.

³³⁸ Att beviskravet kan vara differentierat med anledning av brottets grovhet verkar främst bero på skillnaden som förelåg mellan de erkända brotten. Jfr avsnitt 9.3. Se dock vidare om figur 6.

³³⁹ Se också ovan om figur 1.

En övervägande del av rättskällorna och doktrin talar för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Tillämpas beviskravet differentierat beroende på brottets grovhet enligt domstolars faktiska rättstillämpning kan därmed inte detta rättfärdigas utifrån rättskällor och doktrin. Däremot bör det markeras att en fullkomlig säker slutsats inte kan dras vad gäller doktrin. Om de tre första kolumnerna ses tillsammans, finns det stöd för att beviskravet differentieras med anledning av brottets grovhet enligt doktrin och att båda kraven varierar. Det finns därmed visst utrymme för att doktrin kan rättfärdiga rättsfallsstudiens resultat avseende figur 6.

Om kravet på tillräcklig utredning är högre vid grova brott, medan kravet på tillräckligt stöd är konstant, innebär det att dessa brott utreds mer grundligt, vilket får till följd att mer och starkare bevisning presenteras vid grova brott för att undvika att bevisläget ändras av ytterligare utredning. Vid lindriga brott skulle däremot en större risk accepteras för att ytterligare utredning skulle ändra bevisläget och därför utelämna bevismedel som forensisk bevisning. Detta skulle vara en förklaring till varför forensisk bevisning inte förekommer i fall om ringa stöld. En övervägande del av doktrinen verkar emellertid avse att båda kraven varierar, vilket emellertid inte utesluts som förklaring. Om kravet på tillräckligt stöd varierar, skulle detta också kunna resultera i att forensisk bevisning inte förekommer vid ringa stöld.

Om samtliga figurer ses tillsammans verkar det dock utifrån min uppfattning framförallt finnas stöd för att beviskravet i sådana fall tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. De rättskällor och doktrin som anser att beviskravet är differentierat, verkar främst mena att beviskravet sänks när det rör sig om ett lindrigt brott och den tilltalade samtidigt har erkänt gärningen och att det då är kravet på tillräcklig utredning som varierar. De enda uttalandena som dock kan betecknas som rättskällor är processkommissionens och processlagberedningens. I avsnitt 8 framhöll jag att uttalandena bör användas som stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar, men att en viss osäkerhet bör understrykas. Tillämpas beviskravet differentierat beroende på brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning enligt domstolars faktiska rättstillämpning, kan detta rättfärdigas utifrån främst doktrin, men också till viss del utifrån rättskällor, under förutsättning att det är kravet på tillräcklig utredning som sänks.

Om kravet på tillräcklig utredning är lägre vid erkända lindriga brott, skulle detta vara en förklaring till varför de svaga bevis typerna förekommer, men knappast de starka bevis typerna. Det skulle också

vara en förklaring till varför de starka bevistyperna förekommer i betydligt högre utsträckning i dels förnekade fall om ringa stöld och dels i fall om grov stöld.

Det kan däremot vara så att det är kravet på tillräckligt stöd som tillämpas differentierat, medan kravet på tillräcklig utredning är konstant, vilket också skulle få till följd att de svaga bevistyperna förekommer i erkända lindriga brott, men knappt de starka bevistyperna. Enbart Bolding, Ekelöf och Boman verkar mena att kravet på tillräckligt stöd är lägre när det rör sig om ett lindrigt brott och den tilltalade har erkänt gärningen och då verkar samtliga mena att kravet på tillräcklig utredning också är differentierat, vilket inte heller utesluts som förklaring.

Att det förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld och att resultatet skiljer sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, är nödvändigt både för slutsatsen att kravet på tillräckligt stöd och kravet på tillräcklig utredning tillämpas differentierat. Rättsfallsstudien kan därmed inte användas för att avgöra vilken eller båda av kraven som är högre när det rör sig om dels grov stöld och dels förnekade fall vid ringa stöld. Oavsett om det är kravet på tillräckligt stöd och/eller kravet på tillräcklig utredning som tillämpas differentierat, skulle rättsfallsstudiens resultat vara desamma.

Om inte beviskravet tillämpas differentierat kan en alternativ förklaring vara att ett erkännande har olika beviskraft beroende på om det rör sig om ett grovt eller lindrigt brott. Detta skulle innebära att ett erkännande tillmäts ett högre värde vid ringa stöld än vid grov stöld, vilket innebär att en tilltalad kan dömas i det första fallet men frikännas i det andra fallet, trots att omständigheterna och bevisningen är densamma. Det skulle också kunna innebära att mindre och svagare samverkande bevisning presenteras utöver erkännandet vid lindriga brott. Detta skulle kunna vara en förklaring till varför svagare bevisning åberopas vid ringa stöld när den tilltalade har erkänt gärningen. Nordhs och Träskmans uttalande skulle tala för att det är så. Det saknas dock övrigt stöd för att ett erkännande har olika beviskraft enligt rättskällor och doktrin.

Slutligen kan det vara så att åklagare och polis lägger mer resurser på att utreda grova brott, än vad de gör på att utreda mindre grova brott, vilket särskilt figur 6 skulle kunna tala för. Även figur 3, 4 och 5 kan användas för att dra slutsatsen att mindre resurser läggs på att utreda erkända lindriga brottmål. Det kan exempelvis framföras att om ett vittne kallas till huvudförhandling kan denne begära ersättning av staten för sin inställelse. Genom att begära ut övervakningsfilmer krävs

resurser av polisen. En alternativ förklaring kan därför vara att mindre resurser läggs på att utreda de lindriga och/eller lindriga erkända brotten, men att beviskravet är samma, oavsett brottets grovhet och den tilltalades inställning. Borgströms³⁴⁰, Holmgårds och Lindells uttalande skulle tala för att det är så. Däremot verkar författarna utifrån min uppfattning mena att detta får till följd att beviskravet tillämpas differentierat. Jag menar emellertid att när mindre resurser läggs på att utreda ringa stöld, innebär det att samma beviskrav tillämpas.

³⁴⁰ Borgströms uttalande avser emellertid enbart rättegången mot Christer Pettersson gällande mordet på Olof Palme och kan tolkas som att mindre resurser används för att utreda de brott som i allmänhet avgörs vid tingsrätter och hovrätter än uppmärksammade allvarliga brottmål.

13. Avslutande analys

Diskussionen om ett differentierat beviskrav handlar som tidigare nämnades om två intresseavvägningar, dels risken att oskyldiga döms och dels risken att skyldiga frias. Rättssäkerhetsintresset ställs därmed mot intresset av en effektiv brottsbekämpning.

En övervägande del av rättskällorna talar för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. HD:s praxis ger uttryck för att beviskravet är konstant, med undantag för NJA 1982 s. 525 och NJA 1958 s. 206, som möjligtvis kan tolkas som att kravet på tillräckligt stöd varierar. Häradsrättens uttalande i NJA 1971 s. 167 kan möjligtvis tolkas som att båda kraven varierar. Justitiedepartementets betänkande och domen från hovrätten talar emot ett differentierat beviskrav beroende på brottets grovhet. Rättskällorna verkar således tala för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Observera däremot att rättspraxis har tolkats och att domstolarna inte har uttalat sig om beviskravet tillämpas differentierat eller inte.

En övervägande del av doktrin talar också för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Det finns däremot ett visst stöd i doktrin för att beviskravet är differentierat med anledning av brottets grovhet och att det framförallt är båda kraven som varierar, såsom jag har uppfattat uttalandena. Om de tre första kolumnerna ses tillsammans talar en övervägande del av doktrin för att beviskravet differentieras med anledning av brottets grovhet. Jag har emellertid av ovan nämnda anledningar³⁴¹ valt att se kolumnerna var för sig, varför en övervägande del av doktrin talar för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Slutsatsen som kan dras är att en övervägande del av rättskällor och doktrin talar för att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet. Däremot bör det markeras att en fullkomligt säker slutsats inte kan dras vad gäller doktrin.

Uttalandena i doktrin verkar främst avse att beviskravet sänks när det rör sig om ett lindrigt brott och den tilltalade samtidigt har erkänt gärningen och att det då är kravet på tillräcklig utredning som varierar. De enda uttalandena som i detta avseende kan betecknas som rättskällor är processkommissionens och processlagberedningens, men båda verkar mena, precis som i doktrin, att kravet på tillräcklig utredning varierar. Frånvaron av uttalanden från rättskällor kan å ena sidan tyda på att beviskravet inte är differentierat beroende på brottets grovhet i kombination med den

³⁴¹ Se avsnitt 1.5.

tilltalades inställning. Å andra sidan kan de uttalanden som finns anses utgöra tillräckligt stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar. Det saknas uttalanden i rättskällor som talar för att beviskravet inte är differentierat. Enbart Träskmans uttalande i doktrin kan tolkas som att beviskravet inte är differentierat och då menar han ändå att det finns en skillnad med anledning av variablerna, men att det beror på att erkännandet får olika beviskraft beroende på brottets grovhet. Enligt min uppfattning ger uttalandena i rättskällorna därmed stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar.

Slutsatsen som kan dras av uppsatsens första del och som svar på fråga 1 är följaktligen att uttalandena i rättskällor och doktrin främst verkar avse att det är ett erkännande i kombination med att brottet är lindrigt som gör att beviskravet differentieras och att det då är kravet på tillräcklig utredning som varierar. Det bör dock understrykas att slutsatsen är osäkrare vad rör rättskällorna, men jag menar att de ger stöd för att kravet på tillräcklig utredning varierar. Det bör också understrykas att slutsatsen är osäkrare vad rör doktrin avseende om beviskravet är differentierat beroende på brottets grovhet.

En viktig slutsats som kan dras av rättsfallsstudien är att i fällande domar där den tilltalade har erkänt gärningen, är det mycket vanligt förekommande vid grov stöld att det vid sidan om erkännandet finns annan bevisning av stark typ men att detta är ovanligt vid ringa stöld. Vid ringa stöld är det mycket vanligt förekommande att de svaga bevis typerna förekommer vid sidan om erkännandet. Av rättsfallsstudien framkommer därmed att hypotesen (H3) kan bekräftas, dvs. ”vid fällande domar förekommer starkare bevisning vid grov stöld än vid ringa stöld” samt att hypotesen verkar skilja sig åt beroende på om gärningen är erkänd eller förnekad, vilket besvarar fråga 2. Det verkar förekomma svagare bevisning vid ringa stöld när den tilltalade har erkänt gärningen och starkare bevisning vid förnekade brott, både avseende grov stöld och ringa stöld³⁴², samt vid erkända fall vid grov stöld. Resultaten av rättsfallsstudien kan indikera att det krävs starkare bevisning vid grov stöld (H2), vilket i sin tur möjligen är ett svagt indicium för hypotesen (H1), dvs. att det krävs starkare bevisning vid grövre brott i allmänhet. Om resultaten av rättsfallsstudien ses utifrån ett helhetsperspektiv, kan det konstateras att skillnaden är påfallande om de förnekade brotten, både avseende grov stöld och ringa stöld, samt de erkända fallen vid grov stöld, jämförs med de erkända fallen vid ringa stöld. Rättsfallsstudien talar därför främst för att beviskravet

³⁴² Förutom vid figur 6.

tillämpas differentierat med anledning av brottets grovhet i kombination med den tilltalades inställning. Figur 6 kan emellertid tyda på att beviskravet tillämpas differentierat beroende på brottets grovhet. Några säkra slutsatser kan emellertid inte dras vad gäller fråga 3. Det går inte att veta om beviskravet tillämpas differentierat eller att dra några säkra slutsatser kring huruvida det är kravet på tillräckligt stöd eller kravet på tillräcklig utredning som varierar. Alternativa förklaringar till att hypotesen kunde bekräftas kan vara att mer resurser läggs åt att utreda lindriga och/eller lindriga erkända brott eller att ett erkännande tillmäts högre beviskraft vid lindriga brott. Utifrån ett ekonomiskt perspektiv och ett effektivitetsperspektiv samt utifrån kraven på en ändamålsenlig brottsprevention kan det argumenteras för att oavsett vilken av förklaringarna som är anledningen till rättsfallsstudiens resultat, är resultatet legitimt och motiverat. Alla förklaringar leder till att mindre resurser kan läggas åt att utreda lindriga och/eller lindriga erkända brott, vilket gör att mer resurser kan läggas åt att utreda förnekade och grova brott. Detta resulterar i att svagare bevisning förekommer vid lindriga och/eller lindriga erkända brott. Detta torde stämma väl överens med att straffrättsskipningen ska vara effektiv och leda till en ändamålsenlig brottsprevention.

Min ståndpunkt är emellertid som tidigare nämdes att rättsordningen bör värna om rättssäkerhet och oskyldighetspresumtionen samt att rättsordningen bör tillgodose kraven på förutsägbarhet. Beroende på om det rör sig om ett grovt eller lindrigt brott kan det föranleda skillnader i rättstillämpningen, vilket torde stå i dålig överensstämmelse med kraven på förutsägbarhet³⁴³. En konsekvens av domstolarnas rättstillämpning kan vara att ett erkännande används som en uppmuntran till att undvika en rättsprocess. Detta skulle dels spara samhället resurser och dels den tilltalade eventuella olägenheter till följd av en sådan rättsprocess, men torde stå i dålig överensstämmelse med rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 EKMR och oskyldighetspresumtionen. Genom att låta erkännandet enbart stödjas av svag bevisning riskeras det att oskyldiga döms, vilket kan leda till katastrofala följder för den enskilde och stå i strid med rättssäkerhetsintressen. Rättskällor och doktrin ger däremot stöd för att dessa intressen och principer kan undermineras till förmån för effektivitetsintressen och kraven på en ändamålsenlig brottsprevention när det rör sig om ett lindrigt brott och den tilltalade samtidigt har erkänt gärningen.

³⁴³ Kraven på förutsägbarhet skulle däremot uppfyllas om domstolen klargjorde vilka krav som ställs vid respektive brott.

En förhoppning är att domstolar i framtiden, genom att uppmärksammas på sin bevisvärdering och rättstillämpning, antingen kan bekräfta att de tillämpar beviskravet differentierat, vilket skulle öka förutsägbarheten, eller undvika en sådan bevisvärdering och rättstillämpning om beviskravet inte ska tillämpas differentierat.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1986/87:112 om anhållande och häktning, m.m.

Prop. 2020/21:52 Tillträdesförbud till butik och förstärkt straffrättsligt skydd mot tillgreppsbrottslighet.

Statens offentliga utredningar

SOU 1926:32 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 2013:17 Brottmålsprocessen.

SOU 2015:52 Rapport från Bergwallkommissionen.

Övrigt offentligt tryck

Ds Ju 1976:8 Översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol.

Övrigt

Bisnode InfoTorg Juridik, <<https://www5.infotorg.se/rb/premium/>>, besökt 2022-01-17-2022-05-24.

Sandgren, Claes, ”Nytt organ för oskyldiga”, Svenska Dagbladet Debatt, 22 juni 2006, <<https://www.svd.se/a/f6fed71e-ed55-37d8-8783-053a762267c7/nytt-organ-for-oskyldiga>>, besökt 2022-05-05.

Social Science Statistics, ”Chi-Square Calculator”, <<https://www.socscistatistics.com/tests/chisquare/default2.aspx>> besökt 2022-05-12.

Sveriges domstolar, ”Tingsrätten”, <<https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/sa-fungerar-domstolarna/allmanna-domstolar/>>, besökt 2022-03-31.

LITTERATUR

Agge, Ivar, *Den svenska straffrättens allmänna del i huvuddrag. H. 1*, Stockholm, 1944.

Arvidsson, Olof, 'Beviskravet i brottmål' *Svensk Juristtidning*, 1969, s. 878-879.

Axberger, Hans-Gunnar, Mentes, Feryal, Palmgren Goohde, Karin, Västberg, Jens, *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, eddy.se, Visby, 2006.

Beckman, Nils, i *Nordisk kriminalistisk årsbok: de nordiska kriminalistföreningarnas årsbok*, Stockholm, 1952-1953, 1954.

Bolding, Per Olof, *Bevisbördan och den juridiska tekniken*, Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1951.

Bolding, Per Olof, 'Sannolikhet och bevisvärdering i brottmål', *Svensk Juristtidning*, 1953, s. 305-338.

Bolding, Per Olof, *Går det att bevisa?: perspektiv på domstolsprocessen*, Norstedt, Stockholm, 1989.

Borgström, Claes, *Rättegången om mordet på Olof Palme: en advokats analys*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1991.

Borgström, Peter, *Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 1 §*, Karnov (JUNO).

Cars, Thorsten, 'Justitiekanslern och rättssäkerheten', *Svensk Juristtidning*, 2006, s. 977-988.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Dahlman, Christian, *Beviskraft: metod för bevisvärdering i brottmål*, Upplaga 1, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Dahlman, Christian och Korths Aspegren, Andreas, 'Varför är bevisning som uppfyller beviskravet i våldtäktsmål inte tillräcklig i mål om olaga hot?', *Svensk Juristtidning*, 2018, s. 327-342.

Dahlman, Christian, *Begreppet rättskälla*, i Dahlman, Christian och Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019.

Dereborg, Anders, *Från legal bevisteori till fri bevisprövning i svensk straffprocess*, Juristförl., Stockholm, 1990.

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Juristförl., Stockholm, 1994.

Diesen, Christian, 'Utom rimligt tvivel - om beviskrav och bevisvärdering i brottmål', *Juridisk Tidskrift* Nr 2 1996-97, 1996-97, s. 525-535.

Diesen, Christian, *Bevis 10 Bevisprövning i brottmål*, 2. [rev. och utök.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Diesen, Christian, 'Balkongfallet - ett riktigt bevisprejudikat', *Juridisk Tidskrift*, 2015-16, s. 666-678.

Diesen, Christian, Brun, Hans och Olsson, Thomas (red.), *Bevis 5 Bevispraxis: svensk bevispraxis 1948-1999*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2000.

Ekelöf, Per Olof, 'Bevisvärde', *Filosofisk tidskrift*, 1988, 1-19.

Ekelöf, Per Olof, 'Bevisvärdemodellen kontra bevisstemamodellen', *Svensk Juristtidning*, 1989, s. 26-38.

Ekelöf, Per Olof, och Boman, Robert, *Rättegång H. 4, 6.*, omarb. uppl., Norstedt, Stockholm, 1992.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars, *Rättegång H. 4, 7.*, omarb. och rev. uppl., Norstedt, Stockholm, 2009.

Elwing, Carl M, *Summum ius? Kommentar till ett par bevisrättsliga rättsfall*, i Höglund, Olle och Welamson, Lars (red.), *Festskrift till Lars Welamson*, Norstedt, Stockholm, 1988.

Fitger, Peter och Mellqvist, Mikael, *Domstolsprocessen: en kommentar till rättegångsbalken*, 2., [utök. och rev.] upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2002.

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia, Rättegångsbalk (2021-12-10, version 91, JUNO), kommentaren till 35 kap. 1 §.

Forssman, Fredrik, *Bevis [1] Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enstaka bevis*, Diesen, Christian och Björkman, Johanna (red.), Norstedts juridik, Stockholm, 1997.

Gregow, Torkel, 'Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn', *Svensk Juristtidning*, 1996, s. 509-523.

Halldén, Sören, *Nyfikenhetens redskap: en bok om kritiskt tänkande inom vetenskapen och utanför*, Studentlitt., Lund, 1980.

Heuman, Lars, *Kringgås principen om åklagarens bevisbörda?* i Höglund, i Olle och Welamson, Lars (red.), *Festskrift till Lars Welamson*, Norstedt, Stockholm, 1988.

Holmgård, Lars, *Bevisning i brottmål*, Upplaga 1, Norstedts Juridik, Stockholm, 2019.

Inger, Göran, *Svensk rättshistoria*, 5., [utök.] uppl., Liber, Malmö, 2011.

Kallenberg, Ernst, *Svensk civilprocessrätt. Bd 2. 4*, Gleerup, Lund, 1931.

Keynes, John Maynard, *A Treatise on Probability*, Macmillan, 1921.

Klami, Hannu Tapani, Marklund, Mikael, Rahikainen, Marja, och Sorvettula, Johanna, 'Ett rationellt beviskrav', *Svensk Juristtidning*, 1988, s. 589-605.

Klette, Hans, *Brottmålsprocessen ur den tilltalades perspektiv*, Studentlitt., Lund, 1977.

Kleineman, Jan, *Juridisk metodlära*, Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Kolflaath, Eivind, 'Bevist utover enhver rimelig tvil', *Tidskrift for Rettsvitenskap*, vol. 124, 2/2011, s. 135-196.

Kullberg, Mikael, *Bevisbörda och beviskrav*, Karnov Group, Stockholm, 2018.

Laudan, Larry, 'Is it finally time to put "proof beyond reasonable doubt" out to pasture?', i Marmor, A. (red.), *The Routledge Companion to Philosophy of Law*, Routledge, New York, 2015, s. 317-332.

Lindell, Bengt, *Sakfrågor och rättsfrågor: en studie av gränser, skillnader och förhållanden mellan faktum och rätt = [Matters of fact and matters of law] : [a study of borderlines, differences and relationships between fact and law]*, Iustus, Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1987.

Lindell, Bengt (red.), Eklund, Hans, Asp, Petter och Andersson, Torbjörn, *Straffprocessen*, 1. uppl., Iustus, Uppsala, 2005.

Lindgren, Rune, 'Rättssäkerheten i brottmålsprocessen', *Svensk Juristtidning*, 1985, s. 236-240.

Munck, Johan, i *Rättssäkerheten i brottmål: ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund, 2007.

Nance, Dale A, *The Burdens of Proof*, Cambridge University Press, 2016.

Nordh, Roberth, *Bevisrätt B: bevisbörda och beviskrav*, Andra upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2019 (citerad Nordh (2019)).

Nordh, Roberth, *Bevisrätt C: bevisvärdering*, Andra upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2019 (citerad Nordh (2019a)).

Sandgren, Claes, 'Om empiri och rättsvetenskap (del II)', *Juridisk Tidskrift*, nr 4, 1995/1996, s. 1035-1059.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Omarb. [utg.], Norstedts juridik, Stockholm, 2007.

Sirkin, R, Mark, *Statistics for the social sciences*, 3, Thousand Oaks: SAGE, 2006.

Stening, Anders, *Bevisvärde*, Univ., Diss. Uppsala: Univ., 1976,Uppsala, 1975.

Strandbakken, Asbjørn, *Uskyldspresumsjonen: "In dubio pro reo"*, Fagbokforlaget, Bergen, 2003.

Sutorius, Helena, *Bevisprövning vid sexualbrott*, 2., omarb. och uppdaterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014.

Träskman, Per Ole, *Kan gärningspersonens uppsåt bevisas med hållpunkter i sinnevärlden?* i Nelson, Alvar, Jareborg, Nils och Träskman, Per Ole (red.), *Skuld och ansvar: straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson*, Iustus, Uppsala, 1985.

Träskman, Per Ole, *Presumptionen om den för brott misstänktes oskyldighet*, i Höglund, Olle och Welamson, Lars (red.), *Festskrift till Lars Welamson*, Norstedt, Stockholm, 1988.

Träskman, Per Ole, *Rimligt eller inget rimligt tvivel*, i Jan, Westberg, Peter och Carlsson, Stephan (red.), *Festskrift till Lars Heuman*, Kleineman, Jure, Stockholm, 2008.

Rättsfallsförteckning

EUROPADOMSTOLEN

Telfner mot Österrike, målnummer 33501/96, dom 20-03-2001

Jalloh mot Tyskland, målnummer 54810/00, dom 11-06-2006

Salduz mot Turkiet, målnummer 36391/02, dom 27-11-2008

Panovits mot Cypern, målnummer 4268/04, dom 11-12-2008

NYTT JURIDISKT ARKIV

NJA 1958 s. 206

NJA 1971 s. 167

NJA 1978 s. 685

NJA 1980 s. 725

NJA 1982 s. 164

NJA 1982 s. 525

NJA 1985 s. 496

NJA 1985 s. 822

NJA 1986 s. 489

NJA 1990 s. 210

NJA 1990 s. 555

NJA 1991 s. 83

NJA 1992 s. 446

NJA 1993 s. 68

NJA 1993 s. 277

NJA 1996 s. 176

NJA 2009 s. 447 I och II

NJA 2011 s. 638

NJA 2014 s. 699

NJA 2015 s. 702

RÄTTSFALL FRÅN HOVRÄTTERNA

RH 2009:13

RÄTTSFALL FRÅN TINGSRÄTTERNA

Grov stöld

Attunda tingsrätt

B 9573-20, dom 2021-01-13
B 9827-20, dom 2021-02-09
B 713-21, dom 2021-02-23
B 11108-20, dom 2021-05-31
B 8711-21, dom 2021-12-07

Blekinge tingsrätt

B 3345-20, dom 2021-02-16
B 1397-21, dom 2021-10-12
B 21-21, dom 2021-10-22

Eksjö tingsrätt

B 2594-20, dom 2021-03-16

Gotlands tingsrätt

B 161-21, dom 2021-08-02
B 812-21, dom 2021-10-22

Göteborgs tingsrätt

B 18850-20, dom 2021-01-08
B 6307-18, dom 2021-02-09
B 15238-19, dom 2021-02-24
B 2034-21, dom 2021-03-04
B 118-20, dom 2021-03-18
B 898-20, dom 2021-05-04
B 16202-18, dom 2021-05-04
B 18354-19, dom 2021-05-26

B 6802-18, dom 2021-05-31
B 9156-21, dom 2021-07-06
B 10710-21, dom 2021-07-26
B 11845-21, dom 2021-08-18
B 12323-21, dom 2021-08-27
B 14725-21, dom 2021-10-13
B 10510-21, dom 2021-12-06

Helsingborgs tingsrätt

B 2992-20, dom 2021-02-16
B 6700-20, dom 2021-03-05
B 1097-21, dom 2021-11-17
B 7854-19, dom 2021-12-14

Hudiksvall tingsrätt

B 1815-20, dom 2021-06-01

Jönköping tingsrätt

B 2246-21, dom 2021-06-24

Kristianstad tingsrätt

B 1964-19, dom 2021-05-26

Linköping tingsrätt

B 3488-19, dom 2021-06-03

Lunds tingsrätt

B 675-21, dom 2021-03-18
B 815-21, dom 2021-04-13
B 2421-20, dom 2021-09-06
B 6924-20, dom 2021-09-02
B 2086-21, dom 2021-09-29
B 2313-20, dom 2021-10-05

B 4295-21, dom 2021-10-07

Lycksele tingsrätt

B 531-19, dom 2021-01-19

Mora tingsrätt

B 325-21, dom 2021-06-08

Solna tingsrätt

B 9110-20, dom 2021-05-18

Stockholms tingsrätt

B 7860-20, dom 2021-01-11

B 20030-20, dom 2021-01-11

B 18733-20, dom 2021-01-12

B 13239-20, dom 2021-01-15

B 65-21, dom 2021-01-25

B 11038-20, dom 2021-02-01

B 7908-20, dom 2021-02-05

B 67-21, dom 2021-02-11

B 796-21, dom 2021-02-19

B 1434-21, dom 2021-03-02

B 2750-21, dom 2021-03-11

B 2859-21, dom 2021-03-22

B 3800-21, dom 2021-03-30

B 3840-21, dom 2021-04-06

B 5534-21, dom 2021-05-05

B 5881-21, dom 2021-05-21

B 1940-21, dom 2021-05-26

B 8171-21, dom 2021-06-16

B 3423-21, dom 2021-07-05

B 8899-21, dom 2021-07-05

B 186-21, dom 2021-07-09

B 6586-20, dom 2021-09-01
B 17090-21, dom 2021-12-03
B 18307-20, dom 2021-12-06
B 17267-21, dom 2021-12-16

Södertälje tingsrätt

B 3103-19, dom 2021-04-19
B 3185-20, dom 2021-05-06

Södertörn tingsrätt

B 18441-21, dom 2021-12-08

Uddevalla tingsrätt

B 2143-21, dom 2021-09-10

Umeå tingsrätt

B 323-21, dom 2021-02-19

Västmanland tingsrätt

B 7076-20, dom 2021-01-04
B 4451-21, dom 2021-10-11
B 5425-20, dom 2021-11-11
B 1481-21, dom 2021-11-08
B 5992-21, dom 2021-12-03
B 519-20, dom 2021-12-13

Värmland tingsrätt

B 3999-21, dom 2021-09-20

Ystad tingsrätt

B 273-19, dom 2021-05-06

Örebro tingsrätt

B 3426-20, dom 2021-02-23
B 5593-19, dom 2021-02-24
B 435-21, dom 2021-03-01
B 888-21, dom 2021-03-17
B 5048-15, dom 2021-03-22
B 6401-19, dom 2021-04-14
B 550-21, dom 2021-04-19
B 1190-21, dom 2021-04-23
B 3209-17, dom 2021-05-11
B 1677-21, dom 2021-07-06
B 4215-21, dom 2021-08-31
B 4382-20, dom 2021-10-27
B 5600-21, dom 2021-11-18

Östersunds tingsrätt

B 2415-20, dom 2021-06-14

Ringa stöld

Blekinge tingsrätt

B 2750-20, dom 2021-01-18
B 3230-20, dom 2021-01-18
B 3056-20, dom 2021-01-29
B 3166-20, dom 2021-02-02
B 3156-20, dom 2021-03-03
B 481-21, dom 2021-03-05
B 3044-20, dom 2021-03-10
B 224-21, dom 2021-03-31
B 347-21, dom 2021-03-31
B 576-21, dom 2021-04-15
B 850-20, dom 2021-04-21
B 577-21, dom 2021-04-28
B 562-21, dom 2021-05-04

B 1120-21, dom 2021-05-10
B 1115-21, dom 2021-05-20
B 1226-20, dom 2021-06-22
B 930-21, dom 2021-08-04
B 1717-21, dom 2021-08-05
B 2326-21, dom 2021-09-24
B 1570-21, dom 2021-09-30
B 1835-21, dom 2021-10-19
B 1897-21, dom 2021-10-28
B 2127-21, dom 2021-11-17
B 1290-21, dom 2021-11-25
B 1341-21, dom 2021-11-30
B 3291-21, dom 2021-12-08
B 3123-21, dom 2021-12-22

Gotlands tingsrätt

B 867-20, dom 2021-02-11
B 164-21, dom 2021-03-02
B 187-21, dom 2021-05-11
B 292-21, dom 2021-05-11
B 324-21, dom 2021-05-12
B 208-21, dom 2021-06-03
B 805-20, dom 2021-06-03
B 584-21, dom 2021-06-18
B 656-21, dom 2021-07-09
B 872-21, dom 2021-08-24
B 400-21, dom 2021-09-14
B 873-21, dom 2021-09-21
B 1046-21, dom 2021-10-19
B 1139-21, dom 2021-11-08
B 988-21, dom 2021-12-21
B 1364-21, dom 2021-12-21

Göteborgs tingsrätt

B 9235-20, dom 2021-01-18
B 2603-20, dom 2021-02-12
B 5479-20, dom 2021-03-18
B 1380-21, dom 2021-03-24
B 4897-20, dom 2021-04-12
B 18338-20, dom 2021-04-16
B 6385-21, dom 2021-10-15
B 7416-19, dom 2021-10-28
B 16338-21, dom 2021-11-01
B 17005-21, dom 2021-11-18
B 20172-21, dom 2021-12-30

Helsingborgs tingsrätt

B 2384-21, dom 2021-06-23
B 4104-21, dom 2021-07-30
B 1761-21, dom 2021-08-25
B 4887-21, dom 2021-11-05
B 4801-21, dom 2021-11-08
B 6271-21, dom 2021-11-08
B 6013-21, dom 2021-11-25
B 6569-21, dom 2021-11-25
B 5509-21, dom 2021-12-15
B 6312-21, dom 2021-12-30
B 7678-21, dom 2021-12-30

Lunds tingsrätt

B 3994-20, dom 2021-06-09
B 2370-21, dom 2021-07-14
B 5094-21, dom 2021-10-26
B 4996-21, dom 2021-10-28
B 4162-21, dom 2021-10-29
B 5209-21, dom 2021-11-09

B 5362-21, dom 2021-11-09
B 5799-21, dom 2021-11-15
B 6385-21, dom 2021-12-09
B 6456-21, dom 2021-12-29
B 6630-21, dom 2021-12-29

Mora tingsrätt

B 1627-20, dom 2021-02-19
B 203-21, dom 2021-04-28
B 771-21, dom 2021-09-08
B 887-21, dom 2021-09-14
B 1090-21, dom 2021-11-09
B 1491-21, dom 2021-12-28

Stockholms tingsrätt

B 2365-21, dom 2021-05-10
B 13735-21, dom 2021-09-23
B 14078-21, dom 2021-10-21
B 14095-21, dom 2021-10-22
B 15113-21, dom 2021-11-04
B 15166-21, dom 2021-11-04
B 15809-21, dom 2021-11-11
B 16138-21, dom 2021-11-25
B 16199-21, dom 2021-11-25
B 17469-21, dom 2021-11-25
B 14633-21, dom 2021-11-26
B 15284-21, dom 2021-11-26
B 16236-21, dom 2021-12-02
B 17803-21, dom 2021-12-09
B 16152-21, dom 2021-12-14
B 18594-21, dom 2021-12-22
B 18978-21, dom 2021-12-23
B 18937-21, dom 2021-12-30

Södertälje tingsrätt

B 3348-20, dom 2021-01-13

B 2763-20, dom 2021-01-15

B 58-21, dom 2021-01-21

B 3834-20, dom 2021-01-21

B 3814-20, dom 2021-01-22

B 2352-19, dom 2021-01-28

B 376-21, dom 2021-02-05

B 3113-20, dom 2021-02-05

B 298-21, dom 2021-03-03

B 366-21, dom 2021-03-11

B 490-21, dom 2021-03-15

B 536-21, dom 2021-03-16

B 765-21, dom 2021-03-26

B 970-21, dom 2021-04-15

B 1041-21, dom 2021-04-23

B 1272-21, dom 2021-04-26

B 1533-21, dom 2021-05-12

B 1044-21, dom 2021-05-14

B 1562-21, dom 2021-05-20

B 3062-19, dom 2021-05-21

B 1535-21, dom 2021-05-28

B 1577-21, dom 2021-05-28

B 1820-21, dom 2021-06-03

B 1614-21, dom 2021-06-04

B 1822-21, dom 2021-06-10

B 1771-21, dom 2021-06-28

B 1787-21, dom 2021-09-10

B 2896-21, dom 2021-09-16

B 3091-21, dom 2021-10-07

B 2998-21, dom 2021-10-08

B 1448-21, dom 2021-10-29

B 3650-21, dom 2021-11-18

Västmanland tingsrätt

B 957-21, dom 2021-03-10

B 612-21, dom 2021-03-22

B 2414-21, dom 2021-08-10

B 4942-21, dom 2021-09-29

B 3763-21, dom 2021-10-05

B 3474-21, dom 2021-10-07

B 5318-21, dom 2021-10-14

B 5087-21, dom 2021-11-10

B 5898-21, dom 2021-11-24

B 5772-20, dom 2021-12-16

Örebro tingsrätt

B 5846-20, dom 2021-01-13

B 4423-20, dom 2021-01-21

B 6194-20, dom 2021-02-04

B 6363-20, dom 2021-03-03

B 129-21, dom 2021-03-04

B 897-21, dom 2021-03-17

B 1504-21, dom 2021-04-16

B 107-21, dom 2021-05-11

B 1295-21, dom 2021-05-11

B 327-21, dom 2021-05-21

B 6186-20, dom 2021-06-04

B 6239-20, dom 2021-06-09

B 898-21, dom 2021-06-10

B 2435-21, dom 2021-06-10

B 5785-21, dom 2021-11-18